Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Commentarius in Ciceronis Somnium Scipionis

https://hdl.handle.net/1874/319171

MSS. Lam
n°. 26

Aevum vetus.
Scriptores latini.
N° 7

Kast I
Pl. E N: 29
811

811 *(Lat. 7.) Membr. 4°. 40 ff. Saec. XII vel XIII ineuntis.*

Macrobius, Commentarius in Ciceronis Somnium Scipionis.

Fol. 1a. Cum in affricam venissem anicio manlio consule, cet. (Prooemium finitur eodem fol.:) audite caetera. Incipit Expositio Macrobii in Somnium Scipionis. Inter Platonis et Ciceronis libros, cet. In fine fol. 40 . . . . uni rei contraria simul accidere non posse: et quia contraria sibi sunt mouere et moueri: non posse animam se . . . . Cetera cap. XVI et cap. XVII desunt.

Quaedam folia sunt mutila.

811

Hs.
1 E 29

[illegible]

Cum in Affricam venisse. Manio Manlio consule ad quartam legionem
tribunus ut scitis militum. nihil mihi potius fuit. quam ut masinissam convenirem regem.
familie nostre. iustis de causis. amicissimum. Ad quem ut veni. complexus me senex.
collacrimavit. aliquantoque post suspexit ad caelum. Et grates inquit tibi ago summe sol. vobisque reliqui
caelites. quod antequam ex hac vita migro. conspicio in meo regno. et his tectis. publium
cornelium scipionem. cuius ego nomine ipso recreor. Itaque numquam ex animo meo dis
cedit illius optimi. atque invictissimi memoria viri. Deinde ego illum de suo regno.
ille me de nostra re publica. percunctatus est. multisque verbis ultro citroque habitis. ille dies
nobis consumptus est. Post autem regio apparatu suscepti. sermonem in multam noctem produximus.
cum senex. nihil nisi de Affricano loqueretur. omniaque eius non facta solum. sed etiam dicta
meminisset. Deinde ut cubitum discessimus. me et de via. et qui ad multam noctem vigi
lassem. artior quam solebat somnus complexus est. Hic mihi. credo equidem ex hoc quod eramus locuti.
fit enim fere. ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale. quale de ho
mero scribit ennius. de quo videlicet sepissime vigilans solebat cogitare et loqui. affri
canus se ostendit. ea forma. que mihi ex imagine eius. quam ex ipso. erat notior. Quem
ubi agnovi. equidem cohorrui. Sed ille adesdum inquit animo. et omitte timorem scipio.
et que dicam. trade memorie. Videsne illam urbem. que parere populo romano coacta per me. renovat
pristina bella. nec potest quiescere. Ostendebat autem carthaginem de excelso. et pleno
stellarum. illustri et claro. quodam loco. Ad quam tu oppugnandam nunc venis. pene miles. hanc
hoc biennio consul. evertes. eritque cognomen id tibi. per te partum. quod habes adhuc a nobis
hereditarium. Cum autem carthaginem deleveris. triumphum egeris. censorque fueris. et obi
eris legatus egiptum. syriam. asiam. greciam. deligere iterum absens consul. bellumque maximum
conficies. numantiam exscindes. Sed cum eris curru in capitolium invectus. offendes rem publicam
consiliis perturbatam nepotis mei. Hic tu affricane ostendas oportebit. patrie lumen animi.
ingenii. consiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video. quasi fatorum viam. Nam cum etas tua
septenos octies solis anfractus. reditusque converterit. duoque hi numeri. quorum uterque plenus.
alter altera de causa habetur. circuitu naturali. summam tibi fatalem confecerint. in te unum.
atque in tuum nomen. se tota convertet civitas. te senatus. te omnes boni. te socii. te latini.
intuebuntur. Tu eris unus. in quo nitatur civitatis salus. Ac ne multa. dictator
rem publicam constituas oportet. si impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamasset
lelius. ingemuissentque ceteri vehementius. leniter arridens scipio quaeso inquit. ne me
a somno excitetis. et parumper audite cetera.

INCIPIT EXPOSITIO MACROBII. IN SOMNIUM SCIPIONIS.

Inter PLATONIS ET CICERONIS libros. quos de re publica uterque constituit
eustachi fili vite mihi dulcedo. pariter et gloria. hoc interesse prima fronte perspeximus.
quod ille rem publicam ordinavit. hic retulit. Alter qualis esse deberet. alter qualis esset a maioribus
instituta. disseruit. In hoc tamen. vel maxime operis similitudinem servavit
imitatio. quod cum plato in voluminis conclusione a quodam vite reddito. que reliquis
nescitur. indicari faciat. qui sit exutarum corporibus status animarum. adiecta
his quadam spherarum vel syderum. non otiosa descriptione. rerum facies. non dissimi
lia significans. a tulliano scipione. quasi sibi. ingestum narratur. Sed quid
vel illi commento tali. vel huic somnio tali. in his potissimum libris opus fuerit.
in quibus de rerum publicarum statu loquebatur. quove attinuerit. inter gubernandarum urbium
constituta circulos. orbes. globosque describere. de stellarum motu. de celi conversi
one tractare. quesitu dignum. et mihi visum est. et aliis fortasse videatur.
ne viros sapientia precellentes. nichilque in investigatione veri nisi divinum

ACADEMIA RHENO TRAIECTINA

sentire solitos. aliquid castigato operi adiecisse superfluum suspicetur. De hoc ergo prius pauca
dicenda sunt. ut liquido mentis opus de quo loquimur innotescat; Rerum omnium plato
et actuum naturam penitus inspiciens animadvertit, omni sermone de rei publicae institutione
proposito, infundendum animis iustitiae amorem. sine qua non solum res
publica sed nec exiguus hominum coetus. nec domus quidem parva constabit. Ad hunc porro
iustitiae affectum pectoribus inculcandum. nihil aeque patrocinaturum vidit. quasi
fructus eius non videretur cum vita hominis terminari. Hunc vero superstitem post hominem durare
qui poterat ostendi. nisi prius de animae immortalitate constaret? Fide autem facta perpetu-
itatis animarum. consequens esse animadvertit. ut certa illis loca. nexu corporis
absolutis. pro contemplatu probi improbique meriti deputata sint. Sic in phedrone
inexpugnabilium luce rationum. anima in veram dignitatem propriae immortalitatis
asserta. sequitur distinctio locorum. quae hanc vitam relinquentibus ea lege debentur quam
sibi quisque vivendo sanxerit; Sic in gorgia. post peractam pro iustitia disputationem. de
habitu post corpus animarum. morali gravitate socraticae dulcedinis admonemur.
Idem igitur observanter secutus est in illis praecipue voluminibus quibus statum rei publicae formandum
recepit. Nam postquam principatum dedit iustitiae. docuitque animam post animal non perire. per illam
demum fabulam. sic enim quidam vocant. qua anima post corpus evadat vel unde ad corpus veniat.
in fine operis asseruit. ut iustitiae vel cultae praemium vel spretae poenam animis quippe im-
mortalibus subiturisque iudicium servari docet. Hunc ordinem tullius non minori
iudicio reservans quam ingenio repertus est. postquam in omni rei publicae otio ac negotio palmam
iustitiae disputando dedit. sacras immortalium animarum sedes. et caelestium arcana
regionum. in ipso consummati operis fastigio fine collocavit. indicans
quo his perveniendum sit, vel potius revertendum. qui rem publicam cum iustitia. prudentia. forti-
tudine. ac moderatione tractaverint. Sed ille platonicus secretorum relator Er
quidam nomine fuit. natione pamphilus. miles officio. Qui cum vulneribus in proelio
acceptis. vitam effudisse visus. duodecimo demum die inter ceteros una peremptos
ultimo esset honorandus igne. subito seu recepta anima seu retenta. quicquid emen-
sis inter utramque vitam diebus egerat. videratve. tamquam publicum professus indi-
cium humano generi enuntiavit. Hanc fabulam cicero licet ab indoctis. quasi ipse
veri conscius doleat irrisam. exemplum tamen stolidae reprehensionis vitans. excitari nar-
raturum quam reviviscere maluit. Atque prius quam somnii verba consulamus enodandum nobis est
a quo genere hominum tullius memoret vel irrisam platonis fabulam. vel ne idem sibi eveniat non ve-
reri; Nec enim his vult imperitum vulgus intellegi. sed genus hominum veri ignari
sub peritiae ostentatione. quippe quos et legisse talia. et ad reprehendendum constaret animatos.
Dicemus igitur et quos in tantum philosophum referat quandam censurae exercuisse levitatem.
quive eorum etiam scripta reliquerit accusationem. et postremo quid pro ea duntaxat parte
quae huic operi est necessaria respondendi conveniat obiectis; quibus quod facile est factu enervatis
iam quicquid contra ciceronis opinionem et scipionis somnium seu iaculatur et usque mor-
sus livoris seu forte iaculabitur dissolutum erit. Epicureorum tota factio aequo semper
errore a vero devia. et illa aestimans ridenda quae nesciat. sacrum volumen. et augustissima
irrisit seria naturae. Colotes vero inter epicuri auditores loquacitate notabilior etiam in librum
retulit quae de hoc amarius cavillaretur. Sed cetera quae iniuria notavit si quidem ad somnium de quo hic
sermo non attinent hoc loco nobis omittenda sunt. illa calumnia persequenda quae nisi sub-
plodetur manebit ciceroni cum platone communis. Ait a philosopho fabulam non oportuisse
confingi. quoniam nullum figmenti genus veri professoribus conveniret; Cur enim inquit si re-
rum caelestium notionem si habitum nos animarum docere voluisti non simplici et absoluta

Phedro fuit quidam platonis discipulus ad quem librum suum intitulavit, asserens platonem animam immortalem esse.

Gorgias fuit quidam discipulus platonis ad quem circulavit quendam librum suum, quem librum dicit magister suus socrates possedisse, de iustitia, ubi ostendit obiectiones aristotelis contra veritatem.

vel cavillando dixit.

hoc insinuatione cumdari e. S; gesta psona. casq; excogitata nouitas. l coposita aduocati scena figmti. ipsa querendi ueri ianua. mendacio polluerit. Hæc. qui du de platonico ere ia erant. etiam gere affricani uiri somniantis accusant. utq; eni sub apposito argumto. electa psona e. q accomoda enuntiandis habet. resistamus urgenti l frustra arguens refellat. ut una calumia dissoluta. utriq; factu incolume. ut fas e. Retineat dignitate; Nec omib; fabulis repugnat philosophia. nec omib; adqesciat. Et ut facile secerni possit. q ex his abse ab dico ac uelut pfana. ab ipso uestibulo sacre disputationis excludat. q ue etia sepe ac libet admittat. diuisionu gdib; explicandu e. Fabulæ. qru nom indicat falsi pfessione. aut tantu cciliandæ auri; uoluptatis. aut hortationis q q; in bona frugé gra repte st. Auditu mulcent. uelut comediæ. qles menander ei ue imitatores. agendas deder. l argumta fictis casib; amatoru referta. qb; ut multu se arbit exercuit. appuleium n nunq lusisse. mirum. Hoc totu fabularu gns. q solas aurium pfitet delicias. e sacrario suo in nutrices cunas. sapientiæ tractat. eliminat. Ex his aut. q ad qndam uirtutu speem intellectu legentis hortant. fit secda discretio. In qb; da eni. l argumtu ex ficto locat. e pudatia. ipse relationis ordo ccexit. Ut sillæ fabulæ esoppi elegantia fictionis illustres. A animalis argumtu q d fundat ueri soliditate. s; haec ipsa ueritas. p qda composita l ficta. pfert. Et hoc iam uocat fabulosa narratio. non fabula. Ut st cerimoniaru sacra. ut hesi odi or pheri q de deoru pgenie actu ue narrat. Ut mistica phythagoreoru sensa referunt. Ex hac & secda diuisione q d diximus. a philosophiæ libris porsus q concepta de falso. p falsum narrat. aliena e. Sequens i alia rursus discretione scissa diuidit. Nam cum ueritas argumto sube. sola fit narratio fabulosa. non unius repit modus. p figmentu uera referendi; Aut enim contextio narrationis p pia l indigna numinib; ac monstro similia componit. ut dii adulteri. saturnus. pudenda celi patris abscidens. l ipse rursus a filio regno potito in uicula coniectus. qd gns totu. philosophi; nescire malunt. aut sacraru reru notio. sub pio figmentoru uelamine honestis l tecta reb; l uestita noib; enuntiat. Et hoc e solu figmti genus. qd cautio de diuinis reb; philosophantis admittit; Cum g nullu disputationi pariat iniuria ut. ER. index l somnians affricanus. s; reru sacrum enuntiatio integra sui dignitate. his sit tecta noib; Accusator tandem edoctus. a fabul fabulosa secernere conquiescat. Sciendum e tn; non i omne disputatio nem. philosophos admittere fabulosa. l licita. s; his uti solent. cum l de aia. l de etheris aeris ue potestatib; l de ctis diis locunt. Cæterum cu ad summum, dm l principe oium q ap grecos. ΤΑΓ ΑΘΟΝ Η ΠΡΩΤΟΝ ΑΙΤΙΟΝ. nuncupatur. tractat se audet tollere l ad mente qua greci ΝΟΥΝ appellant. originales rerum spes. que ΙΔΕΑΙ dicte st continente. ex summo natam. l p fecta dd. cu debis in qua philosophi locunt. summo do & mente nil fabulosu penitus attingit. s; siquid debis assignare conatur. que non sermone tantum m. s; cogitatione q; supant humanam. ad similitudinem l exempla.

Si menander fuit. Iuuenalis dicit. Iuuenis fuit.

cōfugiunt; Sic plato cum de ΤΑΓΑΘΩΝ loq̄ eēt animat̄ dicere quid sit non ausus ē. hoc solum de eo sciens. q̄d sciri q̄le sit ab hoīb; n̄ possit. solum u̅ ei simillimum de uisibilib; solem repperit. ⁊ p̄ eius similitudine uiā sermoni suo attollendi se ad n̄ cōphensibilia. pate fecit. ⁊ dō ⁊ nullū ei simulachrum cum dīs alūs constitueretur. finxit antiquitas. q̄r summus ēē. naturaq; creo mens. sic ulᵗ animā. trans sup̄ natā. q̄m h̄ fas ē de fabulis puenire; Dedūs aūt ut dixi ceťs ⁊ de anima. n̄ frustra se. nec ut oblectent. ad fabulosa con uertunt. sed q̄r sciunt inimica ēē natē. aptā nudāq; expositionē sui. q̄ sicut uul garib; hominū sensibus. intellectū sui uario rerum tegmine. opimentoq; subtraxit. ita aprudentib; archana sua. uoluit p̄ fabulosa tractari. Sic ipsa mysteria figurarum cuniculis operiunt. ne uel haec adeptis. nudā rerum taliū natā se pbeat. sed summatib; tantum uiris sapientia interp̄te. ueri archani consciis; Contenti sint reliq̄ ad uenerationē figuris defen dentib; a uilitate secretū; Numenio deniq; int̄ philosophos occultorum cu riosiori. offensa numinum q̄d eleusinia sacra interp̄tando uulgauerit. som nia p̄didere. uisas ipsas eleusinias deas. habitu meretricio. ante apertum lupanar. uidere se p̄stantes. admirantiq; ⁊ causas non cōuenientes numinib; turpitudinis consulenti. respondisse. iratas ab ipso se de aditu pudicitiæ suæ. ut abstractas. ⁊ passim adeuntib; p̄stitutas; Adeo se semp̄ ita sciri ⁊ coli numina maluerunt. quo in uulgus antiquitas fabulata ē. q̄ ⁊ ima gines ⁊ simulachra. formarum talium p̄rsus alienis. ⁊ aetates tam incrementi quam diminutionis. ignaris. ⁊ amictu ornatuq; uarios corpus n̄ h̄ntib; assignauit; Secdm haec pythagoras ipse atq; empedocles. parmenides. q̄q; heraclitus. de dīs locuti sunt. Haec secuti … meus. q̄ p̄ genus deorum. sic traditū fuerat. executus est. ⁊ his p̄ libatis. ante q̄ ipsa somnii uba tractem. p̄ q̄t somniandi modos obseruatio … dep̄hendit. cum licentia figurarū. q̄ passim quiescentib; ingerun tur sub diffinitione… ad regulā uetustas mitteret. edisseramus. ut cui eorū genii somnium … de q̄ agimus applicandū sit innotescat; Omniū q̄ uidere sibi dormientes uident … q̄nq; sc̄ principales diuersitates ⁊ noīa. Aut enī est ΟΝΕΙΡΟC … secdm grecos. q̄d latini somniū uocant. Aut est ΟΡΑΜΑ. q̄d uisio recte appellat̄. Aut ē ΧΡΗΜΑΤΙCΜΟC q̄d oraculū nuncupat̄. Aut ē ΕΝΥΠΝΙΟΝ. q̄d insomniū dr̄. Aut ē ΦΑΝΤΑCΜΑ. q̄d … ΕΝΥΠΝΙΟΝ … quiens cura op pressi animi corporisue. siue fortunæ. q̄lis uigilantē fatigauerit. talem se ingerit dor mienti; Animi. si amator delicias suas aut fruentem se uideat. aut carentem. Si metuens q̄s imminentē … t insidiis t potestatē p̄sonam aut incurrisse hac eum imagine cogi tationum suarum aut effugisse uideat; Corporis. si temeto ingurgitatus. aut distentus cibo t habun dantia p̄focari se estimet. t grauantib; exonerari. aut contra siesuriens cibū aut sitiens potum desiderare querere t etiā inuenisse uideat; Fortunæ

Marginal notes:

…de eleusinia sacra…

… ad cicero q̄uis … op̄ fuit hoc nomine; uisū uocauit. id est … ma ex ... duo … uidentē cura … p̄ turbationis indigna … q̄ a … significat nationis appor … enim … dico fantasma.

cum se quis estimat. ut potentiam vel magistratum. aut augeri presidio. aut exui
proximo; Haec et his similia. qui ex habitu mentis quietem sic preuenerant. ita turba
uerant dormientis. una cum somno auolant et pariter euanescunt; Hinc et insomnio nomen
est. non quia per somnium uidetur. hoc est enim generi huic commune cum ceteris. sed quia in ipso somnio tantum modo
esse creditur dum uidetur. post somnium nullam sui utilitatem. uel significationem relinquit; Falsa
esse insomnia. nec Maro tacuit; Sed falsa ad celum mittunt insomnia manes; Caelum
hic regionem uiuorum uocans; quia sicut dii nobis. ita nos defunctis superi habemur;
Amorem quoque describens. cuius curam semper secuntur insomnia. ait; Haerent infixi
pectore uultus. uerbaque; nec placidam membris dat cura quietem; Et post haec; Anna soror
que me suspensam insomnia terrent; Φάντασμα uero hoc est uisum, cum inter uigiliam
et adultam quietem. in quadam ut aiunt prima somni nebula adhuc uigilare esti
mans qui dormire uix cepit. aspicere uidetur irruentes in se. uariasque tempestates rerum
uel letas. uel turbulentas; In hoc genere est ἐπιάλτης. quem publica persuasio quiescentes
opinatur inuadere. et pondere suo pressos. ac sentientes grauare; His duobus modis ad nullam
noscendi futuri operam receptis. tribus ceteris in ingenium diuinationis instruimur; Et
est oraculum quidem cum in somnis parens. uel sancta alia grauisque persona. seu sacerdos
uel etiam deus aperte euenturum. uel non euenturum. faciendum. quid uitandumue denuntiat.
Visio est autem cum id quis uidet. quod eodem modo quo apparuerat. euenit. Amicum peregre
commorantem. quem non cogitabat. uisus sibi est reuersum uidere. et procedenti obuius.
quem uiderat uenit in amplexus; Depositum in quiete suscepit. et matutinus ei
predo occurrit. mandans pecunie tutelam. et fide custodie celanda commit
tens; Somnium proprie uocatur. quod tegit figuris. et uelat ambagibus. non nisi interpretatione
intelligendam. significationem rei que demonstratur. Quod quale sit. non a nobis expo
nendum est. cum hoc unus quisque ex usu quid sit agnoscat; Huius quinque sunt species. Aut enim
proprium. Aut alienum. Aut commune. Aut publicum. Aut generale est; Proprium est cum se
quisque facientem. patientemue aliquid somniat. Alienum. cum aliquem alium;
Commune. cum se una cum alio. Publicum est. cum ciuitati. foroue. uel thea
tro. seu quibuslibet publicis menibus actibusue triste uel letum quid estimat acci
disse; Generale est. cum circa solis orbem. lunaremue globum. seu alia sidera. uel ce
lum omnesue terras. aliquid somniat innouatum. Hoc ergo quod Scipio se uidisse rettu
lit. et tria illa que sola probabilia sunt genera principalitatis amplectitur. et omnes
ipsius somnii species attingit; Est enim oraculum. quia Paulus. et Africanus uterque parens.
sancti grauesque ambo. nec alieni a sacerdotio. quid illi esset euenturum denuntiauerunt.
Est uisio. quia loca ipsa in quibus post corpus. uel qualis futurus esset aspexit. Est somnium. quia rerum
que illi narrate sunt altitudo. tecta profunditate prudentie. non potest nobis nisi sci
entia interpretationis aperiri; Ad ipsas quoque somnii species omnes refertur; Est proprium. quia ad
supera ipse perductus est. et de se futura cognouit. Est alienum. quia quem statum
aliorum anime sortite sint. deprehendit; Commune est. quia eadem loca tam sibi
quam ceteris eiusdem meriti didicit preparari. Publicum. quia uictoriam patrie. et
Carthaginis interitum somniauit. et Capitolinum triumphum. ac future seditio
nis sollicitudinem agnouit; Generale est quia celum. celique circulos. conuersionisque
concentum. uiuo adhuc homini noua. et incognita. stellarum etiam ac luminum
motus. terreque omnis situm suspiciendo. uel despiciendo concepit. Nec dici potest non
aptum fuisse Scipionis persone somnium. quod et generale esset. et publicum. quia nec
dum illi contigisset amplissimus magistratus. immo cum adhuc ut ipse dicit.

Marginalia (right): uel passim uagantes formas a natura seu magnitudine seu specie discrepantes. — uel seditionis. — terreque.

pene miles habet. Viuo enim non habenda quereris de statu ciuitatis somnia.
nisi quod rector eius . magistratus uo uidisset . aut quod de plebe . non unus . sed multi simul
somniassent; Idem apud homerum . cum in concilio grecorum agamemnon somnium quod destru-
endo per lio uidebat publicaret . nestor qui non minus ipse prudentia . quam omnis iuuenta
uiribus iuuit exercitum . concilians fidem relatis . de statu inquit publico .
credendum regio somnio; Quod si alter uidisset . repudiaremus ut futile; Sed non
ab re erat ut scipio . et si necdum adeptus tunc fuerat consulatum . nec erat rec-
tor exercitus . cartaginis somniaret interitum . cuius erat auctor futurus .
audiretque uictoriam . beneficio suo publicandam . uideret et secreta nature . uir
minus philosophia . quam uirtute precellens; His assertis . qui super falsitatis insomni
orum uirgilium testem citantes . eius usus fecimus mentionem . eruti de gemi
narum somnii descriptione portarum . Siquis forte querere uelit . cur porta ex e
bore . falsis . et ex cornu . ueris sit deputata . instruetur a porphirio auctore . qui in
comentariis suis . haec in eundem locum dicit . ab homero sub eadem diuisione
descriptum; Latet inquit omne uerum; Hoc tamen anima . cum ab offici
is corporis somno ei paulum libera est interdum aspicit . interdum tendit aciem . nec
tamen peruenit; et cum aspicit non libero et directo lumine uidet . sed interiecto uela
mine . quod nexus nature caligantis obducit; Et hoc in natura esse . idem uirgilius asserit dicens .
Aspice namque omnem que nunc obducta tuenti Mortales hebetat uisus tibi et humida circum
caligat nubem eripiam . Hoc uelamen cum in quiete ad uerum usque aciem anime intro
spicientis . admittit de cornu creditur . cuius ista natura est ut tenuatum uisui peruium
sit . Cum autem hebetat . ac repellit obtutum . ebur putatur; cuius corpus . ita
densum est natura . ut ad quamuis extremitatem tenuitatis erasum . nullo uisu . ad
ulteriora tendente . penetretur; Tractatis generibus; et modis . ad quos refertur som
nium scipionis . nunc ipsam eiusdem somnii mentem . ipsumque propositum . quod greci . c
ΚΟΠΟΝ uocant . antequam uerba inspiciantur . temptemus aperire . et eo pertinere
propositum presentis operis asseramus . sicut iam in principio huius sermonis astruximus .
ut animas bene rei publice meritorum . post corpora celo reddi . et illic frui beatitatis perpe
tuitate nos doceat; Nam scipionem ipsum haec occasio . ad narrandum somnium
prouocauit . quod longo tempore se testatur esse silentio condidisse; Cum enim lelius
quereretur . nullas nasice statuas in publico . in interfecti tyranni remunerationem
locatas . respondit scipio . post alia . in haec uerba; Sed quamquam sapientibus conscientia
ipsa factorum egregiorum . amplissimum uirtutis est premium . tamen illa di
uina uirtus . non statuas plumbo inherentes . nec triumphos arescentibus lau
reis . sed stabiliora quedam . et uiridiora premiorum genera . desiderat . Que tamen
ista sit inquit lelius; Tum scipio . patimini me . inquit . quoniam tertium iam diem fe
riati sumus . et cetera quibus ad narrationem somnii uenit . docens illa
esse stabiliora et uiridiora premiorum genera . que ipse uidisset in celo . bonis
rerum publicarum . seruata rectoribus . sicut his uerbis ostendit; Sed quo sis
affricane alacrior ad tuendam rem publicam . sic habeto . Omnibus qui patriam con
seruauerint adiuuerint auxerint certum esse in celo diffinitum locum . ubi beati
euo fruantur sempiterno . Et paulo post hunc certum locum qui sit . designans
ait; Sed sic scipio . ut hic auus tuus . ut ego qui te genui . iustitiam cole .
et pietatem; Que cum in parentibus et propinquis magna . tum in patria ma
xima est; Ea uita . uia est in celum . et in hunc cetum eorum qui iam uixe

Nasica quendam tyrannum pro comodo rei publice interfecit.

Pro prima ... [illegible] scipio dicebat ad lelium.

[illegible] scipionis ... somniante ... scipio filius ... lelio ...

l corpore laxati. illum incolunt locum. quem uides. sig cans galaxia. Sciendu e.
enī. q̄d loc̄ in q̄ sibi uidet scipio ee. p q̄etem. lacteus circulus. e. q̄ galaxias
uoca t. Siqdem inprincipio his uerb utit; Ostend bat aut cartagine
de excelso & pleno stellarum illustri l claro q̄dam loco. l paulo p̄ apertius
dicit; Erat aut is splendidissimo candore int flāmas circus elucens. quē
uos. ut a gais accepistis. orbem lacteum nuncupatis; Ex q̄ omia m con
templanti, p̄clara. l mirabilia. uidebant. Et hoc q̄dem galaxia. cum
de circulis loq̄m plenius dissereimus; S; iam q̄m int libros q̄s dere. p.
cicero. q̄sq; p̄us plato scripserat. q̄ diffīa. q̄ similitudo habeat expssim.
l cur opi suo ut plato aeris indicium. l cicero somnium scipionis asci
uerit. q̄d uesio abe picureis obiectum platoni. l quē ad modū debit
calūpnia refellat. l q̄b; tractatib; philosophi admisceant. l aq̄b; penit
excludant fabulosa retulimus. ad iecimusq; p̄ haec necessaria gnā omiū
imaginum. q̄ falso q̄ uero uidentur in somnus. ipsasq; distinximus spēs som
niorum ad q̄s affricani somnium cōstaret referri. Ut scipioni talia somniare
conueniret. et de geminis somnii portis q̄ a ueterib; fuerit expressa
sententia. sup his omib; ipsius somnii de quo loq̄mur mente ppositiq;
signauimus. & parte caeli euidenter expressimus. in q̄ sibi scipio p̄ q̄ete.
[illegible] haec l uidisse uisus e. l audisse. q̄ retulit. nunc
iam discutienda s̄t nob ipsius somnii uerba n̄ oiā. s̄ q̄q; uidebunt digna
quesitu. Ac p̄ma nob t̄tanda se ingerit pars illa de n̄is in q̄ sic ait.
Nam cum eos tua septenos octis solis anfractus reditusq; conuerterit
duoq; hi nūi quoru uterq; plenus alt alta de causa hab&. circuitu naturali
summa t fatalem confecerint inte unum. atq; in tuum nomen. se tota
conuertet ciuitas. te senatus. te om̄s boni. te socii. te latini. intuebunt;
Tueris unus. in q̄ nitat ciuitatis sal. Ac ne multa. dictator re. p. constituas.
oportet. si impias ppinq̄rum manus effugeris; Plenitudine hic n̄ frustra nu
meris assignat. Plenitudo eni ppe n̄ diuinis reb; supnisq; non conuenit. Neq;
enim corpus ppe plenum dixeris. q̄d cum sui sit inpatiens. effluendo alieni
appetens e. hauriendo. Quae si metallicis corporib; non usu ueniunt. tn n̄ plena
illa. s; uasta dicenda st. Haec e g communis numerorum omnium plenitudo q̄d
cogitationi. a nob ad supos meanti. occurrit p̄ma pfectio corporalitatis. in
numis; In ipsos tamen. ppe pleni uocant. sedm hos modos. q̄ plena e [illegible]
necessariu st. q̄. aut iii. optinent uinculorum. aut corpus efficiunt.
dant corpora rursus efficiunt; S; corp q̄d intelligendo, non sentiendo con
cipias, Totum hoc corpora. sup ficie finiunt. & in ipsam eorum ultima
pars terminatur. Hi aut terminu cum sint semp circa corpora quoru
termini st. incorporei tamen intelleguntur; [illegible] intelligit. cogitatio
Nam q̄usq; corpus ee dr. necdum terminus [illegible] primus a corporib; ad in
q̄ concepit terminum. corpus relinquit, linea s̄t ficie
corporea transitus. ostendit corporum terminos. Et haec e incorporea nā
p̄ma nata. p corpora. s; non pure. nec ad integrum. carens corpore.
Nam licet ext corpus. ei nata sit. tn n̄ n̄ circa corpus. apparet; Cum
totum deniq; corpus nōias. etiam sup ficies hoc uocabulo continetur.

ut obs[illegible] tenuis deprehe[illegible] offensa. paulo altius repe[illegible] noua rerum luce pandendu e. omnia

de corporibus eam omnes et sine sensu intellectus sequitur; Haec superficies sicut est corporum terminus ita lineis terminatur quas suo nomine grammas graeca nominavit; punctis lineae finiuntur; Et haec sunt corpora quae mathematica vocantur de quibus sollerti industria geometria disputat; Ergo haec superficies cum ex aliqua parte corporis cogitatur pro forma corporis subiecti accipit numerum linearum; Nam seu trium ut trigonum seu quattuor ut quadratum seu sit plurium angulorum totidem lineis sese ad extrema tangentibus planicies eius includitur; Hoc loco ammonendi sumus quod omne corpus longitudinis latitudinis altitudinisque dimensionibus constat; Ex his tribus in lineae ductu una dimensio est. Longitudo enim est sine latitudine. Planicies vero quam graeci epyphaniam vocant longo latoque distenditur. Alto caret. Et haec planicies quot lineis contineatur expressimus; Soliditas autem corporum constat cum his duabus additur altitudo. Fit enim tribus dimensionibus impletis corpus solidum quod stereon vocant. Qualis est thessera quae cubus vocatur; Si vero non unius partis sed totius velis corporis superficiem cogitare quod proponam esse quadratum ut de uno exemplo quod sufficiat disputem iam non quattuor sed octo anguli colliguntur; Quod animadvertis si super unum quadratum quale prius diximus alterum tale altius impositum mente conspicias ut altitudo quae illi plano deerat adiciatur. fiatque tribus dimensionibus impletis corpus solidum quod stereon vocant ad imitationem thessere quae vocatur cubus; Ex his apparet octonarium numerum solidum corpus et esse et haberi.

Siquidem unum apud geometras puncti locum obtinet. duo ductum lineae faciunt quod duobus punctis ut supra diximus coercetur. quattuor vero puncta adversum se in duobus ordinibus bina per ordinem posita exprimunt quadri speciem a singulis punctis in adversum punctum eiecta linea. Haec quattuor ut diximus duplicata et octo facta duo quadra similia describunt quae sibi supposita additaque altitudine formam cubi quod est solidum corpus efficiunt; Ex his apparet antiquiorem esse numerum superficie et lineis ex quibus eam constare memoravimus formisque omnibus; A lineis enim ascenditur ad numerum tamquam ad priorem ut intellegatur ex diversis numeris linearum quae formae describantur geometricae; Ipsam vero superficiem cum lineis suis primam post corpora diximus incorpoream esse sed tamen. Decorsion autem illa ut supra ammonuimus plenitudo eorum est quae iam corpora efficiuntur. Dictam vero de continentia vinculorum licet alias quoque causas quibus plenitudinis nomen efficiatur non ambigam. Qualiter autem octonarius solidum corpus efficiat ante latet. planum est. Et singulariter quoque plenus iure dicitur propter corporeae soliditatis effectum et ad ipsam caeli armoniam id est concinentiam hunc numerum magis aptum esse non dubium est cum sperae ipsae octo sint quae moventur de quibus secuturus sermo procedet; Omnes quoque partes de quibus constat huiusmodi sunt talem ut ex earum compage plenitudo nascatur. Est enim de his quae neque generant neque generantur de quibus quae qualia sint suo loco plenius explicabitur. Aut de duplicato eo qui generat et generatur id est quattuor. Nam hic numerus quattuor nascitur de duobus. Latus generat. Aut componitur de tribus et quinque; quorum alter primus omnium impar apparuit; Quintarii autem potentiam sequens tractatus absolvet; Pytagorici vero hunc numerum iusticiam vocaverunt quia primus omnium ita solvitur in numeros pariter pares id est in bis quattuor ut nichilominus in numeros aeque pariter pares

omnium

Marginalia (left):

necnon sequestram dicunt propter proprium qualitatem corporibus soliditatem. id est superficiem quae ab hac sursum cedit. in partem corporum est. Numerosam superficiem. sed haec superiores precedens sermo patefecit. Prima superficies in corporalitatis innumeris est. haec est ut diximus numerorum omnium plenitudo.

Vel novem sunt globi. globus terrae. globus firmamenti. septem globi septem planetarum. globus vero terrae inmobilis est. alii vero octo mobiles sunt. scilicet globi planetarum et globus firmamenti moventur. Ex quorum motu magna armonia procedit quam nimia sui altitudine auditu percipi non potest.

Per quae generant debinarius et generantur octinarius. quattuor. Octinarius ex uno et septem. unarius quidem generat sed non generatur. septenarius vero generatur sed non generat et denarius qui est super decem non est numerus.

diuisio quoque ipsa soluatur. id est in bis bina; Eadem quoque qualitate crescit, id est bis bina bis, Cumque coniunctio ipsius pari equalitate procedat et resolutio equabiliter redeat usque ad monadem quae diuisionem arithmetica ratione non recipit. merito propter equabilem diuisionem iusticiae nomen accepit; Et quia ex supradictis omnibus apparet quanta et partium suarum et seorsum sua plenitudine numerus iure plenus uocatur. Superest ut septenarium quoque numerum plenum iure uocitandum ratio inmediate constituta persuadeat; Ac primum hoc sine amiratione transire non possumus. quod duo numeri qui se multiplicati uitale spatium uiri fortis incluserint ex pari et inpari constiterunt.

Hoc enim uero perfectum est quod ex horum numerorum permixtione generatur. Nam inpar numerus mas et par femina uocatur. Item arithmetici inparem patris et parem matris appellatione uenerantur; Hinc et Timeus PLATONIS fabricatorem mundanae animae deum partes eius ex pari et inpari id est ex duplari et triplari numero intexuisse memorauit. ita ut a duplari usque ad VIII. a triplari usque ad XXVII. staret alternatio mutuandi. Hi enim primi cubi utrique nascuntur. siquidem a pari bis bis bini qui sunt IIII. superficiem faciunt; bis binabis qui sunt VIII. corpus solidum figunt; A dispari ter terni qui sunt nouem id est VIIII. superficiem reddunt. et ter ternio id est ter nouenos qui sunt XXVII. primum aeque cubum alterius partis efficiunt. Vnde datur intelligi hos duos numeros VIII. dico et VII. qui ad multiplicationem annorum perfecti uiri conuenere solos idoneos ad efficiendam mundi animam iudicatos quia nichil post auctorem potest eo perfectius; Hoc quoque notandum est quod superius asserentes communem numerorum omnium dignitatem antiquiores eos superficie et lineis et omnibus quae corporibus ostendimus precedens disputatio inuenit numeros. Iam uero animam mundi fuisse quibus illam contexta et augustissima ratio Timei naturae ipsius conscia testis expressit; Hinc est quod pronumerare non dubitauere sapientes animam esse numerum se mouentem; Hoc uideamus cur septenarius numerus suo seorsum merito plenus habeatur. Cuius tamen expressius plenitudo noscatur primum merita partium de quibus constat tum demum quid ipse possit inuestigemus; Constat septenarius numerus uel ex uno et VI. uel ex duobus et V. uel ex tribus et IIII. Singularum compaginum membra tractemus. ex quibus fateberis nullum alium numerum tam uaria esse maiestate fecundum; Ex uno et sex compositionis prima compago; Unum autem quod monas id est unitas dicitur et mas idem et femina dicitur. par idem atque inpar. ipse non numerus sed fons et origo numerorum; Haec monas initium finisque omnium. neque ipsa principium aut finem sciens ad summum refertur deum. id est prudentiam. intellectum. Ad eius quem uniuersitatem rerum et potestatum sequitur. Hec in inferiore quoque gradu fruste destinaueris. Haec illa est mens ex summo nata deo. quae uices temporum nesciens in uno semper quod adest aeuo consistit. Cumque ut potest una non sit ipsa

Vt usque adaptatum unicae deo patri mens adaptatur filio. ubi est. Illa est mens ex summo nata deo. filius est sapientia patris.

Sexus numeris dicitur. ex ipsis anima.

Vnde aliud est anima mundi quam ipse sensus ... est inuisibilicatem hominis ... sed est incontinens ... iure uero ... eiusdem ... inuisibilis potentie eiusdem ... omnibus rebus mundi ... corruptibiles ... corruptibiles ... inpares incorruptibiles. Vt omnis est creatura siue angelica siue ... prouidentia dei et omnes res ... uideat ... sequitur ... prudentia ...

numerabilis · innumerabiles tamen species generum · idest creat · intra se continet · Inde quoque
aciem paululum inclinans cogitationis hanc monadem repperies ad animam posse re-
ferri; Anima enim aliena a silvestris contagione materie · tantum se auctori suo ac
sibi debentis · simplicem sortita naturam · cum se animandae inmensitati universitatis
infundat · nullum init cum sua unitate divortium; Vides ut haec monas
orta a prima rerum causa · adusque animam · ubique integra et semper individua ·
continuationem potestatis obtineat; Haec de monade castigatius quam se copia
suggerebat; Nec te remordeat quod cum omni numero praeesse videatur · in coniunctione
praecipue septenarii praedicetur; Nulli enim aptius iungitur monas incorrupta quam vir-
gini; Huic autem numero · id est septenario adeo opinio virginitatis inoleuit · ut
pallas quoque vocetur · nam virgo creditur · quia nullum ex se parit numerum duplicatus · qui intra
denarium coartetur · quem primum limitem constat esse numerorum; pallas ideo quia
ex solius monadis fetu · et multiplicatione processit · sic minerva · sola · ex uno
parente nata · perhibetur; Senarius vero qui cum uno coniunctus septenarium fac-
it variae ac multiplicis religionis et potentiae est; Primum quod solus ex omnibus
qui infra decem sunt numeris · ex suis partibus constat; Habet enim medietatem · et tertiam
partem · et sextam partem · et est medietas · tria · tertia pars · ii · sexta · i · quae omnia
simul · vi · faciunt; Habet et alia suae venerationis indicia; sed ne lon-
gior faciat sermo fastidium · unum ex omnibus eius officium persequemur; Quod ideo
protulimus · quia hoc commemorato non senarii tantum · sed et septenarii dignitas
pariter astruetur · Humano partui frequentiorem usum novem mensium
certo numeri modulamine · natura constituit; sed ratio · sub asciti numeri senarii mul-
tiplicatione procedens · etiam · vii · menses compulit usurpari · quod breviter abso-
luteque dicemus; Duos esse primos omnium numerorum cybos · id est a pari · viii · et ab impari
xxvii · et esse inparem marem · parem feminam · superius expressimus; Horum uterque
si per senarium numerum multiplicetur · efficiunt numerum dierum · qui · vii · mensibus explicantur ·
Coeant enim numeri · mas ille quem memoravimus · et femina · viii · scilicet · et xxvii · pariunt
ex se · v · et xxx · haec sexies multiplicata · creant · x · et cc · qui numerus dierum · mensem
septimum claudit; Ita est ergo natura fecundus hic numerus · ut primam humani partus perfec-
tionem quasi arbiter quidam maturitatis absolvat; Discretio vero partus futuri sic ypocra-
tes refert · sic in utero dinoscitur; Aut enim septuagesimo aut nonagesimo die con-
ceptus movetur; Dies ergo motus · quicumque fuerit deductus · ter multiplicatus aut
septimum · aut nonum mense · explicat; Haec de prima septenarii copu-
latione libata sint; Secunda · ex du- · obus et quinque est; Ex his monas
dyas · quia post monadem · prima · est · prima · nus; Haec ab illa
omnium solitaria in corporis · intellegibiles
lineam prima defluxit · ideo et
ad vagas stellarum luminum
sperarum refert · quae hoc quasi
ab illa quae aplanes dicitur in numerum se esse
et in varii motus contrarietatem
retorta sit; Hic quoque numerus · cum quinario
aptissime iungitur · cum hic ad erraticas
dirimus · ad caeli zonas ille referatur ·

(Marginal glosses, left:)
quoniam adaptatur unitati scilicet ... scilicet secundum se apta anima ·

scilicet ex unario · binario · ternario · una primum series supra facit septenarium · binarius et sumptus facit senarium · ternarius bis supra facit senarium · processit se paris est ... duo ... quae non ... senario · processit · ... senarius per partes supra non facit senarium · bis supra facit · immo plus ... denario ... quae non est sufficiens divisio · numerorum alius perfectus alius ... alius habundans · quia non est perfectus non habundans ... per ... senarius ... quia numerus perfectus dicitur ... bis supra facit ... omnes insimul ... efficiuntur ut patet in senario · ... sufficiens est divisio · numerorum alius perfectus alius habundans alius minutus · perfectus ut senarius · et habundans ut duodenarius · minutus ut octinarius · perfectus ... senarii tales sunt quae ... quibus ... bis ... supra facit senarium ...

(Gloss at foot:)
... insimul supra se efficiunt non plus non minus · scilicet unarius · binarius · ternarius · qui et senarius est perfectus ...
... duodenarii tales sunt quibus illae bis ... supra se efficit duodenarium · ... supra se habundans ...
illo ... habundans · sunt ... duodecies · series · ... unarius binarius ternarius quaternarius senarius ...
... octonarii ... tales ... quibus ... supra efficit octonarium · ... omnes insimul ... supra ...
... unarius binarius quaternarius · ideo ille numerus scilicet octinarius dicitur minutus ·

... aplanes quae est sine ... planos quae est error ·

binarius. quarius

d; ille ratione scissionis. hic nuo; Illa u quaternario nuo q̄ p̄stas excepta potentia
ult cęlestias eminentius euenit. q̄d sol omnia q̄s quicq̄ esse coplexus est.
Esse aut dicim⁹ intelligibilia mundi ee corporalia omnia. seu diuinum
corp⁹ habeant. seu caducum. atq̄ his nus simul omia. ł supa. ł subiecta
designat; Aut n ds ē summus. aut mens ex summo nata. in q rerum
spēs continent. Aut mundi anima. que animarū omniū fons ē. Aut
celestia st. usq; ad nos. Aut terrena nata ē; & sic quarius nus omni
um rerum inplet; De secta septenarii nui coniunctione dicta hęc p af
fectate breuitatis necessitate sufficiant. Tercia ē de trib; ł q̄tuor.
q quantū ualeat reuoluamus. Geometrici corporis ab inpari. pma pla
nicies. in trib; lineis constat. His eni trigonalis forma concludit; A pari
u. pma in q̄tuor inuenit. Item scimus secundū platonem. i. ipsi⁹ ueritatis
archanum. illa forti int se uinculo colligari. q̄b; interiecta medi
etas prestat uinculi firmitate. Cum u medietas ipsa geminat. ea
que extima st non tantū tenacit. s; etiam insolubilit uinciunt. Primo
g ternario nuo contig. ut int duo summa. mediū quo uinciret acci pa
ret. q̄rnarius u duas medietates. pmus omniū nactus ē. Ab hoc nuo. ds mundane molis artifex. conditorq; mutuat. indissolubili int se uinculo ele
menta deuinx. sic in timeo platonis assertum ē. non alit tā c̄trouersa
sibi. ac repugnantia. & naturę comunione abnuentia. terram dico & igne
potuisse p tā iugabile competentiā federari. nisi duob; mediis aeris
ł aq; nexib; uincirent; Ita eni elementa int se diuersissima opifex
tamen ds. ordinis oportunitate conexuit. ut facile iungerentur.
Nam cum bine ee̅nt in singulis q̄litates. talem unicuiq; de duob; alteram de
dit. ut in eo cui adhereret. cognatam sibi ł similem repiret; Terra
est sicca. & frigida; Aq̄ u frigida ł humecta ē. Haec duo elementa
licet sibi p siccum. ł humectum. contraria sint. p frigidū tam̄ co
iungunt. Aer humectus. & calid ē. & cū aque frigide. c̄trarius sit calore.
conciliatione tam̄ socii copulat humoris. Sup hunc ignis cū calidus sit
ł siccus humore q̄dem aeris respuit siccitate. s; conectitur. p societate
caloris; Et ita fit. ut singula queq; elementorum. duo sibi hinc inde
uicina. singulis q̄litatib; uelut q̄b;da amplectant ulnis. Aq̄ terrā frigore
aerem sibi nectit humore. Aer. aq; humore simili. & igni calore sociat.
Ignis. aeri miscet ut calido. terre iungit siccitate; Terra. igne sicco pa
titur. aq̄ frigore non respuit; Haec tn̄ uarietas uinculorū. si ele
menta duo forent. nichil int ipsa firmitas habuiss&. si tria minus q̄d
ualido. aliq tn̄ nexu uincienda nodar&; Int iiii. u insolubilis colliga
tio ē. cum due summitates. duab; interiectionib; uinciunt. q̄d erit mani
festius. si in medio posuerimus. ipsam continentiam sensus. de timeo
platonis excerptam. Diuini decoris inq ratio postulabat. talem fieri
mundum. q & uisum pateret. & tactum. constabat aut neq; uideri ali
q̄d posse. sine ignis bn̄ficio. neq; tangi. sine solido. & solidū nich ee. nisi
trā; Unde omne mundi corpus de igne & trā instituere fabricator
mundi incipiens. uidit duo conuenire. sine medio colligante.
non posse. & hoc optimum uinculum. q̄d & se parit. & a se liganda

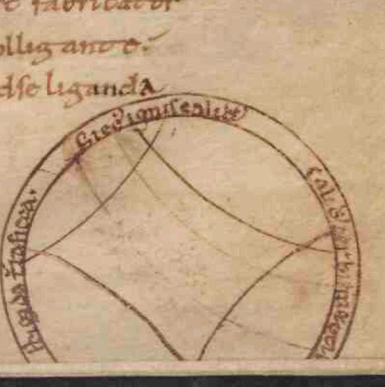

V. i. centrale capit et sic iungendo rem habet tria aspectus s. [illegible] sic corpus solidum est habet dimensiones longitudinem latitudinem spissitudinem ut patet in igne et in terra.

causa densitatis et ponderis. hoc inter est inter aquam

et quod inter aquam et aerem

neque planiciem i. ad habendas duas proprietates s. altitudinem [?] sic superficies duas habet dimensiones.

neque soliditatem i. ad habendas tres proprietates et gradus sic soliditas tres habet dimensiones.

ab aqua usque ad aerem sonus est. Item ab aere usque ad ignem. Item a terra usque ad aquam

elementis et tribus interstitiis absolutione corporis constare manifestum est.

continetur. Unam uero interiectionem esse solum posse sufficere rem cum superficies
est sine altitudine iungenda; At ubi artanda iungi est alta
dimensio. nodum geminae interiectione non conecti; In aere et aqua
inter ignem terramque coniunctum. Et omnia una et conveniens iugabilis com-
petentia cunctorum elementorum diversitate. ipsa differentium aequalitate. consociant;
Nam quantum inter est aquam et aerem causa densitatis et ponderis. tantundem inter
aerem et ignem est; Et rursus quod inter est inter aerem et aquam causa levitatis
et raritatis. hoc inter est inter aquam et terram; Item quod inter est inter terram et aquam
et aerem. hoc inter aerem et ignem. Et contra quod inter est inter ignem et aerem
tenuitatis levitatisque causa. hoc inter aerem et aquam est; Et quod est inter aerem
et aquam, intelligitur et terram; Haec solum sibi vicina et cohaerentia copulan-
tur; ea dem alternis saltibus custodit aequalitas; Nam quod est terra ad aerem. hoc
aqua ad ignem et quotiens uteris. eadem reperies iugabilem competentiam. Ita er-
go ipsa quae inter se sunt aequabilitate diversa sociantur; Haec ideo dicta sunt
ut apta ratione constaret. neque planiciem sine tribus. neque soliditatem sine
quattuor posse iungi; Ergo septenarius numerus geminam vim
obtinet iungendi. quia ambae partes eius vincula prima sortitae sunt;
Ternarius cum una medietate. quaternarius cum duabus. Hinc in
alio loco eiusdem sermonis circulo de septenario dicit. quod numerus omnium
rerum fere nodus est. Item omnia corpora aut mathematica sunt aliquando
geometricae aut talia quae usum tactu ve patiantur. Horum priora ex
incrementorum gradibus constant. aut enim linea ducitur ex puncto. aut ex
linea superficies. aut ex planicie soliditas. Alia uero corpora elementorum
collato foedere in robur substantiae corpulentae concordi concretione co-
alescunt; Haec ergo omnium corporum tres sunt dimensiones. longitudo. latitudo
profunditas. termini uero ad numerum effectu ultimo quattuor. punctum. linea
superficies. et ipsa soliditas. Item cum quattuor sint elementa ex quibus constant
corpora. terra. aqua. aer. et ignis. tribus sine dubio intersticiis separantur. quorum
unum est a terra usque ad aquam. quod spatium necessitas a physicis dicitur. quoniam
cum [illegible] et solidari creditur. quod est in corporibus lutulentum; Unde homericus
censor cum grecis inprecaretur; Vos omnes inquit in terram et aquam resolvamini
in id dicens. quod est in natura humana turbidum ex quo facta est hominis
prima creatio; Illud uero quod est inter aquam et aerem. armonia dicitur id est
apta et consonans convenientia. quod spatium est quod superioribus inferiora
conciliat. et facit dissona convenire; Inter aerem uero et ignem
obedientia dicitur. quia sicut lutulenta et gravia superioribus necessitate
iunguntur. ita superiora lutulentis obedientia copulantur. armonia
media coniunctionem utrisque praestante. Per quattuor igitur hi duo numeri tria
dico et iiii. tam multiplici inter se cognationis necessitate sociati
efficiendis utrisque corporibus consensu inlustri foederis. obsecuntur.
Nec solum explicandis corporibus hi duo numeri collativum praestant
favorem. sed quaternarium. quem pitagorici quem ΤΕΤΡΑΚΤΥΝ vo-
cant. adeo quasi ad perfectionem animae pertinentem inter archana vene-
rantur. ut ex eo et iuris iurandi religionem sibi fecerunt. ΟΥΜΑ
ΤΟΝ ΑΜΕΤΕΡΑ ΨΥΧΑ ΠΑΤΟΝΤΑ ΤΕΤΡΑ.

hic n. p̄ nr̄e aīe. numrū dedit consonum. Ternariu u. assignat an
mam tribus suis partib; absoluta. quarum prima e ratio. q̄ logisticon
appellant. Secunda. animositas. q̄ timicon. uocant. Tertia. cupiditas.
q̄ epythimeticon. nuncupat; Item. nullus sapientum. anima. ex simphoniis
quoq; musicis constitisse. dubitauit; Inter has non paruę potentię. e.
quę dr̄ diapason. hæc constat. ex duab;. id. ē. diatessaron. & diapente.
Fit aut̄ diapente ex emiolio. & fit diatessaron ex epitrito; Et. ē primus
hemiolius. tria. & primus epitritus. iiii. q̄d q̄le sit. suo loco plenius exeqm;
Ergo. ex his duob; numis. constat diatessaron. & diapente. ex q̄b; diapason.
generatur. Vn. uirgili. nulli disciplinę expers plene. & per omnia beatos. exprime
uolens. ait. o terq; quaterq; beati; Haec de partib; septenarii numi sec tantes co
pendia. diximus; de ipso q; pauca dicemus; Hic numus. eptas nc uocatur.
antiquo usu. prime litte; apud ueteres eni. septas uocitabat. q̄d. greco noie. testa
batur uenerationē. debitam numo; Nam primo omniu. hoc numo. anima
mundana generata. e. sicut timeus platonis edocuit; Monade eni in uertice
locata. tres numeri ab eadē ex utroq; parte. fluxere. ab hac. pares. ab illa
inpares. id ē post monade a parte alta. duo in. iiii. dein. octo; Ab alia u parte.
iii. dein. nouem. & in. xxvii; Et ex his numis facta contextio. generatione
animę in pio creatoris. effecit; Non parua g̃ hinc potentia numi huius ostendit.
q mundanę animę origo. vii. finib; continetur. Septē q̄q; uagantium
sperarum ordinē. illi stellifere & omē continenti subiecit. artifex fabri
catoris prudentia. quę & superiori. rapidis motib; obuiarent. & inferiora
omnia gubnarent; Lunam q̄q; q̄si ex ill septimam. numerus septe
narius. mouet. cursumq; ei ipse dispensat; Quod cum multis modis
approbet. ab hoc incipiat ostendi. Luna. viii. & xx. ppe. dieb;. totius
zodiaci ambitum. conficit; Nam & si per. xxx. dies. ad solē. a q̄ pfecta
e. remeat. solos tn̄. fere. xxviii. in tota zodiaci circuitione. con
sumit; Reliq̄s; solē. q̄ de loco in q̄ eum reliquit. abscesserit. cōprehen
dit; Sol eni unum. de. xii. signis. integro men. s. metitur; Lunam
g̃. solē in prima parte arietis constituto. ab ipsius ut ita dicā. orbe
emersisse luna. quod. eā nasci uocam; Haec p. xxvii. dies. & horis fere
vii. ad primā partē arietis redit. s; illic non inuenit solem; Interea eni
& ipse progressionis suę lege. ulterius abscessit. & ideo ipsa necdū putat
eo. unde fuerat pfecta. reuertisse. q oculi nri. tunc non prima parte
arietis. s; a sole eam senserunt pcessisse; Hunc g̃. dieb; reliq̄s. id ē
duob; plus. minus s. ē. consequitur. & tunc orbi eius denuo succedens.
ac denuo. inde pcedens. rursus dr̄. nasci; Ideo. fere. numq̄ in eodem
signo bis continue nascitur. n̄ in geminis ubi h̄ non numq̄ euenit
q dies in eo sol duos sup. xxx. altitudine signi. morante. consu
mit. rarissime o in aliis. si circa primam signi partē. a sole pcedat.
Huius. xxviii. dierū numi. septenarius origo. ē; Nam si ab uno
usq; ad. vii. quotum singuli numi ex primunt. tantum antecedentib;
addens do pcedas. inuenies. xxviii. nata d. vii. Hunc & numū.
q̄ in quater septenos. eq̄ sorte diuis erit. ad totam zodiaci latitudine
emetienda remetiendaq; luna consumit; Nam. vii. diebus ab extremitate septētonali

dieb; & octo horis totū lustrare zodiacū & h̄t una sper̄ duor lunaniū. Si qs natalis lune mensis
ab accensione usq; ad accensidem computat. Ipsa aū i toto h̄ spacio a. xxvii. dieb; & viii. horis solem
n̄ consequit̄ ut ab eo reaccendat̄. n̄ addit̄ duob; dieb; & iiii. horis his ad superiores iunctis. mensem
lunarē xxix. dierū & xii. horarum facit. Luna u unū dies. xxiiii. habet horas.
& xii. hore nascit̄ p integro die accipit. xii. hore ex utrq; lunatione simul collecte
p integro die computant̄; & dicimus lunā habe. xxx. dies i una lunatiōe. i aliā u. xxix.

Notandum in eis habemus dies
q̄d luna unūq̄dq; de duod
ci signis. duob; dieb; & vi.
horis & bisse uni' hore. c̄ n̄
s̄t. dic. Ii duodecies
duo. id ē q̄d bis duode
ci. & faciunt. xxiiii. dies.
Item sex horas q̄ i singlis
superfuit. duodecies sic
multiplica. Sexies
dece. lx. & sexies
duo. xii. iunge i si
mul & habebis.
lxxii. horas q̄ faciunt
.iii. dies singlos. xxiiii
horarū. Iunge hos tres
dies superiorib; xxiiii.
& h̄nt. xxvii.
Sup e adhuc i singlis
bisse uni' hore. Bisse
dicunt ex ilegi; tres duas
partes sublata tcia.
Ex quib; i. iii. equas
diuiseris partes. una
q̄q; earū triens ut tcia
uocat.
hor. unio
sublato relus duo
remanent & eos in
simul bisse uocat.
Bisse g̃ due partes hore.
duodeci bisses ooc
faciunt horas. bini
horis p. iii. bisses
subputaris. Apparet
g̃ lunam. xxvii.

hore oblique per latum meando ad medietatem latitudinis pervenit. qui locus
appellatur eclipticus. VII. sequentibus a medio ad imum australe delabitur. VII.
aliis rursus ad medium oblicata conscendit; ultimis. VII. septentrionali
redditur summitati. ita isdem. quater. VII. nis diebus omnem zodiaci et lon
gitudinem et latitudinem circum peragit discurrendo; Similibus quoque dispensatio
nibus ebdomadum luminis sui uices sempiterna lege uariando disponit.
Primis enim septem usque ad medietatem uelud diuisi orbis excrescit et dichoto
mos tunc uocatur; Secundis orbem totum renascentes ignes colligendo
iam complet et plena tunc dicitur; Terciis dichotomos rursus efficitur
cum ad medietatem decrescendo contrahitur. Quartis ultima luminis sui di
minutione tenuatur. Septem quoque permutationibus quas fasis uocant greci
toto mense distinguitur. cum nascitur. cum fit DICOTOMOS. cum plena
et rursus. AMPHICYRTOS. ac denuo dichotomos. et cum ad nos luminis
Amphicyrtos autem cum super diametrum dichotomi antequam orbis conclu
sione cingatur. uel de orbe iam minuens inter medietatem ac plenitudinem
insuper mediam luminis curuat eminentiam; Sol quoque ipse de quo uitam
omnia mutuantur. septimo signo uices suas uariat; Nam a solsticio hiemali
ad estiuum solsticium septimo peruenit signo. et a tropico uerno usque
ad autumnale tropicum. septimi signi peragratione perducitur; Tres
quoque conuersiones lucis etherie per hunc numerum constant. Est autem
prima maxima. et secunda media. minima dici secundum est tercia.
Et maxima est anni secundum solem; media mensis secundum lunam. mini
ma diei secundum ortum et occasum; Est uero unaqueque conuersio qua
dripertita. et ita constat septenus numerus. l. ex tribus generibus
conuersionum et ex quatuor modis quibus
una queque conuertitur; Hi autem IIII. modis fit
prima humida deinde calida inde sicca et ad ultimum frigida
Et maxima conuersio id est anni humida est uerno tem
pore. calida estiuo. sicca autumno. frigida per hiemem; Media autem
conuersio mensis per lunam ita fit ut prima epdomada humida sit quia nascens luna
humorem solet concitare; Secunda calida adolescente in ea
luce de solis aspectu; Tercia sicca quasi plus ab ortu remota;
Quarta frigida deficiente iam lumine. Tercia uero conuersio que est diei
secundum ortum et occasum ita disponitur. quod humida sit usque ad primam
de IIII. partibus partem diei. calida usque ad secundam sicca usque
ad terciam. quarta iam frigida; Oceanus quoque in incremento suo hunc
numerum tenet; Nam primo nascentis lune die fit copiosior solito
minuitur paulisper secundo. minoremque eum uidet tercius quam secundus. et ita decres
cendo ad diem VII. peruenit. Rursus octauus dies manet septimo
par. et nonus fit similis sexto. quinto decimus ... primo; Tercia
uero epdomas eadem facit que prima; Quarta eadem facit que secunda; Hic
denique numerus est qui hominem concipi formari edi uiuere
ali ac per omnes etatum gradus tradi senecte atque omnino cons
tare facit; Nam ut illud taceamus quod nulla ui seminis occupatum
hoc dierum numero natura constituit. uelud decreto exonerande

uel est ... mare ... lucanus ... flumina ...

mulieris. uectigali mense redeunte purgari. hoc tamen praetereundum non est.
quia semen quod post iactum sui intra horas .vii. non fuerit in effusionem
relapsum. haesisse in uitam pronuntiatur. Verum semine semel intra formandi
hominis monetam locato. hoc primum artifex natura molitur. ut
die septimo folliculum genuinum circumdet humori. ex membrana tam
tenui qualis in ouo ab exteriore testa clauditur. et intra se claudit liquorem; Hoc
cum a phisicis deprehensum sit. hypocrates quoque ipse. qui tam fallere quam falli nescit.
experimenti certus asseruit. in libro referens qui de natura pueri inscribitur.
tale seminis receptaculum de utero feminae eiectum septimo post conceptum
die. intellexerat enim mulierem semine non effuso. ne grauida maneret
orantem. quam imperauerat saltibus concitari; Aitque septimo die saltum septimum
eiciendo cum tali folliculo. qualem supra retulimus suffecisse conceptui;
Haec hypocrates. Straton uero peripateticus. et diocles carystius. per septenos.
dies. concepti corporis fabricam hac obseruatione dispensant. ut eb
domada secunda credant guttas sanguinis. in superficie folliculi. de quo
diximus. apparere; Tercia demergi eas introrsum. ad ipsum con
ceptionis humorem; Quarta. humorem ipsum coagulari. ut quiddam.
uelud inter carnem et sanguinem. liquida adhuc soliditate. conueniat;
Quinta uero. interdum fingi. in ipsa substantia humoris. humanam figuram
magnitudine quidem apis. ut in illa breuitate. membra omnia. et designata totius
corporis liniamenta. consistant. Ideo autem adiecimus. interdum. quia constat. quotiens quinta
epdomada fingitur designatio ista membrorum. mense septimo maturari
partum; Cum autem nono mense absolutio futura est. siquidem femina
fabricatur. sexta epdomade membra iam diuidi. si masculus. septima. Post
partum uero utrum uicturum sit. quod effusum est. an in utero sit praemor
tuum. ut tantum modo spirans nascatur. aeris alitum septima
hora discernitur; Ultra hunc enim horarum numerum. quae praemortua nascuntur.
aeris alitum ferre non possunt. quem quisquis ultra septem horas sustinuerit.
intelligitur ad uitam creatus. nisi alius forte. qualis perfectum potest casus
eripiat; Item. post dies .vii. iactat reliquias umbilici. et post bis septem
incipit ad lumen uisus eius moueri; Et post septies .vii. libere iam. et pu
pulas. et totam faciem uertit. ad motus singulos uidendorum; Post .vii.
uero menses. dentes incipiunt. mandibulis emergere; Et post bis septem.
sedet sine casus timore; Post .vii. sonus ei in uerba prorumpit; Et post
quater .vii. non solum stat firmiter. sed et incedit; Post quinquies .vii. incipit lac
nutricis horrescere. nisi forte ad patientiam longioris usus. continuata.
consuetudine. protrahatur; Post annos .vii. dentes qui primi emserant
aliis aptioribus; ad cibum solidum nascentibus. cedunt; Eodemque anno. id est sep
timo. plene absoluitur integritas loquendi; Vnde et .vii. uocales litterae
a natura dicuntur inuentae. licet latinitas easdem modo longas. modo breues.
pronuntiando. quinque pro .vii. tenere maluerit. apud quos tamen si sonos uocalium
non apices numeraueris. similiter .vii. sunt; Post annos bis .vii. ipsa aetatis ne
cessitate. pubescit; Tunc enim moueri incipit uis generationis in masculis.
et menstruum purgatio feminarum; Ideo et tutela puerili. quasi uirile iam
robur. absoluitur. De qua tamen feminae propter uotorum festinationem matu
rius biennio. legibus liberantur. Post ter .vii. annos. genas flore uestit

iuuenta. ideoque annus finem in longum crescendi facit. Et quarta annorum
epdomas impleta. in latum quoque crescere iam prohibet. Quinta omne
uirium quantum inesse unicuique potest. complet augmentum. nulloque modo iam potest quisquam
se fortior fieri. Inter pugiles denique hoc consuetudo seruatur. ut quos iam coro-
nauere uictoriae nihil de se amplius in incrementa uirium sperent. Qui uero ex-
pertes huius gloriae usque illo manserint. a professione discedant. Sexta uero annorum
hebdomas seruat uires ante collectas. nec diminutionem nisi ex accidenti euenire
patitur. Sed a sexta usque ad septimam septimanam annorum fit quidem diminu-
tio. sed occulta. et quae detrimentum suum aperta defectione non prodat. Ideo
nonnullarum rerum publicarum hic mos est ut post sextam ad militiam nemo cogatur.
in pluribus datur remissio iusta post septimam. Notandum uero quod cum nu-
merus septem se multiplicat. facit aetatem. quae proprie perfecta et habetur et dicitur a-
deo ut illius aetatis homo. utpote qui perfectionem et attingit iam. et necdum praeterierit.
et consilio aptus sit. nec ab exercitio uirium alienus habeatur. Cum uero decas. qui et
perfectissimus numerus est. perfecto numero id est septenario iungitur. ut aut septem de-
cies. aut septies deni. computentur anni. Haec a physicis creditur meta ui-
uendi. et hoc uitae humanae perfectum spatium terminatur. Quod si quis excesserit.
ab omni officio uacuus. soli exercitio sapientiae uacat. et omnem usum sui in
suadendo habet. aliorum munere uacationem reuerendus. A septima enim usque
ad decimam septimanam pro captu uirium. quae adhuc singulis perseuerant. uariantur
officia. Idem numerus totius corporis membra disponit. Septem sunt enim intra
hominem. quae a graecis nigra membra uocitantur. lingua. cor. pulmo. iecur. lien.
renes duo. Et septem alia cum uenis ac meatibus quae adiacent singulis.
ad cibum et spiritum accipiendum. reddendumque sunt deputata. Guttur. sto-
machus. aluus. uesica. intestina principalia tria. quorum unum dissep-
tum uocatur. quod uentrem et cetera intestina secernit. alterum medium quod graeci
mesenteron dicunt. Tertium quod ueteres hiram uocarunt. habeturque praecipuum
intestinorum omnium. et cibi detrimenta deducit. De spiritu autem et cibo quibus ac-
cipiendis ut relatum est. atque reddendis membra quae diximus cum meatibus
sibi adiacentibus obsecundant. hoc obseruatum est. quod sine haustu spiritus ultra horas septem
sine cibo ultra totidem dies uita non durat. Septem sunt quoque gradus in cor-
pore. qui dimensionem altitudinis ab imo in superficiem complent. medul-
la. os. neruus. uena. arteria. caro. cutis. Haec de interioribus. In aperto
quoque septem sunt corporis partes. caput. pectus. manus. pedesque. et pudendum.
Item quae diuiduntur non nisi septem compagibus iuncta sunt. ut in
manibus est humerus. brachium. cubitus. uola. et digitorum nodi terni.
Et quia sensus eorumque ministeria natura in capite uelut in arce
constituit. septem foraminibus sensuum celebrantur officia. id est oris ac
deinde oculorum. narium. aurium binis. Unde non inmerito hic numerus
totius fabricae dispensator et dominus est. Aegris quoque corporibus peri-
culum sanitatemue denuntiat. Immo ideo et septem motibus omne corpus
agitatur. aut enim accessio est. aut recessio. aut in laeuam dexteramue
deflexio. Et totus exercet. iure plenus et habetur et dicitur. et absolu-
ta ut arbitror ratione constitit. cur diuersis ex causis octo et septem pleni uo-
centur. Sensus autem hic est. Cum aetas tua quinquagesimum
et sextum annum compleuerit. quae summa tibi fatalis erit. spes quidem salutis.

Margin notes:

v. i. ultra xxviii annum.

v. xxxv duo anni.

v. i. et septem septies anni adimplet annos i. xxxv nonaginta anni.

v. i. lxx annos.

v. a septenario [illegible]

i. adiacentibus

In pedibus uero femur. genu. tibia. pes ipse sub quo uola est. et digitorum similiter nodi terni.

aut sursum quis seu deorsum mouetur. aut in orbem rotatur. Tot uirtutibus insignitus septenarius. quas uel de partibus suis mutuatur

Interlinear glosses: i. gloriae; i. adillo; quaeque; annos septimanam i. annos; perfecta; i. septenario; annos ebdomadae; per se; uentrem; i. ab interioribus ad exteriora; uocare sperandum; octauus [illegible]

publice. te uidebit. & premediis communis boni; tunc omnium statuis
inquitib; tuis dictatura debebitur; Sed si euaseris insidias ppinquorum;
Nam p vii. nos octies sol anfractus reditusq; quinq, et sex. signi
ficat annos. Anfractum sol. & reditum annum uocans. Anfrac
tum. ppt zodiaci ambitu, reditum quia eadem signa. p annos singulos.
certa lege metit. Hic quida mirant. quid sibi uelit ista dubitatio si
effugeris. quasi potuerit diuina anima. & olim celo reddita. atq;
his maxime. scientiam futuri pfessa nescire. possitne nepos
suus. an non possit. euadere; S; non aduertunt hanc h're lege.
omia. t signa. t somnia. ut de aduersis. obliq; aut denuntient. aut
comminent. aut moneant. Et ido. quedam cauendo transimus. alia
exorando & litando uitant. Sunt alia ineluctabilia. que nulla
arte. nullo auertuntur ingenio; Nam ubi ammonitio e. uigi
lantia cautionis euadit. qd adportant mine. litatio ppitiationis auertit.
numquam denunciata. uanescunt. hic subicies. Vn istaq discernimus
ut possit. cauendumne. an exorandum. an paciendum sit. dephendi.
S; psentis opis fuerit insinuare. qualis soleat in diuinationib; ee affec
tata confusio. ut desinas de inserta uelut dubitatione. mirari;
Ceterum in suo quoq; ope. artificis erit. signa querere. qbus ista dis
cernat. si hoc nus diuina. non impedit; Nam illud phibent nam ce
tera parce. scire. maronius e extimanda. disciplinae pfun
ditate sententia. et uulgatis adloquimur. exemplis. quippe semp
cum pdicunt futura. ita dubiis obserunt. ut diligens. nisi di
uinitus. ut diximus. ipeditus. sub eis reperiat apphendende uesti
gia ueritatis. ut ecce homericum somnium. a ioue ut dr missum.
ad conserendam futuro die. cum hostibus manum. sub apta pmissi
one uictorie spem regis animauit; Ille diuinum uelut secut oraculu.
commisso plio. amissis suorum plurimis uix egreq; in castra remea
uit. Num dicendum. e. deum mandasse mendacium? non ita e; S;
quia illum casum grecis fata decreuerant. latuit in uerbis somnii. q adam
q anim ad uersum. ub ad uincendum. ub ad cauendū saltē potuisse
instruere; Habuit enī pceptio. ut uniuersus pduceret exercitus.
At ille. sola pugnandi hortatione contentus. non uidit. quid de pducen
da uniuersitate pceptum sit; Pretmisso q; achille. q tunc recenti la
cessitus iniuria. abarmis cum suo milite feriabatur. rex pgressus
in plium. & casum qui debebatur excepit. & absoluit somnium
inuidia mentiendi. non omia de impatis sequendo; parem obseruan
tie diligentiam. homerice p omia pfectionis imitator maro. in
talib; qq; reb; obtinuit; Nam apud illum. eneas adregionem. instru
endo regno fataliter eligendam. satis. habundeq; delio instructus.
oraculo. in errorem tamen unius uerbi. neglegentia. delapsus est.
non qde fuerat locorum. que peteret. debet nomen insertum. S; cum
origo uetus parentum. sequenda diceretur. fuit in uerb quod inter
cretam & italiam. que ipsius gentis auctores. utrimq; pduxerunt.
mag ostenderet. t quod eum digito demonstraret. italiam; Nam cu
fuissent in teucer. hinc dardanus. uox sacra. sic adloquendo. dardanide
duri. apte psulentib; italiam de qua dardanus pfectus eet obiecit.
Appellando eos parentis illius nomine. cuius erat origo rectius eligenda.

Hęc certe quidem denuntiationis est et descriptionis fine pendet. Sed gratia conciliande
obscuritatis inserta est dubitatio. Dicto tamen quod initio somnii continetur absoluit.
Nam cum dicitur circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, uitam hunc finem
non posse transire pronuntiat. Quod uero Scipionis reliquos uite actus sine offensa du
bitationis per ordinem retulit, et de sola morte similis usus est ambiguitate, haec
ratio est, quod siue dum humano uel merito parcitur timori, seu quia utile est maxime
latere, prudentius oraculis quam uite finis exprimitur, cum dicitur non sine
aliqua obscuritate profertur. His autem aliqua ex parte tractatis progrediamur ad reliqua.
Sed quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto: Omnibus qui patriam
conseruauerint, adiuuerint, auxerint, certum esse in celo definitum locum,
ubi beati euo sempiterno fruantur. Nichil est enim illi principi deo, qui omnem mundum
regit, quod quidem in terris fiat acceptius quam concilia cetusque hominum iure sociati,
quae ciuitates appellantur. Earum rectores et seruatores hinc profecti huc
reuertuntur. Bene et oportune, postquam de morte predixit, mox premia bonis post obitum
speranda subiecit, quibus adeo a metu predicti interitus cogitatio somniantis
erepta est, ut ad moriendi desiderium ultro animaretur promissa maiestate
beatitudinis et celestis habitaculi. Sed de beatitudine que debetur conserua
toribus patrie pauca dicenda sunt, ut postea locum omnem quem hic tractan
dum recepimus resoluamus. Sole faciunt uirtutes beatum, nullaque
alia quisquam uia hoc nomen adipiscitur. Unde qui estimant nullis nisi philoso
phantibus inesse uirtutes, nullos preter philosophos beatos esse pronuntiant.
Agnitionem enim rerum diuinarum sapientiam proprie uocantes, eos tantummodo
dicunt esse sapientes qui superna acie mentis requirunt et querendo sagaci
diligentia comprehendunt, et quantum uiuendi perspicuitas prestat imitantur;
et in hoc solo esse aiunt exercitia uirtutum, quarum ita officia dispensant:
prudentie esse istum mundum et omnia que in mundo insunt diuinorum con
templatione despicere, omnemque animae cogitationem in sola diuina dirigere; tempe
rantie omnia relinquere, in quantum natura patitur, que corporis usus requirit;
fortitudinis non terreri animam a corpore quodammodo ductu philosophie
recedentem, nec altitudinem perfecte ad superna ascensionis horrere; iusti
tie ad unam sibi huius propositi consentire uiam uniuscuiusque uirtutis obse
quium. Atque ita fit ut secundum hoc tam rigide diffinitionis abruptum
rerum publicarum rectores beati esse non possint. Sed Plotinus inter philoso
phie professores cum Platone princeps in libro de uirtutibus gradus earum uera
et naturali diuisionis ratione compositos per ordinem digerit.
Quattuor sunt, inquit, quaternarum genera uirtutum. Ex his prime politice
hominis, quia sociale animal est. His boni uiri rei publice consulunt, urbes
tuentur; his parentes uenerantur, liberos amant, proximos diligunt; his
ciuium salutem gubernant; his socios circumspecta prudentia protegunt,
et iusta liberalitate deuinciunt; hisque sui memores alios fecere meren
do. Et est politici prudentie ad rationis normam que cogitat queque agit uni
uersa dirigere, ac nichil preter rectum uelle uel facere, humanisque
actibus tamquam diuinis arbitris prouidere. Prudentie insunt ratio, intellectus,
circumspectio, prudentia, docilitas, cautio. Fortitudinis est animum
supra periculi metum agere, nichilque nisi turpia timere, tolerare fortiter
uel aduersa uel prospera. Fortitudo prestat magnanimitatem,
fiduciam, securitatem, magnificentiam, constantiam, tolerantiam.

[Marginal notes:]
Vide quam callius modo de Scipionis predicendo quid trope erat mors seruat ... ut eum securum mortis facia[t] premia que bonis post obitum in celo concessa sunt sperat ... exsequitur.

Vide non sufficit requirere celestia nisi diligenter ad quaerendum discretione ... [illegible] ... sed deniat quaerenda.

Vide non debet animas homicida ... sibi ... non exigit.

Vide quibus et ... quattuor species diuisit ... exemplaris quia solo deo est.

... uocantur secunde purgatorie tertie animi iam purgati quarte exemplares ...

Vide dixit ac effectus ... politici ... effectus fortitudinis ...

firmitate. Temperantie nihil appetere penitendum. in nullo legem modera-
tionis excedere. sub iugo rationis cupiditatem domare. Temperantiam
secuntur. modestia. uerecundia. abstinentia. castitas. honestas. moderan-
tia. parcitas. sobrietas. pudicitia. Iusticie est seruare unicuique quod suum est.
De iusticia ueniunt. innocentia. amicitia. concordia. pietas. religio. affectus.
humanitas. His uirtutibus uir bonus primum sui atque inde rei publice
rector efficitur. iuste ac prouide gubernans. humana non deserens.
Secunde quas purgatorias uocant. hominis sunt. qui diuini capax est. solumque ani-
mum expediunt. qui decreuit se a corporis contagione purgare. et quadam
humanorum fuga. solis se inserere diuinis. Hae sunt otiosorum. qui a rerum publicarum
actibus se sequestrant. Harum quid singule uelint. superius expressimus. cum
de uirtutibus philosophantium diceremus quas solas quidam estimauerunt
esse uirtutes. Tertie sunt purgati iam defecatique animi.
et ab omni mundi huius aspergine presse pureque detersi. Illic prudentie est diui-
na non quasi in electione preferre. sed sola nosse. et haec tamquam nichil sit
aliud intueri. Temperantie terrenas cupiditates non reprimere. sed pe-
nitus obliuisci. Fortitudinis passiones ignorare non uincere. ut
nesciat irasci. cupiat nichil. Iusticie ita cum supera et diuina mente
sociari. ut seruet perpetuum cum ea foedus imitando. Quarte sunt
que in ipsa diuina mente consistunt. quam diximus νουν uocari. a qua-
rum exemplo. relique omnes per ordinem defluunt. Nam si rerum aliarum
multo magis uirtutum ideas esse in mente diuina
credendum est. Illic prudentia est mens ipsa diuina. temperantia quod
in se perpetua intentione conuersa est. Fortitudo quod semper idem est nec ali-
quando mutatur. Iusticia quod perenni lege a sempiterna operis sui conti-
nuatione non flectitur. Haec sunt quaternarum. iiii. genera uirtutum. que preter
cetera maximam in passionibus habent differentiam sui. Passiones autem ut scimus
uocantur. quod homines metuunt. cupiuntque. dolent. gaudentque. Has primae
molliunt. secunde auferunt. tertie obliuiscuntur. In quartis nefas est no-
minari. Si ergo hoc est officium et effectus uirtutum beare. constat autem et
politicas esse uirtutes. Igitur et de politicis efficiuntur beati. Iure ergo
Tullius de rerum publicarum rectoribus. dixit ubi beati euo sempi-
terno fruantur. Qui ut ostenderet alios otiosis. alios negotiosis uirtutibus fieri
beatos. non dixit absolute nichil esse illi principi deo acceptius. quam ciuitates.
sed adiecit. quod in terris fiat. ut eos qui ab ipsis celestibus incipiunt dis-
cerneret a rectoribus ciuitatum. quibus per terrenos actus iter paratur ad celum.
Illa autem definitione qua pressius nichil potest esse. quid cautius de nomine ciuitatum?
quam concilia inquit. coetusque hominum iure sociati. que ciuitates appel-
lantur. Nam et seruilis quondam et gladiatoria manus. concilia homi-
num et coetus fuerunt. sed non iure sociati. Illa autem sola iusta est mul-
titudo. cuius uniuersitas in legum consentit obsequium. Quod uero ait.
harum rectores et seruatores hinc profecti huc reuertuntur. hoc modo
accipiendum est. Animarum originem manare de celo inter recte philoso-
phantes indubitate constat esse sententie. et animae dum corpore
utitur haec est perfecta sapientia. ut unde orta sit de quo fonte uenerit
recognoscat.

Hinc illud a quibusdam inter alia seu festiua seu iocacosa.

siue mordacia. sermo enim usurpatum est de celo descendit. ΓΝΩΘΙ ϹΕΑΥΤ-
ON; Nam et delphici uox haec fertur oraculi. consulenti ad beatitudinem
quo itinere perueniret. si te inquit agnoueris; Sed et ipsius fronte templi haec
inscripta sententia est; Homini autem ut diximus. una est agnitionis sui
uia. si originis natalisque principia. exordia prima respexerit. nec se quesierit
extra; Sic enim anima uirtutes ipsas. quibus conscientia nobilitatis induitur. quibus post corpus
euecta. eo unde descendat reportatur; Quod nec corporea sordescit. nec one-
ratur. eluuie. que puro. ac leui fonte uirtutum rigatur. nec deseruisse
unquam celum uidetur. quod respectu. et cogitationibus possidebat.

ex homine quae absolutionem corporis perhorrescit. et cum necesse est. non nisi cum gemitu fugit

ex hac emigrat

Hinc anima. quam in se cognatio corporis usus efficeat. atque in pecudem quo-
dam modo reformauit indignata sub umbras; Sed nec post mortem
facile corpus relinquit. quia non funditus corporee excedunt. pos-
tea aut suum oberrat cadauer. aut noui corporis
ambit habitaculum. non humani tantum modo. sed ferini
quoque electo genere moribus congruo. quos in homine libens exercuit ma-
uultque omnia perpeti. uel celum. quod uel ignorando. uel dissimulando. uel
deseruit. euadat; Ciuitatum uero rectores. ceterique sapientes. celum
respectu. uel cum adhuc corpore tenentur habitantes. facile post corpus
celestemque pene non relinquerant. sedem. reposcunt; Hec enim. de nichilo
aut de uana adulatione ueniebat. quod quosdam urbium conditores
aut claros in republica uiros. in numerum deorum consecrauit antiquitas; Sed
hesiodusque diuine sobolis assertor. priscos reges. cum aliis diis enumerat.
hisque exemplo ueteris potestatis. etiam in celo regendi res humanas.
assignat officium. Et ne cui fastidio sum sit. uersus ipsos ut poeta composuit
inseramus. referimus eos ut exibuit in latina uerba. uer-
si sunt. indigetes diui fato summi iouis hi sunt. Quondam homi-
nes. modo cum superis humana tuentes largi ac munifici; ius regum nunc
quoque nacti; Hoc et uirgilius non ignorat. qui licet argumento suo seruiens.
heroas in inferno relegauit. non tamen eos abducit a celo. sed ethe-
ra eis deputat largiorem. et nosse eos solem suum. ac sua sidera. profitetur.
Ut gemine doctrine obseruationem prestiterit. et poetice figmentum. et phi-
losophie ueritatem; Et si secundum illum. res quoque leuiores. quas uiui exercu-
erant. et post corpus exercent. que gratia currum. armorumque fuit ui-
uis. que cura nitentes pascere equos. eadem sequitur tellure repostos. mul-
to magis rectores quondam urbium recepti in celum. curam re-
gendorum hominum non relinquunt; Hee autem anime. in ultima
spheram recipi creduntur. que aplanes uocatur; Nec frustra hoc usurpa-
tum est. sic. inde profecte sunt; Animas enim nec dum deside-
rio corporis irretitas. syderea pars mundi prestat habitaculum. et
inde labuntur in corpora; Ideo his illo est reditio. qui merentur; Rectis-
sime quoque dictum est. cum in galaxia quem aplanes continet. sermo
iste procedat. hinc profecti huc reuertuntur; Ad sequentia transeamus;
Hic ego. et si eram perterritus. non tam mortis metu. quam insidiarum a meis.
ii. quesiui tamen uiueretne ipse. et paulus pater. et alii. quos nos
extinctos esse arbitraremur; Uel in fortius. et inter fabulas. elucere se-
mina infixa uirtutum. que nunc uideas. licet ut et pectore sci-
pionis. ut somniantis. emineant; Inter enim una politicarum uirtutum.

omniu pariť exerceat officium. quod non labitur animo. pfecta morte
potius. fortitudo .e. Quod suorum erret insidiis. mag q alienum fa
cinus. q suum horrescit exitium. despolate & nimio in suos amore
pced[it]. Haec aut diximus ad iustitiam referri q seruat unicuiq quod
suum .e. Quod ea que arbitratur non pcompas h[abe]t. s[ed] spreta opinione
q minus cautis animis pru inolescit. querit disce certiora. indu
bitata prudentia .e. Quod cum pfecta beatitas. & celestis habitatio
humane nature ingste nouerat. e pmittit. audiendi tamen talia
desiderium frenat. tempat. & sequestrat. ut de uita aui. & patris
interroget. quid. nisi temperantia. e. ut iam tum liqueret. africanu
p qtem ad ea loca que sibi deberent. adductu. In hac aut introga
tionem de animę inmortalitate tractat; Ipsius enim consultationis
hic sensus .e; Nos inquit arbitrabamur animam cum fine mori
entis extingui. nec ulterius ee post hominem; Ait enim; Quos extinc
tos ee arbitraremur; Quod aut extinguitur. ee iam desinit; Ergo
uelim dicas. inquit. si & pať paulus tecum. & alii sup sunt. Ad hac
introgationem. q & de parentib; ut a pio filio. & deceptis. ut a sapiente
ac naturam ipsam discutiente pcessit. quid ille respod. Immoii
inquit hi uiuunt. q ecorpu unclis. tanq ecarcere. euolauerunt. Vita
u q dr ee uita. mors .e. Si ad inferos meare mors .e. & uita .e. ee
cum supbis. facile discernis. q mors aie. que uita credenda sit.
siestio q locus habitacti sit inferorum. ut aia dum hc trudit
mori. cum ab h[is] pculs. uita frui. & uie sup ee. credatur. & qr totu
tractatu quo ueterum sapientia de inuestigatione h[uius] questionis
agitat. in hac latentem uerborum paucitate repios. exomnib;
aliq qb; nos de rei qua querimus absolutione sufficiat ammoneri
amore breuitatis excepsimus; Antequa studium philosophię. circa
nature inqsicion. in. adtantum uigoris adolesceret. q p diuersas
g[entes] auctores astituendis sacris cerimoniarum fuert. aliud ee in
feros negauert. q ipsa corpora. qb; inclusę aię. carcerem fedum
tenebris. horrendum sordib; & cruore patiunt; Hoc animę sepulchru
h ditis concaua. h inferos. uocauert. & oia que illic ee credidit fa
bulosa psuasio. innob incipsis humanis corporibus. assignare conati s[unt].
obliuionis fluuium. aliud non ee quam errore asserentes animę
obliuiscentis maiestatem uitę prioris. qua ante qua in corp truderet
potita .e. solaq ee in corpore uitam. putantis; pari inptatione
flegetonte. ardores irarum. & cupiditatum putarut; Acheronte quic
quid fecisse. dixisse ue. usq; adtristiciam. humane uarietatis more
nos penitet; Cocytum. q quid hoies inluctu. lacrimasq; pellit;
Stygon q quid inse. humanos animos. ingurgitem mergit odiorum;
Ipsam qq; penarum descriptionem. de ipso usu conuersationis hu
manę. sumpta crediderunt; uulturem iecur inmortale tondente
nichil aliud intelligi uolentes. quam tormenta conscientię. ob
noxia flagitio. uiscera interiora rimantis. & ipsa uitalia infes
ad missi sceleris admonitione. lanianti. semp q; curas. si requiescere
fortε temptauerint excitantis. tamq fibris renascentib; inherendo.

Lethes obliuio
Flegeton ardens
Acheron sine gaudio
Cocitus luctus
Styx tristitia

nec ulla miseratione parcentes · lege hac qua se iudice nemo nocens absoluit ·
nec de se suam potest uitare sententiam; Illos autem epulis ante ora positis excru
ciari · fame · et inedia · tabescere · quos magis magisque adquirendi desiderium
cogit presentem copiam non uidere · et in affluentia inopes · egestatis mala
in ubertate · patiuntur · nescientes parta respicere · dum egent habendis; Illos
radiis rotarum pendere districtos · qui nichil consilio preuidentes · nichil ra
tione moderantes · nichil uirtutibus explicantes · seque et omnes actus suos · for
tune permittentes · casibus · et fortuitis · semper rotantur; Saxum ingens
uoluere · inefficacibus · laboriosisque conatibus · uitam terentes; Atram silicem
lapsuram semper · et cadenti similem · illorum capitibus imminere · qui arduas
potestates · et infaustam ambiunt tyrannidem · numquam sine timore
uicturi · et cogentes subiectum uulgus odisse · dum metuant · semper sibi ui
dentur exitium quod merentur excipere; Nec frustra · hoc theologi suspicantur;
Nam et dyonisius aule siculae inclementissimus incubator · familiari quondam
suo solam beatam existimanti uitam tyranni · uolens quam perpetuo metu
misera, quamque inpendentium semper periculorum plena esset ostendere ·
gladium uagina raptum · et a capulo de filo tenui pendentem · mu
crone demisso · iussit familiaris illius capiti inter epulas · imminere; Cumque
ille · et siculas · et tyrannicas copias presentis mortis periculo urgeretur · talis est
inquid dyonisius uita · quam beatam putabas · sic semper nobis mortem imminen
tem uidemus; estima · quando esse felix possit · qui timere non desinit; Secundum haec igitur
que a theologis asseruntur · si uerum est quod suos patimur manes · et inferos in his cor
poribus esse credimus · quid aliud intelligendum est · quam mori animam cum
ad corporis inferna demergitur · uiuere autem cum ad supera post corpus euadit;
Dicendum est · quid his postea uel sollicitior inquisitor philosophie · cultus ad
iecerit; Nam et qui primum pythagoram · et qui postea platonem secuti sunt · duas esse
mortes unam animae · animalis alteram prodiderunt · mori animal cum anima discedit
a corpore · ipsam uero animam mori asserentes · cum a simplici et indiuiduo
fonte nature · in membra corporea dissipatur · Et quia una ex his ma
nifesta · et omnibus nota est · altera non nisi a sapientibus deprehensa · ceteris
eam uitam esse credentibus · ideo ignoratur a plurimis · cur eundem mortis
deum modo ditem · modo immitem uocemus · cum per alteram · id est animalis mortem
absolui animam · et ad ueras nature diuitias atque ad propriam libertatem
remitti · faustum nomen indicio sit · per alteram uero que uulgo uita
existimatur · animam de inmortalitatis sue luce · ad quasdam tenebras
mortis impelli · uocabuli testemur horrore · Nam ut constet animal · ne
cesse est in corpore anima uinciatur; Ideo corpus demas · id est uinculum
nuncupatur · et soma · quasi quoddam sema · id est anime sepulcrum
quod carcer est sepulcrum · ait · quia corpus uinclis · cumque in car
cere euolauerit; Inferos autem platonici non in corporibus esse · id est non
a corporibus incipere dixerunt · sed certam istius mundi partem ditis
sedem · id est inferos uocauerunt; De loci uero ipsius finibus inter se dissona publi
cauerunt · et in tres sectas diuisa sententia est · Alii enim mundum
in duo diuiserunt · quorum alterum facit · alterum patitur; Et illud
facere dixerunt · quod cum sit inmutabile · alteri uaria est · et inmutabi
lem quidem mundi partem · a sphaera que aplanes dicitur usque ad globi

Unde cicero partem utramque significans, corpus esse uinculum · corpus sepulcrum.

Abstra causas que necessitatem permutacionis inponunt · hec pars que permutaciones

[illegible] mori du[m] mutabilium [illegible]
mas dum in inmutabili parte consistunt; Mori autem cum ad partem
ceciderint permutationis capacem; Atque ideo inter lunam terrasque locum mortis
et inferorum uocari. ipsamque lunam uitae esse mortisque confinium. et ani
mas in inferiora fluentes mori. in adsupra meantes. in uitam reuerti.
Nec inmerito estimatum est. A luna enim deorsum. natura incipit caducorum.
Ab hac. animae sub numerum dierum. cadere et sub tempus. incipiunt;
Denique illam aetheriam terram phisici uocauerunt. et habitatores eius. lunares populos
nuncupauerunt. quod ita esse. plurimis argumentis quae nunc longum est
enumerare. docuerunt; Nec dubium est. quin ipsa sit mortalium corporum
et auctor et conditrix. adeo. ut non nulla corpora. sub luminis eius accessu.
patiantur augmentum. et decrescente hac. minuantur. Sed; ne de re manifesta
fastidium. prolixa assertione generetur. ad ea. que de inferorum loco alii
diffiniunt. transeamus; Maluerunt enim mundum alii in elementa ter
quaterna diuidere. ut in primo numerentur ordine. terra. aqua. aer. ignis. que
est. pars liquidior aeris. uicina lunae. Super hunc. rursus totidem numero. sed naturae
purioris. elementa ut sit luna. pro terra. quam aetheriam terram a phisicis diximus.
nominatam; Aqua sit. sphaera mercurii. Aer. ueneris. Ignis. in sole; Ter
tius uero elementorum ordo ita ad nos conuersus habeatur. ut terram ultimam
faciat. et ceteris in medium redactis. in terram desinat. tam ima quam
summa extremitas; Igitur. sphaera martis. ignis habeatur. aer. iouis. saturni.
aqua. terra uero. aplanes. in qua elysios esse. campos. puris animis deputatos.
antiquitas nobis intellegendum reliquit; De his campis. anima cum in corpus
emittitur. per tres elementorum ordines. trina morte ad corpus usque des
cendit; Hec est inter platonicos de morte animae cum in corpus truditur.
secta sententia; Aliud uero. nam tres esse inter eos sententiarum diuersitates
ante signauimus. in duas quidem. et ipsi partes sic primum faciunt. sed non
isdem terminis diuidunt mundum; Hi enim celum. quod aplanes sphaera uocitatur.
partem unam. septem uero sphaeras. quae uagae uocantur. et quod inter illas ac ter
ram est. terramque ipsam. alteram partem. esse uoluerunt; Secundum hos ergo quorum
secta rationi amicior est. animae beatae. ab omni cuiuscumque contagione corporis
libere. celum possident; Quae uero appetentia corporis et huius quam in terris uocamus
uitam ab illa specula altissima. et perpetua luce despiciens. desiderio
latenti cogitauerit. pondere ipso terrene cogitationis paulatim in infe
riora delabitur. nec subito a perfecta incorporalitate luteum corpus induitur.
sed sensim per tacita detrimenta. et longiorem simplicis et absolutissime puritatis
recessum. in quaedam siderei corporis incrementa turgescit; In singulis
enim sphaeris que celo subiecte sunt. aetherea obuolutione uestitur. ut per eas gradatim
societati huius indumenti testei conciliatur; Et ideo totidem mortibus quot
sphaeras transit. ad hanc peruenit. que in terris uita uocitatur; Descensus uero ipsius
quo anima de celo in huius uite inferna dilabitur. sic ordo digeritur;
Zodiacum ita lacteus circulus obliquae circumflexionis occursu ambien
do complectitur. ut eum qua duo tropica signa. capricornus et cancer. — ii signa
feruntur. intersecet. Has solis portas. phisici uocauerunt. quia in utraque
obuiante solstitio. ulterius solis inhibetur accessio. et fit ei regressus
ad zone uiam. cuius terminos numquam relinquit; Per has portas animae
de celo in terras meare. et de terris in celum remeare. creduntur; Ideo hominum.

[illegible] hominum [illegible]

Capricornum deorum. quia per illum animae in propriae immortalitatis sedem. et in
deorum numerum revertuntur; Et hoc est quod homeri divina pruden
tia in antri ithacensis descriptione significat; Hinc et phytagoras
putat a lacteo circulo deorsum incipere ditis imperium. quia animae [illegible]
[illegible]
inde lapsae. videntur iam a superis recessisse; Ideo primam nascentibus
offerri ait lactis alimoniam quia primus eis motus a lacteo incipit
in corpora terrena labentibus; Unde et scipioni de animis bea
torum ostenso lacteo. dictum est. Hinc profecti huc revertuntur.
Ergo descensurae cum adhuc in cancro sunt. quia illic positae. necdum
lacteum reliquerunt. adhuc in numero deorum. Cum vero ad leonem labendo
pervenerint. illic conditionis futurae. auspicantur exordium; Et quia
in leone sunt rudimenta nascendi. et quaedam humanae naturae tirocinia.
Aquarius autem adversus est leoni. et illo oriente mox occidit. ideo cum
sol aquarium tenet manibus parentatur. ut pote in signo quod huma
nae vitae contrarium vel adversum feratur; Illinc ergo id est a confinio quo se
zodiacus lacteusque contingunt. anima descendens a tereti quae sola
forma divina est. in conum defluendo producitur sicut a puncto
nascitur linea. et in longum ex individuo procedit. ibique a punc
to suo quod est monas venit in diadem quae prima protractio; Et haec est
essentia. quam individuam eandemque dividuam plato in thi
meo. cum de mundanae animae fabrica loqueretur expressit; Ani
mae enim sicut mundi ita et hominis unius modo divisionis reperi
entur ignarae. si divinae naturae simplicitas cogitetur. modo capaces
cum illa per mundi haec per hominis membra diffunditur; Anima ergo
cum trahitur ad corpus. in hac prima sui productione silvestrem
tumultum. id est hylen influentem sibi incipit experiri; Et hoc est quod
plato notavit in fedone. animam in corpus trahi nova ebrie
tate trepidantem; Volens novum potum materialis alluvionis in
telligi quo delibuta et gravata deducitur; archani huius indicium
est. et crater liberi patris ille sidereus. in regione quae inter cancrum
est et leonem locatus. ebrietatem illic primum descensuris ani
mis evenire silva influente significans; Unde et comes ebri
etatis oblivio illic animis incipit. iam latenter obrepere; Nam si ani
mae memoriam rerum divinarum quarum in caelo erant cons
ciae ad corpora usque deferrent. nulla inter homines foret
de divinitate dissensio; Sed oblivionem quidem omnes descendendo
hauriunt. aliae vero magis minus aliae. Et ideo in terris verum cum non
omnibus liqueat. tamen opinantur omnes. quia opinionis ortus est memoriae
defectus; Hi tamen hoc magis inveniunt. qui minus oblivionis hauserunt

de animae natura

[illegible] quae illic ante cognoverat. hinc est quod apud
latinos lectio. apud graecos vocatur repetita cognitio. Quia cum vera
discimus ea. recognoscimus. quae naturaliter noveramus priusquam materia
lis influxio in corpus venientes animas ebriaret. Haec est autem
hyle quae omne corpus mundi quod ubicumque cernimus ideis impressa
formavit. Sed altissima et purissima pars eius qua vel sustentantur divina
vel constant. nectar vocatur. et creditur esse potus deorum. Inferior vero atque
turbidior potus animarum. Et hoc est quod veteres letheum flumen
vocaverunt. Ipsum autem liberum patrem orphaici νοῦν ὑλικόν
suspicantur intellegi qui ab illo individuo natus in singulos ipse
dividitur. Ideo in illorum sacris traditur titanio furore in membra
discerptus. et frustis sepultis. rursus unus et integer emersisse
quia νοῦς quem diximus mentem vocari. ex individuo praebendo se
dividendum et rursus ex diviso ad individuum revertendo. et
mundi implet officia. et naturae suae arcana non deserit. Hoc ergo primo
pondere de zodiaco et lacteo ad subiectas usque spheras anima delapsa
dum et per illas labitur in singulis non solum ut iam diximus luminosi
corporis amicitur accessu. sed et singulos motus quos in exercitio est
habitura producit. In saturni ratiocinationem. et intellegentiam quod logisti
con et theoreticon vocant. In iovis vim agendi quod practicon dicitur. In martis
animositatis ardorem quod thymicon nuncupatur. In solis sentiendi
opinandique naturam quod aestheticon et phantasticon appellant. Desiderii vero
motum quod epithymeticon vocatur in veneris. pronuntiandi et interpre
tandi quae sentiat. quod hermeneuticon dicitur in orbe mercurii. Phyti
con vero id est naturam plantandi et augendi corpora ingressu globi lunaris
exercet. Et est haec sicut divinorum ultima. ita in nobis terrenisque omnibus
prima. Corpus enim hoc sicut faex rerum divinarum est. ita animalis
est prima substantia. Et haec est differentia inter terrena corpora. et supera. caeli dico et side
rum aliorumque elementorum. quod illa quidem sursum arcessita
ad animae sedem et immortalitatem ex ipsa natura regionis et subli
mitatis imitatione meruerunt. Ad haec vero terrena corpora. anima ipsa
deducitur. et ideo mori creditur. cum in caducam regionem et in
sedem mortalitatis includitur. Nec te moveat quod de anima quam
esse immortalem dicimus mortem totiens nominamus. Etenim sua
morte anima non extinguitur. sed ad tempus obruitur. nec temporali
demersione beneficium perpetuitatis eximitur. cum rursus e corpore
ubi meruerit contagione vitiorum penitus elimata purgari. ad
perennis vitae lucem restituta in integrum. revertatur. Plene ut
arbitror de vita et morte animae definitio liquet. quam de abditis
philosophiae doctrina et sapientia ciceronis elicuit. Sed scipio per aetherem
et caelo quod in praemium cedit beatis. et promissione immortalitatis
animatus. tam gloriosam spem tamque inclitam magis magisque

firmavit. viso patre de quo utrum viveret. cum adhuc in
derettur dubitare quaesiverat. mortem igitur malle coepit. ut viveret.
Nec flesse contentus viso parente quem crediderat extinctum. cum eo iam
moraretur. Nec enim apud se quae desiderabat facienda constituit.
antequam consuleret [illegible] unum prudentiae alterum pietatis

Margin notes: "vel anime" (beside "ὑλικόν"); "non secus" (above "νοῦν"); "bene aut" (beside "quia"); "contendit" (beside "emersisse"); "vel luminosi" (beside "luculenti"); "vel in primo aevo posuit animi sensum quam florere" (above "flesse contentus"); "extinctum ubi loqui posse coepit. hoc primum probare voluit nichil se magis desiderare quam ut" (right margin, beside the last lines).

assertio e; nunc ipsa t consulentis. ut perspicenda uerba faciemus; [illegible]
quam pat sanctissime atq; optime qm̃ h̃ e uita ut affricanũ audio dicere q̃d
moror in terris. quin huc ad uos uenire propero; Non e ita inquit ille. nisi
enim cum ds hic cuius hoc templum e. omne quod conspicis. ~~iste~~ istis te corporis
custodiis liberauerit huc t aditus patere non potest; Homines enim sunt hac
lege generati. q̃ tuerentur illum globum quem in ~~templo~~ hoc medium ui des.
que terra dr; Hisq; animus datus e ex illis sempiternis ignib; que
sidera & stellas uocatis. que globose & rotunde diuinis animate
mentib; circos suos orbesq; conficiunt. celeritate mirabili; Quare & t
publi & piis omib; retinendus animus e in custodia corporis. nec in iussu
~~iussu eius~~ eius a quo ille e; uob datus ex hominũ uita migrandum ~~ne~~ munus humanum
assignatum a dõ diffugisse uideamini; Haec secta & perceptio pla
tonis e. q̃ in phedone definit. hoi non ee sua sponte moriendũ; S; in eode
tamen dialogo idẽ dic morte. philosophantib; appetendam. & ipsa philoso
phiam meditationem ee moriendi; h sibi contraria. ee uidentur; S; non e ita;
Nam plato duas mortes hois nouit. Nec h nunc repeto quod superius dictum e
duas. ee mortes. unam anime animalis altam; S; ipsius quoq; aalis h e
hois. duas asserit mortes. unam ~~anime aalis altam. S; ipsius qq; aalis~~
~~h e hois duas asserit mortes. unam~~, quarum unam natura altam uirtutes
praestant; Ho enim moritur cum aa corpus relinquit. solutum lege
nature; Mori idr. cum aa adhuc in corpore constituta. corporeas illecebras
philosophia docente contemnit. & cupiditatum dulces insidias. reliquasq;
oms exuit passiones; Et h e. quod superius ex secdo uirtutum ordine. que solis
philosophantib; aptos eẽ euenire signauimus; Hanc g morte dicit plato
sapientibus appetendam; Illam u quam omib; natura constituit.
cogi. ut inferri. ut accersiri uetat. docens expectandam. e natu
turam; & has causas huius apponit sanctionis. quas ex usu rerum que
in cotidiana conuersatione sunt mutuatur; Ait enim eos qui potestatis ipso
rum ducuntur in carcerem non oportere inde diffugere priusq potestas ipsaq
clausit. abire permiserit; Non enim uitari pona furtiua discessiõe. sed cumulari
Hoc qq; addit nos ee in dominio dorum. quorum tutela & prouidentia
gubernamur; Nichil aut. ee inuito dño de his que possidet. ex eo loco
in quo suum constituerat auferendum; Et sicut q̃ uitam mancipio extor
quet alieno. crimine non carebit. ita eum q̃ finem sibi adño necdum
iubente quesiuerit non absolutionem consequi s; reatum; H platonice
secte semina altius plotinus exequitur; Oportet inquit aam post hominẽ
libam corporeis passionib; inueniri. Quam q de corpore uiolenter extru
dit. libam. ee non patitur; Qui enim sibi sua sponte necem comparat. aut
pertesus necessitatis. aut metu cuiusq. ad hoc descendit aut odio; que omia
inter passiones habentur. Ergo & si ante fuit his sordib; pura. hoc ipso
tamen quo exit extorquetur sordescit; Dein mortem debet ait anime
a corpore solutionem. ee non uinculum. Exitu aut coacto. anima
circa corpus magis magisq; uincitur; Et reuera ideo sic extorte anime
diu circa corpus. eius ue sepulturã. ut locum in quo in iecta manus e pua
gantur; Cum contra ille aae. que se in hac uita a uinculis corporis phi
losophie morte dissoluunt. Adhuc extante corpore. celo & sideribus in
seruntur; & ideo illam solam de uoluntariis mortib; significat esse

laudabilem que comparatur ut diximus philosophie ratione non ferro. prudentia non
ueneno; Addit etiam illam solam esse naturalem mortem. ubi corpus animam non anima
corpus relinquit; Constat enim numerorum certam constitutamque rationem animas sociare
corporibus; Hi numeri dum supersunt perseuerat corpus animari; Cum uero deficiunt mox ar-
chana illa uis soluitur qua societas ipsa constabat. et hoc est quod fatum et fatalia uite
tempora uocamus. Anima ergo ipsa non deficit. quippe que inmortalis atque perpetua
est. sed impletis numeris corpus fatiscit. nec anima lassatur animando. sed officium
suum deserit corpus. cum iam non possit animari. Hinc illud est doctissimi
uatis; Explebo numerum. reddarque tenebris; Hec est igitur naturalis uere mors. est
cum finem corporis solus numerorum suorum defectus apportat. non cum extor-
quetur uita corpori adhuc idoneo ad continuationem ferendi; Nec leuis
est differentia uitam uel natura uel sponte soluendi. Anima enim cum cor-
pore deseritur. potest in se nichil retinere corporeum. si se pure cum in hac uita
esset instituit; Cum uero ipsa de corpore uiolenter extruditur. quia exit rupto
uinculo non soluto. fit ei ipsa necessitas occasio passionis. et malis uincul-
dum rumpit inficitur; Hanc quoque superioribus adicit rationem. non sponte
pereundi; Cum constet inquit remunerationem animis illic esse tribuendam pro
perfectione. ad quam in hac uita unaquaeque peruenit. non est precipitandus uite
finis. cum adhuc proficiendi esse possit accessio; Nec frustra hoc dictum est.
Nam in archanis de animae reditu disputationibus fertur in hac uita
delinquentes similes esse super equale solum cadentibus; quibus denuo sine diffi-
cultate presto sit surgere. Animas uero ex hac uita cum delictorum sordibus
recedentes equandas his qui in abruptum ex alto precipitique delapsi
sint. unde numquam facultas sit resurgendi; Ideo ergo utendum est concessis
uite spatiis. ut sit perfecte purgationis maior facultas; Ergo inquies
qui iam perfecte purgatus est. manum sibi debet inferre. cum non sit
ei causa remanendi. quia profectum ulterius non requirit. qui ad superna
peruenit; Sed hoc ipso quo sibi celerem finem spe fruende beatitatis accersit.
irretitur laqueo passionis. quia spes sicut timor passio est. sed et cetera
que superior ratio disseruit incurrit; Et hoc est quod paulus filium spe
uite uerioris ad se uenire properantem prohibet ac repellit. ne festinatio
absolutionis accessionisque desiderium magis eum hac ipsa passione
uinciat ac retardet; Nec dicit quia nisi mors naturalis aduenerit
mori non poteris. sed huc uenire non poteris; Nisi enim cum deus is cuius hoc templum est. omne quod conspicis istis te
corporis custodiis liberauerit. huc tibi aditus patere non potest. Scit enim
iam receptus in celum. non nisi perfecte puritati celestis aditum habitaculi
non patere; Pari autem constantia. nec mors ueniens per naturam
timenda est. nec contra ordinem cogenda nature; Ex his que platonem
quoque plotinum de uoluntaria morte pronuntiasse retulimus.
nichil in uerbis ciceronis quibus hanc prohibet remanebit obscurum. Sed
illa uerba que post hec sunt inserta repetamus; Homines enim
sunt hac lege generati. qui tuerentur illum globum terre. quem in templo
hoc medium uides. quae terra dicitur. hisque animus datus est ex illis sem-
piternis ignibus que sidera et stellas uocatis. que globose et rotunde
diuinis animate mentibus circos suos orbesque conficiunt. celeri-
tate mirabili; De terra cur globus dicatur in medio mundo positus.
plenius disseremus cum de nouem speris loquemur; Bene autem

unius mundi di templu uocat· ppt illos qestimant ce aliud dm

n ipsu celu· & celestia ista que cernimus; Ido ut sumi omi potentia dios

tendens posse uix intelligi numq uideri· quicqd humano subicit aspec

tui· templu eius uocauit· q sola mente concipit· ut qi ueneratr· in templa

cultu tn· unde maximum debeat conditori· sciatq; quis qs inbui templi usu in

ducit· more sibi uiuendu sacdotis; Vn & qsi quoda publico pconio· tantam·

humano gni diuinitate· in eo testat· ut uniuses siderei animi cognatione

nobilitet; Notandu· e· quod hoc in loco animum, & ut ppe· & ut abusiue dr posu

it; Animus enim ppe mens· e· qua diuiniore anima nemo dubitauit; s; n nq sic

animam ~~& animi~~ usurpantes uocamus· Cu g dic hisq; animus datus· e·

exillis sempiternis ignib; mte pstat intelligi· que nob ppe cum celo siderib

communis· e· Cum u alt· retinendus animus· e· incustodia corporis· ipsa

tunc animam nominat que uincit custodia corporali· cui mis diuina

non subdit; Ne glit nob aaut ic mens cum siderib; comunis sit· sedm

theologos disseramus; Ds qpma causa & e & uocat unus omniu quesŭ·

queq; uidentr· ee· pnceps & origo· e; Hic supabundanti maiestatis fecun

diuinitate· de se mente creauit; & mens q NOYC uocat· q patre conspicit·

plenam similitudine seruat auctoris· anima u de se creat posteriora

respiciens; Rursum aa patre q intuet induit· ac paulatim regrediente

respectu in fabricam corporu incorporea ipsa degenerat; habet g & pu

rissimam ex mente dei· e· nata rationem quod logicon uocat· & ex sua

natura ~~hab~~ accip pbendi sensus· pbendiq; incrementi seminariu; Quoru

unum· e· heticon· altm phisicon· ut adiuinis rec necupat; S; ex his p

mum id·e logicon q innatu sibi ~~sibi~~ ex mente suspsit· sicut uere diuinu

est ita solis diuinis aptum; Reliqua duo scilicet esthe—ticon· & fisicon

ut adiuinis recedunt· ita conuenientia st caducis; Anima g cre

ans sibi condensq; corpora· nam ido aa natura incipit· qua sapi

entes ~~uocant~~ dedo & mente NOYC nominant exillo mero acpu

rissimo fonte mentis· quo nascendo decopia originis sue hauserit·

corpora illa diuina ut supna celi dico & siderum q pma condebat

animauit diuineq; mentes omnib; corporib; que in forma terete

·i· in spe modu formabant infuse sunt; & hc e· quod du destellis loqui

tr ait· que diuinis animate mentib; in inferiora u ac terena de

generans fragilitate corporu caducor deprehendit· mera diuini

tatem mentis sustinere non posse inmo parte ei uix solis hu

manis corporib; conuenire· quia & sola uidentr erecta; tanq

ad supa abimis recedant· & sola celu facie· tanq; semp erecta

suspiciunt· solisq; i·e· incapite spe similitudo qua formam diximus

sola mtis capacem; Soli g hominu rationem· i· mentis uim infun

dit· cui sedes incapite· e; Sed & gemina illa sentiendiq; naturam

qr caducum· e· corpus instruitur; Et hinc· e· quod ho & rationis capax

~~pot~~ e· & sentit & crescit solaq; ratione meruit pstare ceteris aai lib;

que qr semp pna st· & ex ipsa eoq; suspiciendi difficultate asupis reces

sere· nec ulla diuinorum corporum similitudinem aliq sui parte

meruere· nichil ex mente sortita sunt· & ido ratione caruerunt·

Duo q namq; tantu adepta st sentire ut crescere. Nam siquid in illis

similitudinem rationis imitat· non ratio s; memoria· e· Et ne

memoria non illa ratioe mixta sȝ que hebitudine sensuu quinq; co
municat; De qua plura nc dicere qm ad p̄positu opus non attinet omitte
mus; Terrenoru corporu ultimus ordo in arborib; et herbis e que ca
rent tam ratione qua sensu; Et quia crescendi tantu in usu
in his viget hac sola vivere parte dicunt; Hunc rerum ordinem
et uirgilius expressit. Nam et mundo animam dedit. et ut pu
ritati eius attestaret. mete uocauit; Celu eni ait et tras et maria
et sidera spc intus alit .i. aia. sic alibi pspiramto anima dicit;
Quantu ignes animeq; ualent; Et ut illius mundane anime
assereret dignitate. mte ee testat qd dicit mens agitat mole. Nec n ut ostende
ret ex ipsa aa constare et aiari uniusa que uiuunt addidit. In hoiu
pecudumq; genus. et cetera; Utq; assereret eudem ee in anima semp
uigorem s usu eius hebescere in animalib; corporis densitate adiec.
quantu non noxia corpora tardat. et reliqua; Secdm hc g cu ex summo
do mens. et ex mte anima sit. anima u et codat et uita copleat oma
que secunt. cunctaq; hic unus fulgor illuminet. et in uniuersis appa
reat. ut in multis pordinem positis speculis. uultus unus. cuq; omia
omia continuis successionib; se sequant degnantia pordinem ad imum
meandi inuenietur pssius intuenti a summo do usq; ad ultima rerum fece
una mutuis se uinculis religans. et nusqua interrupta conexio. Et haec est
homeri catena aurea. q pende decelo interras. dm iussisse comme
morat. His g dictis solu hominem constat ex terrenis omnib; mentis .i. animi societatem cu celo et siderib; habere communem; Et h e qd ait. hisq; animus dat e.
exillis sempiternis ignib; que sidera et stellas uocatis; Nec eni expsis celestib; et sempiternis ignibus
nos dicit animatos; Ignis eni ille licet diuinu tn corpus e. nec ex
corpore. qua uis diuino possemus animari. S; un illa ipsa corpora
q diuina et s. et uident. aiata s .i. ex ea mundane anime parte. qua
diximus depura mente constare; Et ido pq dix. hisq; anus datus. est
exill sempiternis ignib; q sidera et stellas uocatis. mox adiecit. q diuinis
animate mentib; ut p sempiternos ignes corpus stellarum. p diuinas
u mentes earu animas manifesta discretione significet. et exillis
in nos uenire animas ~~manifesta discretione significet. ut exillis~~
~~in nos uenire~~ animas. tum [illegible] ostendat; t Hon abre est.
ut haec de anima disputatio. in fine sententias omniu q de anima ui
dent pnuntiasse. contineat; Plato dix. anima essentiam se mouentem
Xenocrates. numeru se mouentem. Aristoteles endelichia. pitagoras
et philolaus. armoniam; possidonius ideam; Asclepiades. quinq; sensuum exer
citium. sibi consonu. Hypocrates. spm tenuem. p corpus omne dispsu;
heraclit. ponticus lucem; heraclit. phisicus. scintillam stellaris essentie;
Zenon. concretu corpi spm. democrit. spm insertum athomis. hac
facilitate motus. ut corpus illi omne sit puium; Critolaus peripate
ticus. constare eam ex v. essentia; hypparchus ignem. Anaximenes
aera. Empedocles. et critias. sanguinem; parmenides ex tra et igne.
Xenophanes. ex tra et aqua; Boetos. ex aere et igne; epicurus spem ex igne
et aere et spu mixtam; Optinuit tn n min de incorporalitate eius
qua de immortalitate sententia; Nunc uideamus q sint h duo nomina q
pariter enuntiauit cum dicit. q sidera et stellas uocatis. Neq; eni hic
res una gemina apellatione monstratur ut ensis et gladius. S; sunt

q.d. licet diuersi diuersa senserunt de ... tn o[m]s ... erat ... [illegible]

stelle [illegible] singulares et erratice quaeque et cetere quae non admixte aliis per se feruntur
sydera vero que in aliquod signum stellarum plurium compositione formantur
ut aries taurus ut andromeda perseus ut corona et quecumque variarum genera
formarum in celum recepta creduntur. Sic et apud grecos aster et astron diversa signi
ficant et aster stella una est astron signum stellis coactum quod nos sidus
vocamus. Cum vero stellas globosas et rotundas dicat non singularum tantum
exprimit speciem sed et earum que in signa formanda conveniunt.
Omnes enim stelle inter se etsi in magnitudine aliquam nullam tamen habent in
specie differentiam. Per hec autem duo nomina solida sphera describitur que nec ex
globo si rotunditas deserat nec ex rotunditate si globus desit effi
citur cum alterum formam alterum soliditatem corporis deserat.
Spheras autem hic dicimus ipsarum stellarum corpora que omnia hac specie
formata sunt. Dicuntur preterea sphere et aplanes illa que maxima est et subiecte
VII per quas duo lumina et vage V discurrunt. Circi vero et orbes duarum
rerum duo nomina et his nominibus idem alibi aliter usus est. Nam et orbem pro
circulo posuit ut orbem lacteum et orbem pro sphera ut novem tibi orbibus vel potius
globis. Sed et circi vocantur qui spheram maximam cingunt ut eos sequens sermo in
veniet quorum unus est lacteus de quo ait inter flammas circus elucens. Sed hic
horum nichil neque circi neque orbis nomine voluit intelligi sed est proprie orbis in hoc loco stelle
una integra et peracta conversio id est ab eodem loco post emensum sphere per quam movetur am
bitum in eundem locum regressus. Circus autem hic est linea ambiens spheram
de volutam semitam faciens per quam lumen utrumque discurrit et intra quam vagan
tium stellarum error legitimus coercetur. Quas ideo veteres dixerunt
quia et cursu suo feruntur et contra sphere maxime id est ipsius celi impetu
contrario motu ab oriente in occidentem volvuntur. Et omnium
quidem par celeritas motus similis et idem est modus meandi sed non omnes eodem tempore
per circos suos orbesque conficiunt. Et ideo est celeritas ipsa mirabilis
quia cum sit eadem omnium nec ulla ex illis aut concitatior esse possit
aut segnior non eodem tamen temporis spacio omnes ambitum suum peragunt.
Causam vero sub eadem celeritate disparis spacii aptius nos sequentia
docebunt. Hujusdem siderum natura et sydera homini monte nos
rursus filium pater ut in dos perfectis ut in hac levamine hortatur.
Primum rursus ad celum ostendens. Erat autem is splendidissimo can
dore inter flammas circus elucens quem vos ut a grais accepistis
orbem lacteum nuncupatis. Orbis hic idem quod circus in lactei signi
ficat appellatione. Est autem lacteus unus e circis qui ambiunt
celum et sunt preter eum numero decem. De quibus dicenda erunt
cum de hoc competens sermo processerit. Solus ex hominibus hic sub
iectus est oculis ceteris circulis magis cogitatione quam visu comprehendendis.
De hoc lacteo multi inter se diversa senserunt causasque eius alii fabulosas
naturales alii protulerunt. Sed nos fabulosa reticentes ea tantum
que ad naturam eius videntur pertinere dicemus. Theofrastus lacteum
dixit esse compagem qua de duobus hemisperiis celi sphera solidata est,
Et ideo ubi ore utrimque convenirent notabilem claritatem videri. Dio
dorus ignem esse densete concreteque nature in unam curvi li
mitis semitam discretione mundane fabrice coacervante con
cretum. Et ideo visum intuentis admittere reliquo igne celesti

Margin notes:
[illegible]
Lacteum circulum intuentibus debetur qui [illegible] ceteris per se [illegible] nominat his verbis
[illegible]

t subiacente

lucem suam nimia subtilitate diffusa non sufficiente conspectui,
Democritus innumeras stellas brevesque omnes quae spisso tractu in unum coacte
spatiis que angustissima inter iacent opertis vicine sibi undique et ideo
passim diffuse lucis aspergine continuum iuncti luminis corpus os-
tendunt. Sed posidonius cuius diffinitioni plurium consensus ac-
cessit ait lacteum caloris esse sideris fusionem quam ideo adversa
zodiaco curvitas obliquavit ut quoniam sol numquam zodiaci excedendo
terminos expertem fervoris sui partem celi reliquam deserebat
hic circulus a via solis in obliquum recedens universitatem flexu calido
temperaret. Quibus autem partibus zodiacum intersecet superius iam re-
latum est. Hec de lacteo. X. autem alii ut diximus circi sunt quorum usa
unus est ipse zodiacus qui ex his decem solus potuit latitudinem
hoc modo quo referemus adipisci. Natura celestium circulorum in-
corporalis est linea que ita mente concipitur ut sola longitudine
censeatur latum habere non possit. Sed in zodiaco latitudinem
signorum capacitas exigebat. Quantum igitur spatii lata dimensio
porrectis sideribus occupabat duabus lineis limitatum est et tertia
ducta per medium ecliptica vocatur quia cum cursum suum in eadem
linea pariter sol et luna conficiunt alterius eorum necesse est evenire
defectum solis si ei tunc luna succedat lune si tunc adversa sit defectu solis
soli. Ideo nec sol umquam deficit nisi cum tricesimus lune dies est et nisi
quinto decimo cursus sui die nescit luna defectum. Sic enim eve-
nit ut aut lune contra solem posite ad mutuandum ab eo solitum
lumen sub eadem inventus linea terre conus obsistat aut soli
ipsa succedens obiectu suo ab humano aspectu lumen eius repel-
lat. In defectu ergo sol ipse nichil patitur sed noster fraudatur aspectus.
Luna vero circa proprium defectum laborat non accipiendo solis lumen
cuius beneficio noctem colorat. Quod sciens virgilius disciplinarum
omnium peritissimus ait: Defectus solis varios lunaeque labores. Quam-
vis igitur trium linearum ductus zodiacum et claudat et dividat unum
tamen circum auctor vocabulorum dici voluit antiquitas.
Quinque alii circuli paralleli vocantur. Horum medius et maximus
est equinoctialis duo extremitatibus vicini atque ideo breves quorum
unus septentrionalis dicitur alter australis. Inter hos et medium duo sunt
tropici maiores ultimis medio minores et ipsi ex utraque parte
zone perruste terminum faciunt. Preter hos alii duo sunt coluri quibus no-
men dedit inperfecta conversio ambientes enim septentrionalem verti-
cem atque inde in diversa diffusi et se in summo intersecant et quinque
parallelos in quaternas partes equaliter dividunt zodiacum ita inter-
secantes ut unus eorum per arietem et libram alter per cancrum
atque capricornum meando decurrat sed ad australem verticem non
pervenire creduntur. Duo qui ad numerum predictum supersunt me-
ridianus et orizon non scribuntur in sphera quia certum locum habere
non possunt sed pro diversitate circumspicientis habitantisve
variantur. Meridianus enim est quem sol cum super verticem ho-
minum venerit ipsum diem medium efficiendo designat.
Et quia globositas terre habitationes omnium equales sibi esse non

ł meridianū & non po[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] ... parti [illegible] ... [illegible]
meridianus efficiatur. Similiter sibi horizontem circino spectantium sin-
gulorum. Horizon enim velut quodam circo designatus terminus celi,
quod super terram videtur. Et quia ad ipsum vero finem non potest
humana acies pervenire. quantum quisque oculos circumferendo con-
spexerit. proprium sibi celi. quod super terram est. terminum facit. hic
orizon quem sibi uniuscuiusque circumscribit aspectus. ultra trecen-
tos et sexaginta stadios longitudinem intra se metiri non poterit.
Centum enim et lxxx. stadios non excedit acies contra videntis. Sed visus
cum ad hoc spacium venerit accessu deficiens. in rotunditatem recur-
rendo curvatur; atque ita fit. ut hic numerus ex utraque parte geminatus
trecentorum lx. stadiorum spacium intra orizontem suum contineri
efficiat. semperque quantum ex huius spacii parte postera procedendo dimiseris. tan-
tum tibi de anteriore sumetur. Et ideo orizon semper quantacumque lo-
corum transgressione mutatur. Hunc autem quem diximus admittit
aspectum. aut in terris equa planities. aut pelagi tranquilla
libertas. que nullam oculis obicit offensam. Nec te moveat.
quod sepe in longissimo positum montem videmus. aut quod ipsa
celi superna suspicimus. Aliud est enim cum se oculis ingerit altitudo
aliud cum per planum se porrigit et extendit intuitus. In quo solo ori-
zontis circus efficitur. Hec de terris omnibus quibus celum cingitur
dicta sufficiant. tractatum ad sequentia transferamus. Ex eo mihi
omnia contemplanti. preclara cetera. et mirabilia videbantur. Erant
autem he eae stelle. quas numquam ex hoc loco vidimus. et he
magnitudines omnium quas esse numquam suspicati sumus. Ex quibus erat
ea minima. que ultima a celo. citima terris. luce lucebat.
aliena. Stellarum autem globi. terre magnitudinem. facile vincebant.
Dicendo. ex eo mihi omnia contemplanti. id quod supra retulimus affirmat.
in ipso lacteo. scipionis et parentum. per somnium contigisse conventum.
Duo sunt autem precipua. que in stellis se admiratum refert. aliqua-
rum novitatem. et omnium magnitudinem. Ac prius de novitate.
et post de magnitudine disseremus. Plene et docte adiciendo. quas
numquam ex hoc loco vidimus. causam cur a nobis non videantur os-
tendit. Locus enim nostre habitationis ita positus est. ut quedam stelle
ex ipso numquam possint videri. quia ipsa pars in qua sunt numquam
potest hic habitantibus apparere. Pars enim terre que incolitur ab universis
hominibus qui nos invicem scire possumus. ad septentrionalem verticem
surgit. et spheralis convexitas australem nobis verticem in ima demergit. Cum ergo semper
circa terram ab ortu in occasum celi sphera volvatur. vertex hic qui septe-
triones habet quoquo versum mundana volubilitate vertatur. quia super
nos est. semper a nobis videtur. ac semper ostendit arctos oceani metuentes
equore tingui. Australis contra quasi semel nobis pro habitationis nostre
positione demersus. nec ipse a nobis umquam videtur. nec sydera sua quibus
et ipse sine dubio insignitus ostendit. Et hoc est quod poeta nature
ipsius conscius dixit. hic vertex nobis semper sublimis. at illum sub pedibus
styx atra videt. manesque profundi. Sed cum hanc diversitatem celestibus
partibus vel semper vel numquam apparendi terre globositas habitantibus
faciat. ab eo tamen qui in celo est. omne sine dubio celum videtur. non impediente

aliq parte terre quam tota puncti locum pro celi magnitudine uix obtinet. Cumque
australis uerticis stellas numquam de terris uidere contingant. ubi circumspectu libero
sine offensa terrenis obicis uisus uti quasi noue. ammirationem dederunt.
cognita intellexerit causam propter quam eas numquam numquam ante uidisset;
ait; Erant aut hae stelle. quas numquam ex hoc loco uidimus. Hunc loci
demonstratione causam dicens. in qua erat dum ista narraret. Sequitur;
Et illa discussio quae sit quod adiecit. et hae magnitudines omnium. quas esse numquam
suspicati sumus ipse pater fecit addendo; stellarum aut globi. terre magnitudinem
facile uincebat. Nam quando homo nondum quem doctrina philosophie super hominem
immo uere hominem fecit. suspicari potest. stellam unam homini ignotam esse maiorem. cum uulgo
singule uix facis unius flammam equare posse uideantur. Ergo tunc earum uere magnitudo
asserta credetur. si maiores singulas. quam omnis terra constituerunt. quod hinc licet re-
cognoscat. Si punctum dixerit esse geometrice quod ob incomprehensibilem breuitatem
sui in partes diuidi non possit, nec ipsum pars aliqua. sed tantum esse signi
esse dicatur. Physici terram. ad magnitudinem circi. per quem sol uoluitur. puncti mo-
dum obtinere docuerunt. Sol aut quanto minor sit. circo per quem dephensum est. manifes-
tissimis omni dimensionum rationibus; constat mensuram solis. ducentesimam sextam
decimam partem habere magnitudinis circi. per quem sol ipse discurrit. Cumque sol
ad circum suum pars certa sit. terra uero ad circum solis punctum sit. quod pars esse non possit
sine cunctatione iudicetur. solem constat terra esse maiorem. si maior est pars quam partis
nomen. nimia breuitate non capit. Verum solis circo. superiorum stellarum circos
esse maiores certum est. si eo quod continet id quod continetur maius est. cum sit hic celes-
tium sphaerarum ordo. ut a superiore. unaquaeque inferior ambiatur. Vnde et lune sphera
que a celo ultima. et uicinam terre. minimam dixit. cum terra ipsa iam punctum
quasi iam prope deficiat. Si ergo stellarum superiorum circi. ut diximus
circo solis sunt grandiores. singule aut has habent magnitudinis. ut ad circum una-
quaeque sui modum partis obtineat. sine dubio singule terra sunt ampliores. quae ad solis
circum una quam superioribus minor est. punctum esse predixit. De luna siue lucet luce
luceat aliena. sequentia docebunt. Hec cum scipionis obtutus non sine ammira-
tione percurrens. ad terras usque fluxisset. et illuc familiarius hesisset. rursus
aui monitu ad superiora reuocatus est. ipsum celi exordio spherarum ordinem
hac uerba monstrantis; Nouem tibi orbibus. uel potius globis conexa sunt omnia;
quorum unus est celestis extimus. qui reliquos omnes complectitur. summus ipse
deus. arcens et continens ceteros. in quo sunt infixi illi qui uoluuntur stellarum cursus
sempiterni; Huic subiecti septem. qui uersantur retro contrario motu atque celum; ex quibus
unum globum possidet illa. quam in terris saturniam nominant; Deinde est hominum generi pros-
perus et salutaris ille fulgor. qui dicitur iouis; tum rutilus horribilisque terris. quem
martem dicitis. Deinde subter mediam fere regionem sol obtinet. dux et princeps
et moderator luminum reliquorum. mens mundi. et temperatio. tanta mag-
nitudine. ut cuncta. sua luce lustret et compleat; Hunc ut comites con-

Cur aut magnitudines Non uidentur in stellis quas homines suspicantur

secundum · uenus altera · altera mercurii cursus · in infimoq(ue) orbe · luna · radiis solis accensa
conuertitur; Infra autem eam · nihil est nisi mortale & caducum · preter animos munere deorum ho-
minum generi datos; Supra lunam · sunt eterna omnia · Nam ea que est media & nona tellus
neq(ue) mouetur & infima · est · in quam feruntur omnia · nutu suo pondera; Totius
mundi alumno · in terrarum · diligens · in hunc locum · collecta descriptio · est · & in
tegrum quendam inusitatis corpus effingit · quoddam inusitatis corp(us) · ...
i · omne · Unum & hic dicit · congregatur omnia · Virgilius uero magnum corpus uocauit · & magno
se corpore miscet · Hoc autem loco · cicero rerum congeriem iactis seminibus multa
nobis excolenda legauit · De · vii · subiectis globis · ait; qui uersantur retro contrario motu
q atq(ue) celum · Quod cum dicit · ammonet · ut quomodo uersatur celum · & si illi · vii · &
uersantur · & contrario motu mouentur · aut · si hoc ē spacium ordinem quem cicero refert ·
platonica consentit auctoritas · & sine subiecte sit · quemadmodum in uno zodiaco
aliarum quoq(ue) pacto stelle earum omnium · zodiacum lustrare, cum zodiacus & unus & in su-
mo celo sit · q(ue)ratio · in uno zodiaco · aliarum cursus breuiores · aliarum faciat
largiores; Haec enim omnia · in exponendo earum ordine necesse · est asseruntur · & post
tremo questione · in terram ferantur · sic autem omnia nutu suo ponderata; Versari
celum · mundane animę natura · & uis & ratio · docet · quod eternitas · est · in motu
· & motus numquam relinquit · quod uita non deserit · nec abest uita disco
dit · in quo uiget & agitat; Igitur & celeste corpus · quod mundi anima · futurum sibi in
mortalitatis particeps · fabricata · est · nunquam uiuendo deficit · semper
in motu · est · & stare nescit · quia nec ipsa stat anima · qua impellitur · Nam
cum animę quę incorporea · est · essentia sit in motu primum autem omnium celi
corpus anima fabricata sit · sine dubio · in corpus hoc primum · ex incorporei
motus natura · migrauit · cuius uis integra · & incorrupta, non deserit ·
quod primum cepit mouere · Ideo uero celi motus necessario uolubilis · est · quia cum
semper moueri necesse sit · ubi autem locus nullus sit · quo se tendat accessio · conti
nuatione perpetue in se reditionis · agitatur; Ergo · in quo potest · t · l · h(abe)t currit ·
& accedere ei reuolui · est · que ipso spacia & loca complectentis omnia · unus
est cursus rotari · Sed; & sic animam · sequi semper uidetur · que in ipsa uniuerso
discurrit · Dicemus ergo quod eam numquam reppereat · si semper hanc sequitur · Immo · semper eam
reppererit · quę ubiq(ue) tota · ubiq(ue) perfecta · est · Cur ergo · ni quęrit repperit · non quiescit ·
quia & illa · requies est · inscia; Staret · nam si usquam stantem animam reppereret · Cum uero illa
ad cuius appetentiam trahitur · semper in uniuersa se fundat · semper & corpus
in ipsam & per ipsam · retorquetur · Haec de celestis uolubilitatis archano · pauca
de multis · plotino auctore reperta · sufficiant; Quod autem hunc istum [a platone] extimum
globum qui ita uoluitur · summum deum uocauit · non ita accipiendum · est · ut ipse
prima causa; & deus ille omnipotentissimus estimetur · cum globus ipse quod celum · est ·
animę sit fabrica; anima ex mente processerit · mens ex deo qui uere summus · est ·
procreata sit · Sed summu(m) ... mu(m) quidem dixit · ad ceterorum ordinem qui subiecti sunt;
unde mox subiecit · arcens & continens ceteros · Deum uero ... immortale

animal ac divinum sit, plenum indito ex illa purissima mente rationis. Sic et
et virtutes omnes que illam prime omnipotentiam summitatis secuntur aut ipse faciat
aut ipse contineat; ipsum denique iovem veteres vocaverunt. et apud theologos iuppiter
est mundi anima. Hinc illud est: ab iove principium. muse iovis omnia ple-
na; Quod de arato poete alii mutuati sunt. qui de sideribus locuturus a celo in quo
sunt sidera exordium esse decernens ab iove incipiendum esse memoravit. Hinc
et iuno soror eius et coniunx vocatur. Est autem iuno aer. et dicitur soror. quia isdem
seminibus quibus celum et aer procreatus est. coniunx quia aer subiectus est celo. His il-
lud adiciendum quod preter duo lumina. et stellas quinque que appellantur vage.
reliquas omnes alii infixas celo nec nisi cum celo moveri. alii quorum assertio
vero propior est, has quoque dixerunt suo motu. preter quod cum celi conversione feruntur accedere.
sed propter inmensitatem extimi globi. excedentia credibilem numerum
secula in una eas cursus sui ambitione consumere. et ideo nullum earum motum
ab homine sentiri cum non sufficiat humane vite spatium ad brevis saltem
puncti tam tarde accessionis deprehensionem. Hinc tullius nullius secte inscius
auctoribus approbate simul attigit utramque sententiam. dicendo inque sphaeris illi
qui volvuntur stellarum cursus sempiterni. Stellam et infixas dixit et cursus
tacuit. Nunc utrum illi septem globi qui subiecti sunt contrario ut diximus quam celum vertatur
motu ferantur argumentis ad verum ducentibus requiramus. Solem ac lunam et
stellas quinque quibus ab errore nomen est preter quod secum trahit ab ortu in occasum diurna
celi conversio. ipsas suo motu in orientem ab occidente procedere. non solum
litterarum profanis sed multis quoque doctrina initiatis abhorrere a fide ac monstro
simile iudicatum est. sed apud pressius intuentes ita verum esse constabit. ut non so-
lum mente concipi sed oculis quoque ipsis possit probari. Tamen ut nobis de hoc sit cum
pertinacius negante tractatus. age quisquis tam manifeste rei dissimulator es simul omnia que
contentio sibi fingit. detractans fidem vel que ipsa veritas suggerit. in divisionem
omnes membrorum mittamus; Has erraticas cum luminibus duobus aut infixas
celo ut alia sidera. nullum sui motum nostris oculis indicare sed ferri
mundane conversionis impetu. aut moveri sua quoque accessione
dicemus. Rursus si moventur. aut celi iam secuntur ab ortu in occa-
sum et communi et suo motu meantes. aut contrario recessu in orientem
ab occidentis parte versantur. preter hec ut opinor nihil potest vel esse vel fingi; Nunc
videamus quid ex his potest verum probari. Si infixe essent. numquam ab e-
adem statione discederent. sed in isdem locis semper ut alie viderentur.
Ecce enim de infixis. Vergilie nec a sui umquam se copulatione dispergunt. nec
hiadas que vicine sunt deserunt. aut orionis proximam regionem relin-
quunt. Septentrionum compago non solvitur; Anguis qui inter eos

Siue … planos erra…

labitur. semel circum fusum non mutat amplexum; Et he quoque nunc in hac modo in illa celi regione uisuntur. et sepe cum in unum locum. due pluresue conuenerint. et a loco tamen in quo simul uise. et a se postea separantur. ex hoc eas non esse celo infixas. oculis quoque approbantibus constat; Igitur mouentur nec negaret hoc quisquam potest. conspicuus affirmat; Querendum est ergo utrum ab ortu ad occasum an in contrarium motu proprio reuoluantur. sed et hoc querentibus nobis non solum manifestissima ratio. sed uisus quoque ipse monstrabit; Consideremus enim signorum ordinem quibus zodiacum diuisum et distinctum uidemus. et ab uno signo quolibet ordinis eius sumamus exordium; Cum aries exoritur. post ipsum taurus emergit. hunc gemini. secuntur. hos cancer. et per ordinem reliqua; Si iste ergo in occidentem ab oriente procederent. non ab ariete in taurum. et a tauro retro locatus est. nec a tauro in geminos que signum posterius uoluerentur. sed a geminis in taurum. et a tauro in arietem. recta. et mundane uolubilitatis consona accessione prodirent. Cum uero a primo in signum secundum. a secundo in tercium. et ita ad reliqua posteriora reuoluantur. signa autem infixa celo ferantur. sine dubio constat has stellas non cum celo. sed contra celum moueri. hoc ut plene liqueat. astruamus. de lune cursu. que et claritate sui et uelocitate. notabilior est; Luna postquam a sole discedens. renouata est. secundo fere die circa occasum uidetur et quasi uicina soli quem nuper reliquit; Postquam ille demersus est. ipsa celi marginem tenet. antecedenti soli superoccidens; Tercio die tardius occidit. quam in secundo. et ita cotidie longius ab occasu recedit. ut septimo die circa solis occasum in medio celo ipsa uideatur. Post alios uero septem. cum ille mergitur. haec oritur adeo mediat. Rursus post septem alios. circa solis occasum. latentis hemispherii medietatem tenet. et huius rei indicium est quod medio noctis exoritur; Postremo totidem diebus exemptis. solem consequitur. et uicinus uidetur ortus amborum quam diu soli succedens. rursus nouetur. et rursus recedens. paulatim. semper in oriente regrediendo. relinquat occasum.

Sol quoque ipse non aliter quam ab occasu in oriente mouetur. et licet tardius recessum suum quam luna conficiat. quippe quanto tempore signum unum emetiatur. quanto totum zodiacum luna discurrit. manifesta tamen et subiecta oculis motus sui prestat indicia; Hunc enim in ariete esse ponamus. Quod quia equinoctiale signum est. pares horas somni et diei facit; In hoc signo cum occidit. libram. id est scorpii chelas. mox oriri uidemus. et apparet taurus uicinus occasui;

l media parte emisferii dimidium celi id est unum emisperium ab occasu morientem recedendo

Nã uirgilias . & hyadas . partes tauri clariores . non multo p̄ solē
mgētē uidemus . Sequenti mse sol in signu' p̄terius . i . in taurum
recedit . & ita fit ut neq; uirgilię . neq; alia pars tauri . illo mense
uideat̃ . Signu' eni' q' cu' sole orit̃ . & cu' sole occidit . semp̄ occu
ltu' adeo . ut & uicina astra sol' ꝓpinquitate celent̃ ; Nam & canis . tc̃ .
q' uicinus tauro ē . non uidetur . tect' lucis ꝓpinquitate ; Et hoc ē
quod uirgilius ait ; Candidus auratis apit cum cornib; annu'
taur' . & auso cedens canis occidit astro ; Non eni' uult intelligi
tauro oriente cum sole . mox in occasum ferri cane' . q' pxim'
tauro ē . s; occide' eu' dixit ; tauro gestante solē . q' tunc incipit
non uideri sole uicino ; Tc̃ u' occidente sole . lib' adeo superior
inuenit̃ . ut tot' scorpius ortu' appareat ; Gemini u' uicini tc̃ uident̃
occasui ; Rursus p' tauri mense' . gemini non uident̃ . quod in eos
solem migrasse significat ; Post geminos . recedit in cancru' . & tc̃ .
cu' occidit . mox lib' in medio cęlo uidet̃ ; Adeo constat sole' tribus
signis pactis . i . ariete . & tauro . & geminis . ad medietatem he
mispherii recessisse ; deniq; p' iii . mses sequētes . trib; signis q' secunt̃ e
mensis . cancru' . dico . leone' . & uirginem . inuenit̃ in lib' . que
rursus eq't nocte' diei ; & du' in ipso signo occidit . mox orit̃ aries .
in q' sol ante . vi . mses occide' solebat ; Ideo aut' occasu' mag' ei' c'oru'
elegimus ꝓponendu' . q' signa pteriora p' occasu' uident̃ . & du' ad h'
q' sole mgente uideri solent . solem redire monstram' . sine du
bio eu' c'trario motu recede' . q' cęlum mouet̃ . ostendimus ;
Haec aut' q' de sole ac luna diximus . & quinq; stellaru' uagarum . recessum
adsignare sufficiunt . pari eni' ratione in posteriora signa mi
grando . semp̄ mundane uolubilitati contraria recessione . u'santur ;
His assertis . de sp̄aru' ordine pauca dicenda s' . in q' dissentire
a platone cicero uideri pot' . cu' hic sol' sp̄am quarta' de . vii . i . in me
dio locatā . dicat . plato a luna sursu' scda' . hoc ē int' . vii . a sumo locu'
sextu' tenere comemoret ; Ciceroni . archimedes . & caldeoru'
ratio consentit ; Plato . egyptios omniu' philosofię disciplinaru'
parentes . secutus ē ; qui ita sole' int' lunam & mercurium
locatu' uolunt . ut rationē tn̄ & dep̄hendint & dixerint . cur
a n' nullis sol sup' mercuriu' . supq; & uenerem ēe . credat̃ ; Nam nec illi q' ita
ęstimant . a specie ueri p'cul aberrant ; Opinione' u' illi' p'muta-

tionis huiusmodi ratio psuasio; A saturni spa que . ē . pma de . vii .
ad spām iouis . a summo (l planetam) scdām . interiecti spacii tanta distantia . ē .
ut zodiaci ambitū . superior (saturni) . triginta annis . xii ū . annis . subiecta (iouis)
conficiat ; Rursus tantū a ioue . spa martis recedit . ut eūd cursu
biennio pagat ; Venus aūt tanto . ē regione martis inferior . ut ei
annus satis sit . ad zodiacū pagendum ; Ita ū iam ueneri pxima
est stella mercurii . & mercurio sol ppinquus . ut hi tres celum
suū pari temporis spacio . i . anno plus minus ue . circueant ; Luna
aūt tantū ab his deorsū recessit . ut qd illi anno . xx . & viii . diebus .
(luna) ipsa conficiat ; Ideo neq; de triū superiorū ordine . quē manifeste
clareq; distinguit immensa distantia . neq; de lunę regione quę
ab omnib; multū recessit . int ueteres aliqua fuit dissensio ; Horum
ū triū sibi pximorū . mercurii . ueneris . & sol . ordinē . uicinia confudit
; ap alios ; Nam egyptiorū sollertiā . ratio non fug . que talis . ē ; Circul
pquē sol discurrit . a mercurii circulo . ut inferior . ambitur ; Illū
qq; superior circulus ueneris includit , atq; ita fit . ut hę duę stellę
cum p superiores circulorum suorū uertices . currunt . intelligantur sup
solē locate . cum ū p inferiora comeant circulorū . sol eis superior exti
metur ; Illis g̃ qui spas earū sub solē dixerit . h̄ uisum . ē . ex illo stel
larum cursu . qui nonnunq, ut diximus uidet inferior . qui & uę notabi
lior . ē . q tū liberius apparet ; Nam cū superiora tenent . mag radiis oc
culentur ; Et ideo psuasio ista conualuit . & ab omnib; poene hic ordo in
usum receptus . est ; Perspicatior tū obseruatio . meliorē ordinem
deprehend . quē pt indaginē uisus . h̄ qq; ratio comndat . qd lunam quę
luce pa caret . et de sole mutuat . necesse . ē . fonti luminis sui . ee sub
iectam ; Haec enī ratio fac lunā nō hre lum̄ ppu . ceteras omīs stellas lu
cere suo . qd illę sup solem locatę . in ipso purissimo ethere s̄ in quo omē
quicqd . ē . lux natā . & sua . ē . q tota cum igne suo . ita spe sol . incumbit .
ut celi zone . q pcul a sole s̄ . ppetuo frigore oppsse sit . sic infra ostendet
Luna ū q sola ipsa sub sole . ē . & caducorum iam regioni . luce sua
carenti pxima . lucē n̄ desup posito sole cui resplendet . hre n̄ potuit .
Deniq; q toci mundi ima pars tra . ē . ętheris aūt ima pars luna . est
lunā qq; tram (luna) ętheriā uocauerit . immobilis tn̄ . ut tra ee n̄ potuit .
quia in spa que uoluit nichil manet immobile . pt centrū . Mundanę
aūt spę . tra centrū . ē . ideo sola immobilis pseuerat ; Rursus

Ideo & cicero hos duos cursus comites sol uocauit . q in spatio pari longe a sole nunquam recedit .

Sepe sursum sepe deorsum uidetur

luce pxima sole n lucet

terra accepto sol lumine. clarescit. tantum m̄ non relucat; Luna
speculi instar. lumen q̄ illustrat̄ emittit; quia illa aetis. & aq;
quę ipsa concreta, & nec ultra sufficiens quā luce penetratur.
iacet. licet et ipsa finis sit. s; liquidissimo lucis & ignis ꝯ deq; nascit
deuehit; Cū ū in lune corpus infundit̄. & in resplendet. sola re
fundit claritudinē. non calorē; Nam & speculū. cum splendorē
de se. ut oppositi eminus ignis emittit. sola ignis similitudinē
carentē sensu caloris. ostendit; Quē soli ordinē plato dederit.
t eius auctores. q̄s ū cicero secutus. quartū locū globo ei ad
signauerit. t quę ratio psuasionem h̄ ... diuisitatis induxerit
& cur dixerit tulli infimoq; orbe luna radiis sol accensa conuer
titur. satis dictū ē; S; his hoc adiciendū ē. cur cicero. cum quar
tum de vii. solē uelit. quartū aut̄ int̄ septē non fere medius
s; omni m̄ medius & sit & habeat̄ ū abrupte mediū solē. s; fere me
diū dixerit his u̇b: De in subt̄ mediā fere regionē sol obtinet.
S; non uacat adiectio. fere. quā h̄ pnuntiatio temperat̄. Nam sol q̄rtū ē locū
optinens. mediam regionem tenebit numero, nō spatio non tene
bit. Sint̄ enī tres eni summos. & imos locat̄. & sine dubio medius ē
numero; s; toti spacii. q̄d vii. spe occupat. diuisionē spectata re
gio sol non inuenit̄ in medio spacio locata. q̄ a mag. a summo spę
quā ab ipso recessit ima pstremitas; q̄d sine ulla disceptationis
ambage. compendiose pbabit assertio; Saturni stella q̄ summa est.
zodiacū. xxx. annis pagrat. Sol medius anno uno. Luna ultima
uno mense. non integro. Tantū g̈ int̄ ē int̄ solē & saturnū. quan
tum int̄ unum. & xxx. Tantū int̄ lunā soleq; quantū int̄ duodecī
& unum; Ex his apparet. totius a summo in imu spacii. certam
ex media parte diuisionē sol regione non fieri; S; q̄ hic de nu
mero loquebat̄. in q̄ u̇e q̄ quartus & medius ē. ideo pnuntiau
q̄ medium; s; ppt latentem spaciorum dimensione. ūbū quo
hanc diffinitionē temparet. adiecit. fere. Notandū. quod eē
stellā saturni. & alteram iouis. martis aliam. non naturę consti
tutio. s; humana psuasio ē. q̄ stell. numos. & nomina fecit.
Non enī dit. illa que saturnia ē. s; quā nos saturniā nominamus.
& illo fulgor q̄ dr̄ iouis. & quę martiū dicitur. a deo crypsito insin
gulis noia. h non ē instituta naturę. s; hominum comta significatu
omnia accommoda; Quod ū fulgorē iouis. humano gnī pspū &

[Margin glosses:] ideo extrema uastitate densatur e. / ideo quia densius corpus sit quam cetera celestia / multo tamen tenuis purius sic accepit lucem penetrabile adeo ut eam de se rursus emittat. nullum tamen ad nos pferente sensum caloris. equa lucis radius cū ad nos de origine sua .i. de sole peruenit natura secum...

ultima

distinctionum

salutare. et contra martis rutilum et terribile. vel ut vocant. alterum [...]
ex stellarum colore. nam fulget iovis. rutilat martis. alterum ex tra-
ctu eorum. quod debilis stellis ad hominum vitam manare volunt adversa prosp[er]a;
Nam plerumque de martis stella terribilia. de iovis stella salutaria
evenire diffiniunt; Causam si quis forte altius quaerat. unde divinis
malivolentia. ut stella malefica esse dicatur. sicut de martis et satur-
ni stellis aestimatur. aut cur notabilior benignitas iovis et veneris in-
ter genethliacos habeatur. cum sit divinorum una natura. in medium
proferam rationem. apud unum omnino quod sciam lectam; Nam ptolo-
meus in tribus libris quos de armonia composuit. ... conveniunt. iunguntur
et aptantur. fit vigilis competentia. nec quicquam potest alteri nisi per hos numeros
conveniret; Sunt autem epitritus. hemiolius. epogdous. duplaris. triplaris.
quadruplus. quae hoc loco interim quasi nomina numerorum accipias volo;
in sequentibus vero cum de armonia caeli loquemur. quid sint numeri. quo
possint opportunius aperiemus; modo hoc nosse sufficiat. quia sine his nu-
meris. nulla colligatio nulla potest esse concordia. Vitam vero nostram praecipue
sol et luna moderantur; Nam cum sint caducorum corporum haec duo propria
sentire vel crescere. est haec con. id est sentiendi natura de sole. phiticon
autem id est crescendi natura de lunari ad nos globositate perveni-
unt. Sic utriusque luminis beneficio haec nobis constat vita qua fruimur; consorti-
o tamen nostra et proventus actuum tam ad ipsa duo lumina quam ad quinque va-
gas stellas refertur. Sed harum stellarum alias interventione numerorum
quorum supra fecimus ~~m~~ tionem cum luminibus bene iungit ac sociat
alias. nullus applicat numerorum nexus ad lumina; Ergo venerea et io-
vialis stella per hos numeros. lumini utrique sociantur, sed iovialis soli per omnes
lunae vero per plures. et venerea lunae per omnes. soli per plures numeros aggre-
gatur. Hinc licet utraque benefica credatur. iovis tamen stella cum sole. ac-
commodatior est et venerea cum luna, atque ideo vitae nostrae magis
commodant, quasi luminibus competentia. ut tamen aliquo vel extrema
numerorum linea saturnus ad solem, mars aspiciat ad lunam;
ideo minus commodi vitae humanae existimantur. quasi cum vitae
auctoribus arta numerorum ratione non iuncti; Cur tamen et ipsi
nonnumquam opes vel claritatem hominibus praestare credantur. ad aliud de-
bet pertinere tractatum. quia hic sufficit aperuisse rationem cur
alia terribilis alia salutaris existimetur; et plotinus quoque in libro qui
inscribitur. si faciunt astra. pronuntiat nihil vi vel potestate eorum

Ptolomeus compositio patefecit causam quam breviter explicabo; certi inter se numeri per quos inter omnia quae sibi conveniunt iunguntur et aptantur. fit vigilis competentia.

vel ex his duobus est.

quasi cum vitae nostrae auctoribus numerorum ratione non concordes. Saturni martisque stellae non habent cum luminibus competentia.

Epitritus est numerus ille qui continet alium numerum et eius tertiam partem ut VIII. ad VI.
Hemiolius est numerus qui continet alium numerum et eius mediam partem ut III. ad II.
Epogdous est numerus qui alium numerum et eius octavam partem ut IX ad VIII.
Duplaris est cum de duobus numeris minor in maiore bis continetur ut IIII. ad II.
Triplaris est cum minor in maiore ter continetur ut III. ad unum.
Quadruplaris similiter cum minor in maiore quater continetur ut IIII. ad unum.

hominibus succurre. sed ex quo decreta necessitas in singulos sanccita estimat
peccorum vii. transitu. statione. recessu ue. monstrari. ut aues. seu
per uolando. seu stando. futura pennis. uel uoce significant. nescien
tes. Sic quoque tum iure uocabitur. hic salutaris. ille terribilis. cum per hunc
prospera. per illum significantur incommoda; In his autem tot nominibus
que de sole dicuntur. non frustra. nec ad laudis pompam lasciuit oratio.
sed res uere uocabulis exprimuntur; Sol Dux et princeps ait et moderator
luminum reliquorum. mens mundi. et temperatio. Plato in timeo cum de
viii. speris loqueretur. sic ait. ut ipsis orbium viii. circuitus celeritatis et tar
ditatis certa mensura et sit et noscatur. deus in ambitu supra terram
secundo lumen accendit. quod nunc solem uocamus. Vides ut haec diffinitio
uult esse omnium sperarum lumen in sole. Sed cicero sciens etiam ceteras
stellas habere lumen suum. solamque lunam ut sepe iam diximus proprio lumine
carere. obscuritatem diffinitionis huius liquidius absoluens. et osten
dens in sole maximum lumen esse. non solum ait dux. sed et princeps.
et moderator luminum reliquorum. adeo et ceteras stellas scit
esse lumina. sed hunc ducem et principem. quem heraclitus fontem ce
lestis lucis appellat; Dux ergo est quia omnes stellas luminis maiestate precedit.
Princeps. quia ita eminet. ut propterea quod talis solus appareat. sol uocetur.
Moderator reliquorum dicitur. quia ipse cursus eorum recursusque certa spacii diffinitione moderatur.
Nam certa spacii diffinitio est. ad quam cum unaquaeque erratica stella
recedens ad solem peruenerit. tamquam ultra prohibeatur accedere. agi retro
uidetur; et rursus cum certam partem recedendo contigerit. ad
directi cursus consueta reuocatur; Ita solis uis et potestas motus
reliquorum luminum constituta dimensione moderatur; Mens
mundi appellatur ita. ut physici eum cor celi uocauerunt. Inde nimi
rum. quod omnia constituta ratione. per celum fieri uidemus. diem
noctemque; et migrantes inter utrumque prolixitatis breuitatisque
uices. et certis temporibus equam utriusque mensuram. deinde ueris clementem
temperiem; torridum cancri ac leonis estum. mollitiem autumnalis
aure. uim frigoris inter utramque temperiem. omnia haec solis cursus
et ratio dispensat; Iure ergo cor celi dicitur. per quem fiunt omnia quae diuina
ratione fieri uidemus; Est et haec causa. propter quam iure cor celi uo
cetur. quod natura ignis semper in motu perpetuoque agitatu est. Solem
autem ignis etherei fontem. dictum esse retulimus. Hoc est ergo sol
in ethere. quod in animali cor; cuius ista natura est, ut numquam

cessit autem aut viri et quicquid casu abagitatione cessatur ... in
mal animat; Hoc ideo cor mundi meruit vocari. cuius ...
tio mundi dictus sit. ratio in aperto est; Nam enim non solum terra ...
quoque caelum quod mundus vocatur temperari sole certissimum est
et extremitates eius quia a sole longissime recesserunt omni careant be
neficio caloris. et una frigoris perpetuitate torpescant. quod sequentibus
apertius explicabitur; Restat ut hic de magnitudine eius quaedam exquisitissima praedicata
ex multo pauca et in profunda dicamus; Physici hoc maxime consequi
in omni circa magnitudinem solis inquisitione voluerunt. quanto maior
posset esse quam terra. Et eratosthenes in libris dimensionum sic ait;
Mensura terrae septies et vicies multiplicata mensuram solis efficiet;
Possidonius dicit multo multoque saepius. et uterque lunaris defectus ar
gumentum invicem pro se advocat. ita cum solem volunt terra maio
rem probare testimonio lunae deficientis utuntur; Cum defectum lu
nae conantur asserere. probationem de solis magnitudine mutuantur;
Et sic evenit. ut dum utrumque de altero astruitur. neutrum probabiliter ad
struatur. semper in medio vicissim nutante mutuo testimonio;
Quid enim per rem adhuc probandam probetur. Sed egyptii ... ad coniectura
loquentes. sequestrato ac libero argumento. nec in patrocinium sibi lunae
defectum vocantes. quanta mensura sol terra maior sit probare
voluerunt. ut tum demum per magnitudinem eius ostenderent. cur luna
deficiat; Hoc autem neque dubitabatur non posse aliter deprehendi nisi mensu
ra et terrae et solis inventa. ut fieret ex collatione discretio. Et terrae
quidem dimensio oculis rationem iuvantibus de facili constabat; Solis autem mensuram
aliter nisi per mensuram caeli per quod discurrat inveniri non posse viderunt; Ergo pri
mum metiendum sibi caelum illud. id est iter solis constituerunt. ut per id possent
modum solis agnoscere; Sed quaeso si quis umquam tam otiosus tamque ab omni erit se
rio feriatus. ut haec quoque in manus sumat. ne talem veterum promissionem
quasi insaniae proximam aut horrescat aut rideat; Etenim ad rem quae
natura incomprehensibilis videbatur viam fecere sibi ingenio; et per terram
quae caeli modus sit repertus; Ut autem liquere possit ratio commenti. prius
regularia pauca dicenda sunt. ut sit rerum sequentium adsertio instruc
tior. In omni orbe vel sphaera medietas centrum vocatur; Nihilque
aliud est centrum nisi punctum quo sphaerae medium certissima ob
servatione distinguitur. Item ducta linea de quocumque loco circuli quae signat
ambitum in quamcumque eiusdem circuli summitatem orbis partem

Lunaris defectus adducitur argumentum ab eratosthene et possidonio ad magnitudinem solis probandam ... et ad ipsius solis defectum ostendendum ... probare ... solis magnitudo defectu lunae ... probat et defectus lunae magnitudinem solis et ita dubium asserebat per dubium;

...lini dividat necesse est, si non omnino in medietate est orbis quem secat ista
...tio; Illa enim tantum linea in partes equales orbem medium divi
dit, que a summo in summum ita ducitur, ut necesse sit eam centrum penetrare;
...; Et hec linea que orbem sic equaliter dividit diamedros nuncupatur; Item
omnis diamedros cuiusque orbis triplicata cum adiectione septime par
tis sue mensuram facit circuli quo orbis includitur; Id est si unciás sep
tem teneat diametri longitudo, et velis certa nosse quot un
cias orbis ipsius circulus teneat, triplicabis septem, et faciunt xxi;
his adicies septimam partem, hoc est unum, et pronuntiabis viginti
et duabus unciis huius circuli esse mensuram, cuius diametros septem
unciis extenditur. Hec omnia geometricis evidentissimisque rationi
bus probare possemus, nisi et neminem de ipsis dubitare arbitraremur,
et caveremus iusto plus volumen extendere. Sciendum et hoc quod um
bra terre quam sol post occasum in inferiore hemisphrio currens sursum
cogit emitti, ex qua super terram fit obscuritas que nox vocatur, sexagies in
altum multiplicata ab ea mensura quam terre diametros habet, et hac
longitudine ad ipsum circulum per quem sol currit erecta, exclusi
one luminis tenebras in terram fundit; Addendum est quantum diametros terre
quantitatis, ut constet quid possit sexagies multiplicata colligere; Unde
his probatis ad certam mensuram quam promissio oratio reuocat; Evi
dentissimis et indubitabilibus dimensionibus constat universe terre am
bitum, que ubicumque vel incolitur vel inhabitabilis iacet, habere stadiorum
milia ducenta quinquaginta duo; Cuius igitur tantus ambitus teneat,
sine dubio lxxx milia stadiorum, vel non multo amplius dia
metros habet, secundum triplicationem cum septime partis adiectionem quam
superius de diametro et circulo regulariter diximus; Et quia ad efficie
ndam terrene umbre longitudinem non ambitus terre sed diametri
circulo regulari mensura multiplicanda est, ipsa est enim quam sur
sum constat excrescere, sexagies multiplicanda tibi erunt lxxx que
que terrene diametros habet; Que tibi faciunt quadringenties octies centena
milia stadiorum esse a terra usque ad solis cursum, quo umbram terre diximus
pervenire; Terra autem in medio celestis circuli per quem sol currit ut
centrum locata est; Ergo mensura terrene umbre medietatem
diametri celestis efficiat; Et si ab altera quoque parte terre par ... pari
usque ad eundem circulum mensura tendatur, integri circuli per quem sol currit diame

Quia terre umbre altitudo per diametron terre repetitur, ipsa quoque diametros ... et tripla ... altitudo umbre terre ... intelligatur quibus duplicata diametron circuli solis metitur;

Stadium habet ... passus ... pedes.

dros invenimus. Duplicatis ergo illis quadragies octies sexies centenis milibus stadiorum. et inventa diamedros. facile monsuram nobis ipsius quam biturus est. Hanc cum summa quam diamedros fecerit debes triplicare adiecta parte septima ut sepe iam dictum est. et ita invenies totius circuli per quem sol currit ambitum stadiorum. habere trecenties centena milia. et insuper centum .lxx. milia. His dictis quibus mensura quaeritur ut ambitus ut diametros horum; et circuli modus per quem sol currit ut diametri eius ostenditur. nunc quam solis esse mensuram. ut quemadmodum illi prudentissimi deprehenderint dicemus; Ut sicut extrema umbra potuit circuli per quem sol meat deprehendi magnitudo. ita per circulum ipsius mensura solis inventa est in hunc modum praecedente inquisitionis ingenio. Et aequinoctiali die ante solis ortum. equabiliter locatum est saxeum vas in hemispherii speciem. cavata ambitione curvatum infra per lineas designato .xii. diei horarum numero. quas stili prominentis umbra cum transitu solis praetereundo distinguit; Hoc est autem ut scimus huiusmodi vasis officium. ut tanto tempore a priore eius extremitate. ad alteram usque stili umbra percurrat. quanto sol medietatem caeli ab ortu in occasum unius scilicet hemispherii. conversione metitur; Nam totius caeli integra conversio diem noctemque concludit; Et ideo constat quantum sol in circulo suo tantum in hoc vase umbram meare; Huic ergo equabiliter collocato circa tempus solis ortui propinquantis inhesit diligens observantis optutus. et cum ad primum solis radium. quem de se emisit prima summitas orbis emergens umbra de stili decidens summitate. primam curvi labri eminentiam contigit locus ipse qui umbrae primitias excepit. notae inpressione signatus est. Observatumque quamdiu super terram solis orbis integer appareret. ut ima eius summitas adhuc orizonti videretur insidere. et mox locus ad quem umbra tunc in vase migraverat adnotatus est. habitaque dimensione inter ambarum umbrarum notas quae integrum solis orbem. id est diametron. natae de duabus eius summitatibus metiuntur. pars nona reperta est eius spatii quod a summo vasis labro usque ad horae primae lineam continetur; Et hinc constitit quod in cursu solis unam temporis equinoctialis horam faciat repetita novies orbis eius accessio. Et quia conversio celestis hemispherii. peractis .xii. horis diem condit. novies autem duodeni efficiunt .c.viii. sine dubio solis diametros centesima .x. vi. decima pars est; Ipsum autem circulum habere stadiorum trecenties centena milia. et insuper .c. septuaginta milia

× extremitatis diametros celestis circuli. novagies sexies centenis milibus; stadiorum ..

a pars hemispherii est et equinoctialis circuli ducente-

ante latus probatum est; Ergo et quia octogesimam sextam decimam ... [interlinear: si est summa]
decimam consideraveris partem mensuram diametri [solis] invenies;
Est autem pars ipsa fere IIII.C.XL. milibus; Diametros igitur solis XL. fere milium stadiorum esse dicenda est; Unde pene duplex quam terrae diametros
invenitur; Constat autem geometricae rationis examine cum de duobus
orbibus altera diametros duplo alteram vincit. illum orbem cuius diametros dupla est orbe altero octies esse maiorem; Haec de sole magnitudine breviter de multis excerpta libavimus; Sed quia VII. sphaeras caelo
diximus esse subiectas exteriore quaque quas interius continet ambiente, longeque
et a caelo omnes et a se singulae recesserint; Nunc quaerendum est cum zodiacus unus sit. et is constet caelo sideribus infixis quemadmodum inferiorum sphaerarum stellae in signis zodiaci meare dicantur; Nec longum est
invenire rationem. quae in ipso vestibulo excubat quaestionis; Verum est enim neque solem lunamve neque de vagis ullam. ita in signis zodiaci
ferri. ut eorum sideribus admisceantur. sed potius in illo signo esse unaquaeque
perhibetur. quod habuerit super verticem. in ea quae illi subiecta est circuli
sui regione discurrens. quia singularum sphaerarum circulos in XII
partes aeque ut zodiacum ratio divisit; et quae in eam partem circuli
sui venerit. quae sub parte zodiaci est arieti deputata. in ipsum
arietem venisse conceditur; Similisque observatio in singulas partes migrantibus stellis tenetur; Et quia facilior ad intellectum
per oculos via est. id quod sermo descripsit. visus adsignet;
Sit enim zodiacus circulus cui ascriptum est A. intra hunc septem
alii orbes locentur; Et zodiacus ab A. per ordinem affixis notis in quibus ascribantur litterae sequentes. in partes XII dividatur. sitque
spatium quod inter A. et B. clauditur. arieti deputatum; Quod
inter B. et C. tauro. quod inter C. et D. geminis. Cancro quod
sequitur et reliquis per ordinem cetera; His constitutis iam de
singulis zodiaci notis et litteris. singulae deorsum lineae per
omnes circulos ad ultimum usque ducantur. procul dubio per orbes singulos duodenas partes dividet transitus linearum; In quocumque igitur
circulo seu sol in illo seu luna vel de vagis quaecumque discurrat
cum ad spatium venerit. quod inter lineas clauditur ab A. et B.
notis et litteris defluentes in ariete esse dicetur. quia illic constituta spatium arietis in zodiaco designatum super verticem sicut
descripsimus habebit; Similiter in quamcumque migraverit partem
in signo sub quo fuerit esse dicetur;

[margin: Ergo ex his dicendum est solem esse octies terra maiorem]

Nota diligent hanc figuram

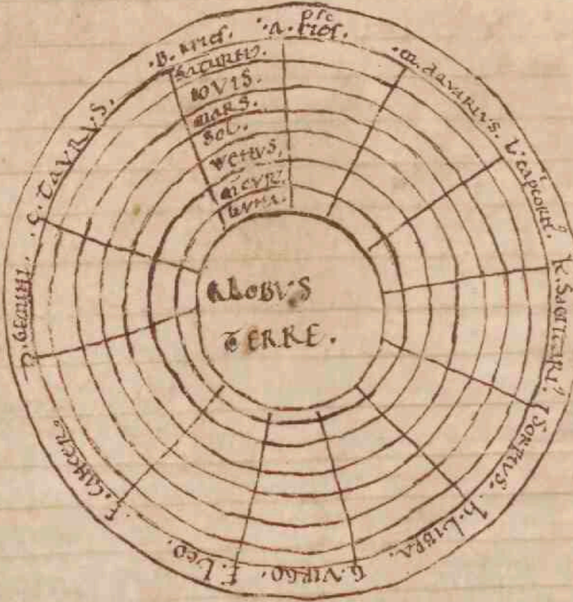

Itē hæc eadem (ipsa) descriptio eodem compendio nos docebit cur eundem zodiacum eademq; signa al' in tpr longiore. alie breviore percurrant;
Quotiens enī plures orbes int se locantur. sicut maximus. ē. ille qui p(rimus) ē. et minimus q(ui) locum ultimum tenet. ita demedius q(ui) sumō p(ro)pior ē inferior(ibus) maior. et quicunor. ē ultimo. brevior superioribus habetur; Et int has g(ra)d vii. spat g(ra)du celeritatis sue singulis ordo & positio nis. asscripsit. Ideo stelle que p (grandiora) spatia, discurrunt. ambitum suum tpr (longiore) p(ro)lixiore conficiunt. que p angusta breviore; constat ii nulla inō eas celerius ceteris tardius ue p(ro)cedere; S; cūsit omib; idē modus meandi tantam eis diusitatē. p(ra)es. sola spatiorū diversitas facit; Nam ut demedius nunc p(rae)mittamus ne eade(m) (x) signa saturni anni (l) xxx. luna dieb; xxviii. ambit. et p(er)meat. sola causa in (qua), ita tate est circulorū; Quorū alt maximus. alt ē minimus; Ergo & cetera rum singulo p(ro) spatii sui modū. tempus meandi aut extendit aut contra(hit). int. hoc loco diligens rerum discussor. invenit & quod requirat (te rogo) Inspectis enī zodiaci notis q(uae) s monstrat in p(re)sidiū fidei ad uocata des criptio. quis ii inq(ui)et circi celestis xii. partes. aut invenit aut fecit maxime. cum nulla ocul subiciantur exordia singularum Huic g(ra)tam necessarie interrogationi historia ipsa respondeat facta referens q(ua) a ueteribus temptata. ē. tam difficilis. et effecta diui(no) sio; Egyptiorum enī vetro maiores. quos constat (pri)mos omniū celum

(margin) signa sepe repetantur deut

[illegible] annos. proque proprie apud se serenitatis obsequio cęli semper
[illegible] libo intuentes. deprehenderunt uniuersis ut stellis. ut sideribus
[illegible] in cęlo. solas cum sole & luna quinque stellas uagari. nec has tamen
per partes cęli passim. ac sine [certa] erroris sui lege discurrere. nunquam
denique ad septentrionalem uerticem. [euenire] deuio nisu ... ad australis poli ima
demergi. sed intra unius obliqui circuli limitem omnis habent discursus. nec
tamen ire pariter accedere; sed alias alius ad eundem locum peruenire
temporibus rursus ex his alias excedere retro agi alias uiderique stare
nonnunquam; propter haec inquam inter eas agi uideri. certas sibi partes de
creuere. in ipso circo constituere. & diuisionibus adnotare. ut certa
essent locorum nomina in quibus eas morari ut de quibus exisse adque ut rursus
esse uenturas. & sibi inuicem nuntiarent. & ad posteros noscenda
transmitterent; Duobus ergo uasis eneis preparatis. quorum alter fundus
erat in modum. clepsydre perforatus. illud quod erat integrum uacuum . clepsidra
subiecere. pleno aque altero supposito. sed [foraminis] meatu ante munito. & quam furorum aq.
libere defixis unam clarissimam stellam lucideque notabilem. orientem
obseruauere; Que ubi primum cepit emergere. mox munitione subduc
ta permisere subiecto uasi aquam superioris influere. fluxitque in noctis [accedens] ipsius
& sequentis diei finem. atque in id [usque ad principium] noctis secunde quam diu eadem stella ad ortum
rursus reuerteretur. que ubi apparere iam cepit. mox aqua que influ
ebat amota est; Cum ergo obseruate stelle itus ac reditus integram sig
nificaret cęli conuersionem. mensuram sibi cęli in aque de illo fluxu
suscepte quantitate posuere; Hanc ergo in partes equas .xii. subfida dimen
sione diuisa. alia duo huius capacitatis procurata sunt uasa. ut singula
tantum singulas de illis .xii. partibus ferrent. totaque rursus aqua
in uas suum pristinum foramine prius clauso refusa est. & de duobus
illis uasis capacitatis minoris alterum subiecere [magno prius] pleno. alterum expe — His preparatis nocte alia in illa iam celi parte per quam solem lunamque
ctum iuxta paratumque [posuere] & quinque [stellas] uagarum meatu diuturna obser
uatione didicerant. quamque postea zodiacum uocauere. Ascensurum
obseruauere sidus. cui postea nomen Arietis adiderunt;
Huius incipiente ortu. statim subiecto uasi supposite aque fluxum
dederunt; Quod ubi completum est. mox eo sublato effusoque alterum
simile subiecere; Certis signis obseruato. ac memoriter adnotatis
eius loci. stellas qui oriebatur. cum primum uas esset im
pletum. intellegentes. quod eo tempore quo totius aque duodecima
pars fluxit. pars cęli .xii. [ma] ascendit; Ab illo ergo loco. quo oriri
incipiente aqua in primum uas cepit influere. usque ad locum
qui oriebatur cum id est primum uas impleretur. duodecimam partem
cęli. id est signum unum. esse dixere; Item secundo uase impleto. ac
mox retracto. illud simile. quod olim effusum parauerant.

item subdiderunt. notato similiter loco. quo cingebatur. cum secundum similiter
impleretur. et a fine primi signi usque ad locum. qui ad secunde aque finem
oriebatur. secundum signum notatum est; atque ita vicissim vasa mutan-
do. et per singulas influentis aque partes. singulos sibi ascendentium
celi partium limites. adnotando. ubi consummata iam omni per
xii. partes aqua. ad primi signi exordia peruentum est. sine dubio
iam diuisas. certisque sibi observationibus et indiciis adnotatas
celi partes xii. tante compotes machinationis. habuerunt. Quod
non nocte una. sed duabus effectum est. quia omne celum una nocte
non uoluitur. sed per diem uertitur pars eius media. et medietas re-
liqua per noctem; Nec celum tamen omne. duarum simul noctium
diuisit inspectio. sed diuersorum temporum nocturna dimensio.
utrumque hemisperium. paribus equ(e) uicibus adnotauit; Et has ipsas xii
partes. signa appellari maluerunt. certaque singulis uocabula
gratia significationis adiectas; Et quia signa greco nomine zo-
nuncupantur. circum ipsum signorum. zodiacum. quasi signiferum
uocauere; Hanc autem rationem illi idem cur arietem. cum in sphera
nec primum. nec postremum sit. primum tamen dici maluerint. pro-
diderunt; Aiunt. incipiente die illo qui primus omnium luxit. id est
in hoc fulgore. celum et elementa purgata sunt. qui ideo mundi natalis
iure uocitatur. arietem in medio celo fuisse; Et quia medium
celum. quasi mundi uertex est. arietem propterea primum inter omnes
habitum. qui ut mundi caput in exordio lucis apparuit; Sub-
nectunt et causam. cur haec ipsa xii. signa. assignata sint di-
uersorum numinum potestati; Aiunt enim in hac ipsa genitura
mundi. ariete ut diximus medium celi tenente. horam
fuisse mundi nascentis. cancro gestante. tunc lunam. Post
hunc sol cum leone. oriebatur. cum mercurio. uirgo; libra
cum uenere. mars erat. in scorpione. sagittarium. iuppiter
tenebat. in capricorno. saturnus meabat; Sic factum est. ut sin-
guli eorum singulorum (signorum). domini esse dicantur. in quibus cum
mundus nasceretur fuisse creduntur. Sed duobus quidem lu-
lune et soli minibus. singula tantum (cancrum et leonem) signa. in quibus tunc fuerunt. assignauit
antiquitas. cancrum. lune. soli. leonem. Quinque uero stellis
preter illa signa. quibus tunc inherebant. v. reliqua sic ad-
iecit uetustas. ut in assignandis. a fine prioris ordinis. ordo se-
cundus inciperet; Supra enim diximus. in capricorno saturnum
post omnes fuisse. Ergo secunda adiectio. eum primum fecit
qui ultimus fuerat; Ideo aquarius. qui capricornum sequitur. sat(urno)
datur; Ioui. qui ante saturnum erat. pisces dantur; Arie(s)

marti. quod excellit iovem. Taurus veneri. quam mars sequebatur; Gemi-
ne mercurio. post quem venus fuerat deputata; Notandum hoc loco.
quod in genitura mundi. vel ipsa rerum providentia. vel vetustatis in-
genium hunc stellis ordinem dedit. quem plato assignavit speris earum.
ut esset luna prima. sol secundus. Super hunc mercurius. venus. quarta
hinc mars. inde iuppiter. et saturnus ultimus; Sed sine huius tamen rationis
patrocinio. habunde platonicum ordinem. prior ratio commendat; Ex
his quae de verbis ciceronis proximo platonis quaerenda proposuimus. quae cui
[illegible] a summa sphera quae aplanes dicitur usque ad lunam quae ultima
divinorum est. omnia iam ut opinor absolvimus. Nam et celum volvi
et cur ita volvatur ostendimus. vii. que speras contrario motu ferri. ratio
indubitata patefecit. et de ipso sperarum ordine quid diversi senserint.
vel quid inter eos dissensionem fecerit. ~~et de ipso sperarum ordine~~ quo ut ma-
gis sit sequenda sententia tractatus invenit; Nec hoc tacitum est. cur
inter omnes stellas sola sine fratris radiis. luna non luceat; Sed et quae
spaciorum ratio solem abbis quoque quem inter vii. quartum locari. non tam abrup-
te medium dici cogerit. publicatum est; Quid significent nomina quibus
ita vocatur. ut laudari tantum putetur. innotuit; magnitudoque eius sed et ce-
lestis per quem discurrit circuli. utrique pariter quanta sit. ut quem admodum
deprehensa monstratum est; subiectarum sperarum et diversarum facit seu celeritatem
seu tardum recursum. sed et ipse hodie cur in xii partes qui zodiacus
sit. cur que aries primus habeatur. et que signa in quorum numinum ditione
sint. absolutum est. quia sed omnia haec quae deorsum ad lunam usque protinus sac-
incorrupta divina sunt. quia et ipsis est ether idem semper. nec unquam reci-
piens inequalem varietatis estum; Infra lunam et aer et natura permutationis
pariter incipiunt. et sic et boris et aplanes. ita divinorum et caducorum
luna confinium est; Quod autem ait. nichil infra lunam esse divinum
preter animos munere deorum hominum generi datos. non ita accipiendum est
animos hic esse. ut hic nasci putentur. sed sicut solem in terris esse dicere
solemus. cuius radius advenit et recedit. ita animorum origo celes-
tis est. sed lege temporalis hospitalitatis hic exulat; Haec igitur regio divini
nichil habet ipsa sed recipit. et quia recipit et remittit; Propriam autem
habere diceretur. si ei semper tenere licuisset; sed quid mirum si animus
de hac regione non constat. cum nec corpori fabricando sola suffecerit.

vel tullii vel platonis [illegible]

Sed ferre medium

vel [illegible] stelle [illegible] in zodiaco [illegible] dicantur

Nam quia terra aqua et aer infra lunam sunt. ex his solis corpus fieri non potuit. quod idoneum
esset ad vitam. sed opus fuit presidio ignis etherei qui terrenis membris vitam
et animam sustinendi commodaret vigorem, qui vitalem calorem
et faceret et inferret; Hec de aere dixisse nos satis sit; Restat ut de terra
que spherarum nona et mundi ultima est. dictu necessaria disseramus; Nam
ea que est media et nona tellus inquit neque movetur. et infima est.
et in eam feruntur omnia nutu suo pondera; Ille vero insolubiles cau
se sunt. que mutuis invicem nexibus vinciuntur. et dum alteram altera facit. ac
vicissim de se nascuntur. numquam a naturalis societatis amplexibus separantur; Ta
lia sunt vincula quibus terram natura constrinxit. Nam ideo in eam feruntur omnia
quia ut media non movetur. Ideo non movetur. quia infima est. nec
poterat infima non esse. in quam omnia feruntur; Horum singula. que
inseparabiliter involuta rerum in se necessitas vinxit. tractatus expediat.
Non movetur ait; Est enim centrum; In sphera autem solum centron diximus
non moveri. quia necesse est ut circa aliquid immobile sphera mo
veatur; Adiecit infima est; Recte hoc quoque; nam quod centron est medium
est; In sphera autem solum hoc constat imum esse quod medium est; et si ima
est. sequitur ut vere dictum sit. in eam ferri omnia; semper enim natura pondera
in imum deducit; Nam et in ipso mundo. ut esset. sic factum est;
Quicquid ex omni materia de qua facta sunt omnia purissimum ac liquidissimum
fuit. id tenuit summitatem. et ether vocatus est; Pars cui minor
est puritas et inerat aliquid levis ponderis. aer extitit. et in secunda
delapsus est; Post hec quod adhuc liquidum quidem sed iam usque ad tactus offensam
corpulentum erat. in aque fluxum coagulatum est; Iam vero quod de omni
silvestri tumultu. vastum. inpenetrabile. densetum ex defecatis ab
rasum resedit elementis hesit in imo quod demersum est stringente perpe
tuo gelu. quod eliminatum est in ultimam mundi partem. longinquitas
solis coacervavit; Quod ergo ita concretum est terre nomen accepit; Hanc spissus
aer. et terreno frigori propior quam solis calori. stuporis spiramine densior
undique versum fulcit et continet. nec in recessum aut accessum moveri eam patitur vis
circumvallantis et ex omni parte vigore simili librantis aure. ut
ipsa spheralis extremitas. que si paululum a medio deviaverit. fit cui
cumque vertici propior. et imum relinquit; In hanc ergo que et ima est et
quasi media. et non movetur. quia centron est. omnia pondera ferri.

nec-ee ḡ quia & ipsa in hunc locum q̄si pond' relapsa ē; Argumto sunt innumera. qui imbres q̄ i terrā ex omi aeris parte labunt̄.
nec eni in hanc solā q̄ habitamus supficiem decidūt. s; & in lata
q̄b; in terrę globositas spat efficit̄; & in parte altām que ad nos habet̄
inferior; idem imbrium cas' ē; Nam si aer terreni frigoris exalatione
densat' in nubē cogit̄. & ita abrumpit' in imbres. aer aut̄ univsā
terram circūfus' ambit. procul dubio ex omi aeris parte. pter ustā calore
ppetuo. liquor pluuiat emanat. qui undiq; in terrā q̄ unica ē sedes ponderū de
fluit; Quod qui respuit. sup ē. ut estimet extra hanc unā supficiē quā inco
limus. quicquid niuiū imbriū uel grandinū cadit. Hoc totū in celū de aere
defluere; Celū n ab oī parte terrę equabilit distat. & ut anrā habita
tione. ita & a latib; & a parte que ad nos habet' inferior. pari altitu
dinis inmensitate suspicit̄; Nisi ḡ omia pondera ferrent̄ in terrā im
bres. qui ext̄ lata terrę defluunt. n in terrā. s; in celū caderent; quod uilita
tem ioci scurrilis excedit; Esto eni terrę spa. cui ascripta st. a. b. c. d.
circa hanc sit aeris orb' cui ascripta st. e. f. g. l. m. & orbem utrūq;
id ē terrę & aeris. diuidat linea ducta. ab e usq; ad. l. Erit supior ista
quā possidem'. & illa subpedib; Nisi ḡ caderet omē pondus in terrā.
paruam nimis imbriū partē terra susciperet. ab. a. usq; ad. c. latera u
aeris id. ab. f. usq. ad. e. & a g. usq. ad. l. humorem suum in aerem
celumq; deicerent; De inferiore aut̄ celi hemispio pluuia in ex
teriora. & ido naturę ignota defluerent sicut ostendit subiecta
descriptio; Sed hoc ut refellere dedignatur sermo sobrius. quod sic
absurdum ē. ut sine argumentorum patrocinio subruatur; Res
tat ḡ ut indubitabili ratione monstratum sit. in terram ferri
omnia nutu suo pondera; Ista aut̄ que de hoc dicta sunt opitula
buntur nob. & ad illi' loci disputationem. quo antipodas ee com
memorauim'; Sed hic inhibita continuatione tractatus ad secundi
commentarii uolumen. disputationem sequentium reseruemus.

MACROBII AMBROSII. THEODOSII. V. C. & INL. DE SOMNIO SCIPIO-
NIS. LIBER PRIMUS; EXPLICIT. INCIPIT SECUN
DUS.

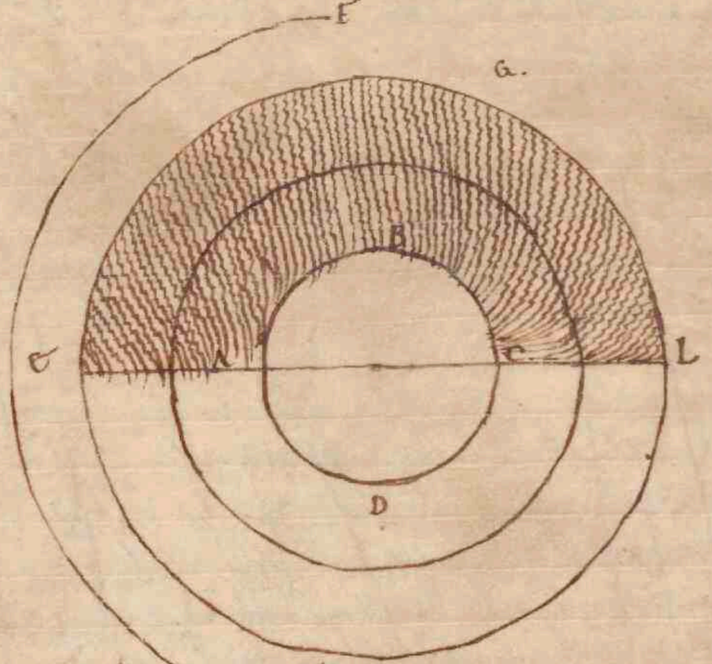

INCIPIT SECUNDUS LIBER MACROBII.

SUPERIORE COMMENTARIO EUSTACHII LUCE MIHI CARIOR
dilectiorque fili, usque ad stelliferae sphaerae cursum et subiectarum VII
sermo processerat. Nunc iam de musica earum modulatione dispu-
tetur. Quid hic inquam, quis est qui complet aures meas tantus et
tam dulcis sonus? Hic est inquit ille qui intervallis disiunctus imparibus
sed tamen pro rata parte ratione distinctis impulsu et motu ipsorum
orbium efficitur. Et acuta cum gravibus temperans varios aequabiliter
concentus efficit. Nec enim tanti motus silentio incitari possunt,
et natura fert ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem a-
cute sonent. Quam ob causam summus ille caeli stellifer cursus
cuius conversio est concitatior, acuto et excitato movetur sono. Gra-
vissimo autem hic lunaris atque infimus. Nam terra nona immobilis
manens una sede semper haeret complexa mundi medium locum. Illi
autem cursus VIII in quibus eadem vis est duorum VII efficiunt distinc-
tos intervallis sonos, qui numerus omnium rerum fere nodus est. Quod doc-
ti homines nervis imitati atque cantibus aperuere sibi reditum in
hunc locum. Exposito spatiorum ordine motuque descripto, quo VII sub-
iecte in contrarium caelo feruntur, consequens est ut qualem sonum
tantarum molium impulsus efficiat hic requiratur. Ex ipso enim

…onia velita

circum ducta orbitum sonum nasci necesse est. quia percussus aer ipso interuentu ictus uim de se fragoris emittit. ipsa cogente natura. ut in sonitum desinat duorum corporum uiolenta collisio; Sed hic sonus. qui ex qualibetque aeris ictu nascitur. aut dulce quiddam in aures et musicum defert. aut ineptum. et asperum sonat; Nam si ictum obseruatio numerorum certa moderetur compositum sibique consentiens modulamen educit; at cum increpat tumultuaria. et nullis modis gubernata collisio. fragor turbidus. et inconditus offendit auditum; In celo autem constat nichil fortuitum nihil tumultuarium prouenire. sed uniuersa illic diuinis legibus et statuta ratione procedere; Ex his inexpugnabili ratiocinatione collectum est musicos sonos de spherarum celestium conuersione procedere. quia et sonum ex motu fieri necesse est. et ratio quod diuinis inest. fit sono. causa modulaminis; Hec pytagoras primus omnium graie gentis hominum mente concepit. et intellexit quidem compositum quiddam de spheris sonare propter necessitatem rationis que a celestibus non recedit; Sed que esset illa ratio. ut quibus obseruanda modis. non facile deprehendebat; Cumque eum frustra tante. tamque archane rei. diuturna inquisitio fatigaret. fors obtulit. quod cogitatio alta non repperit; Cum enim casu preteriret. in publico fabros ignitum ferrum ictibus mollientes. in aures eius malleorum soni certo sibi respondentes ordine repente ceciderunt; In quibus ita grauitati acumina consonabant. ut utrumque ad audientis sensum statuta dimensione remearet. et ex uariis inpulsionibus unum sibi consonans nasceretur. Hic occasionem sibi oblatam ratus. deprehendit oculis et manibus quod olim cogitatione querebat; fabros adit et inminens operi curiosius intuetur. sonos annotans qui de singulorum lacertis conficiebantur; Quos cum ferientium uiribus adscribendos putaret. iubet ut inter se malleos mutent. quibus mutatis. sonorum diuersitas ab hominibus recedens. sequebatur malleos; Tunc omnem curam. ad pondera eorum examinanda conuertit; Cumque sibi diuersitatem ponderis que habebatur in singulis adnotasset. aliis ponderibus in maius. minusue excedentibus fieri malleos inperauit; Quorum ictibus soni nequaquam prioribus similes. nec ita sibi consonantes. exaudiebantur; Tunc animaduert

concordiam uocum lege ponderum prouenire; Collectisque numeris quibus consentiens
sibi diuersitas ponderum continebatur ex malleis ad fides [cordas] uertit examen, et intestina
ouium uel boum neruos tam uariis ponderibus illigatis tetendit qualia
in malleis fuisse didicerat. talisque ex his concentus euenit qualem prior ob
seruatio non frustra animaduersa promiserat. adiecta dulcedine quam na
tura fidium [cordarum] sonora praestabat; Hic pythagoras tanti secreti compos de
prehendit numeros ex quibus soni sibi consoni [concordes] nascerentur. adeo ut fidibus sub hac
numerorum obseruatione compositis. certae certis. aliaeque [aliis] conuenientium
sibi numerorum concordia tenderentur. ut una impulsa plectro alia licet lon
ge posita. sed numeris conueniens simul sonaret; Ex omni autem innumera [numerorum] ua
rietate numerorum pauci et numerabiles inuenti sunt [numeri] qui sibi ad efficien
dam musicam conuenirent; Sunt autem hi [sex omnes] epitritus hemiolius dupla
ris triplaris quadruplus et epogdous; Et est epitritus [iterus] cum de duobus numeris ma
i ior habet totum minorem et insuper eius tertiam partem ut sunt iiii. ad tria. Nam
in iiii. sunt iii. et tertia pars trium id est unum. et is numerus hic uocatur epitritus.
Deque eo nascitur symphonia [dulcis sonus] quae appellatur ΔΙΑ ΤΕϹϹΑΡΩΝ [diatessaron]. hemiolius
i3 est cum de duobus numeris maior habet [habet] totum minorem. et insuper eius medietatem.
ut sunt tria ad duo. Nam in tribus sunt ii. et media pars eorum. i. unum. Et ex
hoc numero qui hemiolius dicitur. Nascitur symphonia quae appellatur ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ [diapente].
i3 Duplaris [uero] numerus est cum de duobus numeris minor bis in maiore numeratur. ut sunt iiii.
ad ii. et ex hoc duplari nascitur symphonia cui nomen est ΔΙΑ ΠΑϹΩΝ [diapason].
3 Triplaris autem est cum de duobus numeris minor ter in maiore numeratur. ut sunt
tria ad unum. et ex hoc numero symphonia procedit quae dicitur ΔΙΑ ΠΑϹΩΝ [diapason]
3 ΚΑΙ [et] ΔΙΑ ΠΕΝΤΕ [diapente]. Quadruplus est cum de duobus numeris minor quater in
maiore numeratur. ut sunt iiii. ad unum. qui numerus facit symphoniam quae dicitur [dis]
3 bis ΔΙΑ ΠΑϹΩΝ. Epogdous est numerus qui intra se habet minorem et insuper eius octauam
partem. ut viiii. ad viii. ad octo; Quia in viiii. et viii. sunt et insuper
octaua pars eorum. i. unum. hic numerus sonum parit. quem tonon musici
uocauere; Sonum uero tono minorem ueteres quidem semitonium uocitare uoluerunt
sed non ita accipiendum est ut dimidius tonus putetur. quia nec semi
uocalem in litteris pro medietate uocalis accipimus; Deinde tonus per [naturam]
naturam sui in duo diuidi non potest; Cum enim ex nouenario
constet. nouem autem numquam aequaliter diuidantur. tonus in duas diuidi medi

etates recusat; Sed semitonium uocitauerunt non ita tono minorem. quem tam
paruo distare a tono dephensum est. quando hi numeri inter se distant. i. cc.
xl.iii. & cc.l.vi. Hoc semitonium pitagorici quidem ueteres diesin no
minabant; Sed sequens usus sonum semitonio minorem diesin constituit
nominandum. plato semitonium limma uocitauit; Sunt igitur symphonię
v. i. ΔΙΑΤΗССΑΡωΝ. ΔΙΑΠΗΝΤΗ. ΔΙΑΠΑСωΝ. ΔΙΑΠΑСωΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΠΗΝΤΗ. ΚΑΙ ΔΙС ΔΙΑΠΑССωΝ. Sed hic numerus symphoniarum
ad musicam pertinet quam uel flatus humanus intendere uel capere potest humanus
auditus; Ultra autem se tendit armonię cęlestis accessio. i. usque ad quater
ΔΙΑΠΑСωΝ ΚΑΙ ΔΙΑΠΗΝΤΗ. Nunc interim de his quas nominauimus
disseramus. Symphonia diatessaron. constat de duobus tonis. & hemi
tonio. ut minutias que in additamento sunt relinquamus. ne difficultatem
creemus. & fit ex epitrito; ΔΙΑΠΗΝΤΗ constat ex tribus tonis & he
mitonio. & fit de hemiolio. ΔΙΑΠΑСωΝ constat ex vi. tonis. & fit
de duplari. Vero ΔΙΑΠΑСωΝ ΚΑΙ ΔΙΑΠΗΝΤΗ constat ex nouem
tonis & hemitonio. & fit de triplari. ΔΙС ΔΙΑΠΑСωΝ autem continet
tonos duodecim. & fit ex quadruplo; Hinc plato postquam & pytagoricę
successione doctrinę. & ingenii proprii diuina profunditate cognouit
nullam esse posse sine his numeris iugabilem competentiam. in timeo
suo mundi animam per istorum numerorum contextionem ineffabili prouiden
tia dei fabricatoris instituit; Cui sensui si hunc opificem fuerit apponere
plurimum nos ad uerba ciceronis. que circa disciplinam musicę ui
dentur obscura intellectu iuuabit; Sed ne in patrocinium alterius
expositionis adhibere ipsum se difficile credatur. pauca nobis premittenda
sunt. quę simul utriusque intelligentiam faciant lucidiorem; Omne
solidum corpus. trina dimensione distenditur. habet enim longitudinem
latitudinem profunditatem;

Nec potest inueniri in quolibet corpore quarta dimensio. Sed his tribus omne corpus so
lidum continetur; Geometrę tamen alia sibi corpora proponunt. quę appellant
mathematica cogitationi tantum subicienda non sensui; Dicunt enim punctum
esse corpus indiuiduum in quo neque longitudo. neque latitudo. neque
altitudo deprehendatur; Quippe quod in nullas partes diuidi possit; Hoc
protractum efficit lineam. i. corpus unius dimensionis; longum est enim si
ne lato sine alto. & duobus punctis ex utraque parte totam longitudinem

terminantibus continetur. Hanc lineam si geminaveris, alterum mathematicum
corpus efficies quod duabus dimensionibus estimatur, longo latoque,
sed alto caret; et hoc est quod apud illos superficies vocatur; Punctis autem
IIII constat per singulas lineas binis; Si vero hae duae lineae fuerint mul
duplicatae, ut subiectis duabus duae superponantur, adicietur profunditas,
et hinc solidum corpus efficitur, quod sine dubio VIII angulis contine
bitur, quod videmus in tessera, quae greco nomine cybus vocatur;
His geometricis rationibus applicatur natura numerorum, et monas punctum
putatur, quia sicut punctum corpus non est sed ex se facit corpora, ita mo
nas numerus esse non dicitur sed origo numerorum; primus ergo numerus in duobus est, qui similis est li
neae de puncto sub geminata puncti nominatione productae. Hic numerus
duo geminatus de se efficit IIII ad similitudinem mathematici cor
poris quod sub IIII punctis longo latoque distenditur. Quaternarius quoque
ipse geminatus VIII efficit, qui numerus solidum corpus imitatur, sicut duas li
neas diximus duabus suppositas VIII angulorum dimensione integram
corporis soliditatem creare; Et hoc est quod apud geometras dicitur bis bina bis
corpus esse solidum; Ergo a pari numero accessio usque ad octo soliditas est
corporis; ideo inter principia hunc numerum plenitudinem deputavit; Nunc
oportet ex impari quoque numero quemadmodum idem efficiatur inspicere; Et
quia tam paris quam imparis numeri monas origo est, ternarius numerus prima
linea esse credatur; Hic triplicatus novenarium numerum facit, qui et ipse
quasi de duabus lineis longum latumque corpus efficit, sicut quaterna
rius secundus de paribus efficit; Item novenarius triplicatus tertiam dimensionem
praestat, et ita a parte imparis numeri in XXVII, qui sunt ter terni ter, solidum corpus effi
citur, sicut in numero pari bis bina bis, quod est octonarius, soliditatem creavit;
Ergo ad efficiendum utrobique solidum corpus monas necessaria est
et sex alii numeri, id est terni a pari et terni ab impari. A pari quidem II IIII VIII,
ab impari autem III VIIII XXVII. Timeus igitur Platonis in fabricanda
mundi anima consilium divinitatis enuntians ait illam per hos numeros
fuisse contextam, qui a pari et ab impari cybum, id est perfectionem, effici
unt; Non quia aliquid significaret illam habere corporeum, sed ut posset
universitatem animando penetrare et mundi solidum corpus implere
per numeros soliditatis effecta est; Nunc ad ipsa Platonis verba ve
niamus; Nam cum de deo animam mundi fabricante loqueretur

ait. primam ex omni firmavit parte tullius; Hinc sumpsit duplam partem prioris.
tertiam vero secundae hemioliam. et primae triplam. et quartam. duplam secundae; quin
tam. tertiae triplam. Sextam primae octuplam. et septimam. vigies septies a prima
multiplicatam; Post hoc spatia. quae inter duplos et triplos numeros hia
bant. insertis partibus adimplebant. ut binae medietates. singula
spatia colligarent. ex quibus vinculis hemiolii et epitriti et epogdoi nas
cebantur. Haec platonis verba. ita a quibusdam nullius excepta sunt. ut primam partem
monade crederent. secundam quam dixit duplam prioris dualem numerum esse
considerent. tertiam ternarium numerum qui ad duo hemiolius. est. ad unum triplus; et
quartum .IIII. qui ad secundum ad duo duplus; Quintam novenarium
qui ad tertium id est ad tria triplus est. Sextam autem octonarium qui primum
octies continent; At vero pars septima in .XX.VII. et septem fuit. quae faciunt
ut diximus. augmentum tertii imparis numeri. Alternis

enim ut animadvertere. facile est. processit illa contextio. ut post mona
dem. quae et par et impar est. primus numerus par poneretur. id est duo; Dein
de sequeretur primus impar .i. tria. Quarto loco secundus par. id est .IIII. Quinto
loco secundus impar .i. VIIII. Sexto loco tertius. par .i. VIII. Septimo loco tertius
impar .i. XX. et VII. ut quia impar numerus mas habetur. et par femina. ex pari
et impari .i. ex mare et femina nasceretur quae erat universitatem et ad utrumque
soliditatem usque procederet. quasi solidum esse penetratura; Dein ex his numeris
fuerit componenda quae sola continent iugabilem competentiam. quia
omni mundo ipsa erat iugabilem praestatura concordiam. nam duo ad unum
duplus est. De duplo autem. dia pason. symphonia nasci iam diximus; Tria
vero ad duo ad unum duplasius; De duplo autem. Quattuor ad tria epitritus nu
merus est. ex his componitur diatessaron; Item .IIII. ad unum in quadru
ple rationem consonat. ex quo symphonia disdiapason nascitur. Ergo mundi
anima quae ad motum hunc quem videmus universitatis corpus impellit
contexta. numeris musicam de se creantibus concinentiam. necesse
est ut sonos musicos de motu quem proprio impulsu praestat efficiat. quorum
originem in fabrica suae contextionis invenerit. Ait enim plato. ut supra
rettulimus auctorem animae deum. post numerorum inter se imparium contextionem
hemioliis epitritis et epogdois. et limmate etiam hiantia intervalla sup
plesset; Ideo doctissimo tullius in verbis suis ostendit platonica doc
matis profunditatem; Quid hic inquam quis est qui complet aures meas

VI	
VIII	VIIII
VIIII	XII
XII	XVIII
XVI	XXVII
XVIII	XXXVI
XXIIII	LIIII
XXXII	LXXXI
XXXVI	CVIII
XLVIII	CLXII

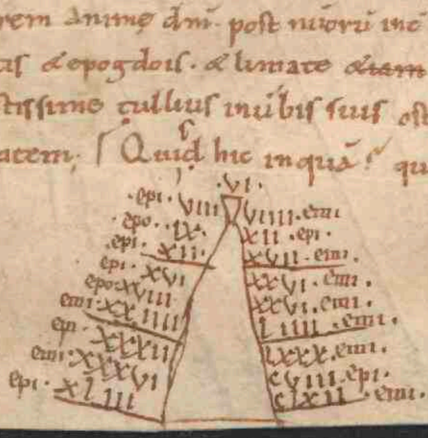

· & marciani

cantus et tam dulcis sonus. Hic est inquit ille qui intervallis disiunctus
inparibus. sed tamen pro rata partium ratione distinctis inpulsu et motu
ipsorum orbium efficitur. Vides ut intervalla commemoret, et hec inter se inpa
ria esse testatur. Nec diffitetur ratione rata distincta. quia secundum timeum
platonis inparium numero intervalla numerorum. ratis ad se numeris. hemioliis
scilicet epitritis. et epogdois. hemitoniisque distincta sunt quibus omnis canora
ratio continetur. Hinc enim animadvertitur. quod verba ciceronis neque perfecte ad
intellectum paterent. nisi hemioliorum epitritorum et epogdoorum ratione pre
missa. quibus intervalla distincta sunt. et nisi platonicis numeris quibus mundi anima
est contexta patefactis. et ratione premissa. cur ex numeris musicam creantibus anima
intertexta sit. Hec enim omnia. et causam mundani motus ostendit. quem solet
anime prestat impulsus et necessitatem musice concinentie. quam motui a se facto
inserit anima innatam sibi ab origine. Hinc plato in re publica. cum de sperarum
celestium volubilitate tractaret. singulas ait serenas singulis orbibus
insidere. significans sperarum motu cantum numinibus exhiberi. Nam sirenes deo
canentes greco intellectu valet. Theologi quoque novem musas octo sperarum
musicos cantus. et unam maximam concinentiam quae conficitur ex omnibus. esse
voluerunt. Unde hesiodus in theogonia sua. octavam musam uraniam
vocat. quia post vii. vagas que subiecte sunt. octava stellifera spera superposita
proprio nomine celum vocatur. et ut ostenderet nonam esse et maximam quae conficitur
sonorum consors universitas. adiecit; ΚΑΛΛΙΟΠΗ Θ ΗΔΗ ΠΡΩ ΦΗΣΕ ΤΙ
ΣΑΠΑΣΣΩΝ ex nomine ostendens ipsa vocis dulcedine
nonam musam vocari. Nam ΚΑΛΛΙΟΠΗ optime vocis greca interpretatio
est. dum ipsa que conficitur ex omnibus plenius indicaret. assignavit illi universitatis
vocabulum. Nam ΗΠΡΩ ΦΗΣΕ ΤΑΤΟΝ ΣΕΩΤΙ ΣΑΠΑΣΣΩΝ. Nam et apol
linem ideo ΜΟΥΣΗΓΕΤΗΝ vocant. quasi ducem et principem orbium ceterorum.
ut ipse cicero refert. dicens dux et princeps et moderator luminum reliquorum
mens mundi et temperatio; Musas esse mundi cantum etiam rustici sciunt. qui
eas camenas quasi canenas a canendo dixere. Ideo canere celum etiam
theologi comprobantes. sonos musicos sacrificiis adhibuere. qui apud
alios lira vel cithara. apud nonnullos tibiis. aliis vel musicis instrumentis
fieri solebant. In ipsis quoque ymnis deorum per stropham et antistropham, dictis va
garum regressus predicaretur. Ex quibus duobus motibus primus in natura
hymnus dicandus deo sumpsit exordium. Mortuos quoque ad sepulturam

ipsique oportere. cum cantu plurimarum gentium vel regionum instituta san-
xerunt persuasione hac qua post corpus animae ad originem dulcedinis musicae id est ad
caelum redire credantur. Nam ideo in hac vita omnis anima musicis sonis
capitur. ut non solum qui sunt habitu cultiores. verum universae quoque barbarae natio-
nes. cantus quibus vel ad ardorem virtutis animentur. vel ad mollitiem volupta-
tis resolvantur exerceant. quia in corpus defert memoriam musicae cuius in caelo
fuit conscia. et ita delenimentis canticis occupatur. ut nullum sit tam inmite
tam asperum pectus quod non oblectamentorum talium teneatur affectu. Hinc
aestimo et orphei vel amphionis fabulam quorum alter animalia ratione
carentia. alter saxa quoque chordarum cantibus ferebantur sumpsisse principium. quia primi
forte gentes vel sine rationis cultu barbaras vel saxi instar nullo affectu
molles. ad sensum voluptatis canendo traxerunt. Ita denique omnis habitus animae
cantibus gubernatur. ut et ad bellum progressui et item receptui canatur cantu.
et excitante. et rursus sedante virtutem. Dat somnos adimitque. nec non cu-
ras et immittit et retrahit. Iram suggerit. clementiam suadet. Corporum quoque mor-
bis medetur. Nam hinc est quod aegris remedia praestantes praecinere dicuntur.
Et quid mirum. si inter homines musicae tanta dominatio est. cum aves quoque ut lus-
ciniae et cygni aliaeve id genus cantum veluti quadam disciplina artis exer-
ceant. nonnullae vel ut aves vel terrenae seu aquatiles beluae invitante
cantu. in retia sponte decurrant. et pastoralis fistula pastum progressis quie-
tem imperet gregibus. Nec mirum. inesse enim mundanae animae causas musicae.
quibus est intexta. praediximus. Ipsa autem mundi anima viventibus omnibus
vitam ministrat. Hinc hominum pecudumque genus vitaeque volantum. et quae
marmoreo fert monstra sub aequore pontus. Iure igitur musica capitur omne
quod vivit quia caelestis anima qua animatur universitas. originem sumpsit a
musica. Haec dum ad sphaeralem motum mundi corpus impellit. sonum efficit qui in-
tervallis est distinctus imparibus. sed tamen pro rata partium ratione
distinctis. sicut a principio ipsa contexta est. Sed haec intervalla quae in
anima quippe incorporea sola aestimantur ratione non sensu. quaerendum
est utrum et in ipso mundi corpore dimensio libera servaverit. Et
archimedes quidem stadiorum numerum deprehendisse se credidit. quibus a terrae
superficie luna distaret. et a luna mercurii. a mercurio venus. sol
a venere. mars a sole. a marte iupiter. saturnus a iove. sed a saturno

orbe usq; ad ipsum stelliferi celi omne spatium ratione eum
su putauit; Quę eius archimedis diuisio a platonicis repudiata est
quasi duplas et triplas interualla non seruans; et statuerunt hoc esse credendum. ut quan
tum est a terra usq; ad lunam. duplum sit a terra usq; ad solem; Quantumq; est
a terra usq; ad solem. triplum sit a terra usq; ad uenerem; Quantum est a terra
usq; ad uenerem quater tantum sit a terra usq; ad mercurii stellam; Quantumq;
ad mercurium a terra. nouies tantum sit a terra usq; ad martem; Et quantum
a terra usq; ad martem est. octies tantum sit a terra usq; ad iouem; Quantumq;
a terra usq; ad iouem. septies et uicies tantum sit a terra usq; ad saturni stellam
Hanc platonicorum persuasionem porphirii libris inseruit. quibus tamen obs
curitatibus non nichil lucis infudit; atq; eos credere ad imaginem
contextionis animę hec esse in corpore mundi interualla. quę epitritis he
miolis. epogdois hemitoniisq; complentur et limmate. et ita prouenire con
centum. cuius ratio. in substantia animę contexta. mundano quoq; corpori quod ab anima mo
uetur inserta est; Unde ex omni parte docta et perfecta est ciceronis assertio
qui interuallis inparibus. sed tamen pro rata parte ratione distinctis. ce
lestem sonum dicit esse distinctum; Hic locus admonet. ut de grauitate et acumine sonorum diuisitates quas asserit reuoluamus
Quę nata fert. ut extrema ex altera grauiter ex altera autem acute sonent
Quam ob causam. summus ille celi stellifer cursus cuius conuersio est concita
tior. acuto et excitato mouetur sono. Grauissimo autem hic lunaris atq;
infimus; Diximus numquam sonum fieri nisi aere percusso; Ut autem sonus ipse aut
acutior aut grauior proferatur. ictus efficit; Qui dum ingens et celer
incidit. acutum sonum praestat qui si tardior lentiorue grauiorem; Indicio est
est uirga. quę dum auras percutit. si impulsu cito feriat. sonum acuit.
si lentiore ingrauat frangit auditum. In fidibus quoq; idem uidemus. quasi tractu
artiore tenduntur acute sonant. grauius laxiores. Ergo et superiores or
bes. dum pro amplitudine sua. impetu grandiore uoluuntur. dumq; spiritu
ut in origine sua fortiore tenduntur. propter ipsam ut ait. concitatiorem
conuersionem. acuto et excitato mouetur sono; grauissimo autem hic
lunaris. atq; infimus. quia spiritu ut in extremitate languescente
uoluitur et propter angustias quibus penultimus orbis artatur. impetu leniore
conuertitur; Nec secus probamus in tibiis. de quarum foraminibus uicini

fini

longiore uestis

insflantis. oris sonus acutus emittitur; De longinquis autem & e mino grauior.

grauior. Item acutior per patentiora foramina. quam grauior per angusta. &

utriusque causę ratio, uera est. quia spiritus ubi incipit fortior est; defectior ubi

desinit; Et quia maiore impetu per maius foramen impellitur; Contra autem angus

tus est exiguis & eminus positis; Ergo orbis altissimus. et ut in nisu patens. &

ut spiritu conforatiore quam origine sue, uiuacior est incitatus sonorum de se acumen

emittit; Vltimus tamen. & per spatii breuitatem. & per longinquitatem, iam frangitur. Hic

quoque aptius applicatur. spiritum quanto ab origine sua deorsum recedit. tanto circa

impulsum fieri leniorem. ut circa terram quę ultima spatium est. tam contractus tam

densus habebatur ut causa sit terrę; in imma sede semper herendi. nec in quam

libet partem priuatur moueri. obsessa undique circumfusi spiritus densitate.

In ipsa autem ultimam loci esse. quam medius ante cedentibus iam probatum est. Ergo

uniuersi mundani corporis spe noue sunt. Prima illa stellifera. que proprio no

mine celum dicitur. & aplanes apud grecos uocatur. arctos & contrarem ceteras; Hec

ab oriente semper uoluitur in occasum; Subiecte uii. quas uagas dicimus. ab occi

dente in oriente feruntur. Nona terra sine motu; viii. sed quę mouentur s.

vii. sonos quam continentiam de uolubilitate efficiunt. propter quod mercurialis

& ueneris orbis. pari ambitu comitati solem. uiq; ei tanquam satelli

tes obsequuntur. & ideo a nullis astronomię studentibus eandem uim sortiri

existimantur; Vnde ait; Illi autem viii. cursus in quibus eadem uis est duorum

vii. efficiunt. distinctos in equalis sonos. quorum omnium rerum fere nodus

est. Septenarium autem numerorum omnium nodum esse: plene cum de eius

supra loqueremur expressimus. Ad illuminanda ut estimo obscuritatem

uerborum ciceronis. de musica tractatus succinctus a nobis quem licuit breui

tate. sufficeret; Nam notas & hypatos. aliarumque fidium uocabula per

currere. & tonorum uel limmatum minuta subtilia. & quid in sonis

pro littera quid pro syllaba. quid pro integro nomine accipiatur asserere. ostentantis

non docentis. occasione hac eundum est

prouinissos. Nec enim quia fecit in loco hoc cicero musicę mentionem occasio

ne hac eundum est. per uniuersos tractatus. quę possunt esse de musica. quos quantum

mea fert opinio terminum habere non estimo. sed illa sunt perquirenda quibus uba

recepisse possint liquere. quam in re naturali obscura. quę interpo

que explananda. fert opinio terminum habere non estimo sed illas perquirenda quibus

nendo pluri quam necesse est profundit. addit tenebris non adimit densitatem.

non finem de ab hac tractatus parte faciemus; adiecto uno. quod scitu dignum putamus.

quia cum sint melodię musicę tria genera: enarmonium. diatonum. & croma

tectonici. propter nimiam sui difficultatem ab usu recessit; Tercium uero
infame mollicie. unde medium. i. diatonum. mundane musice doctri
na platonis ascribitur; Nec hoc inter profunda ponemus quod musicam perpetua
celi uolubilitate nascentem. ideo clare non sentimus auditu. quia maior so
nus est quam ut humanarum aurium recipiatur angustiis. Nam si nili cata
dupa ab auribus incolarum amplitudinem fragoris excludunt. quid mirum
si nostrum sonus excedit auditum. quem mundane molis impulsus emittit.
Nec enim de nichilo est quod ait. quis complet aures meas. tantus et tam dul
cis sonus. sed uoluit intelligi quod si eius qui celestibus meruit interesse
secretis. complete aures sunt soni magnitudine. superest ut ceterorum
hominum sensus mundane concinentie non capiat auditum; Sed iam
tractatum ad sequentia conferamus. Vides habitari in terra raris
et angustis locis et in ipsis quasi maculis ubi habitatur. uastas solitudi
nes interiectas. eosque qui incolunt terram non modo interruptos ita esse. ut nichil
inter ipsos ab aliis ad alios manare possit. sed partim obliquos. partim
transuersos. etiam aduersos stare uobis a quibus expectare gloriam. certe nul
lam potestis; Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam et circumdatam
circulis. e quibus duos maxime inter se diuersos et celi uerticibus ipsis ex utraque parte
subnixos obriguisse pruina uides. medium autem illum et maximum solis ar
dore torreri. Duo sunt habitabiles quorum australis ille in quo qui insistunt
aduersa uobis urgent uestigia nichil ad uestrum genus; Hic autem alter sub
iectus aquiloni quem incolitis cerne quam tenui uos parte contingat. Omnis enim
terra que colitur a uobis angusta uerticibus lateribus parua quedam est insula cir
cumfusa illo mari quod adlanticum quod magnum quem oceanum appellatis in terris.
Qui tamen tanto nomine quam sit paruus uides. Postquam celum quo omnia continentur
et subiectarum sperarum ordinem motumque ac de motu sonum celestis mu
sice modos et numeros explicantem et aerem subditum lune tullianus
sermo processerat necessaria et plena opere apta ducta ad terram usque descriptio.
ipsius iam terre descriptionem uberiorem parce uerum fecunda absoluit.
Nam maculas habitationum ac de ipsis habitatoribus alios interruptos
aduersosque obliquos etiam et transuersos alios nominando terrene spere
globositatem tantum non coloribus pingit; Illud quoque non sine perfectione
doctrine est quod cum aliis nos non patitur errare qui terram semel cingi oceano
crediderunt; Nam si dixisset omnis terra parua quedam est insula circum

ipsa illo mari, uno oceani ambitum dedisset, intellegi. Sed adiuuen
do quae celebratur huius (uel) diuisionis, de qua paulo post disseremus, nostro cu
piam ... intellegendum relinquo. De quinque autem cingulis ne quis es
timet duorum romane facundie parentum (uirgilii) Maronis et Tullii dis
sentire doctrinam, cum hic ipsis cingulis terram redimitam dicat, ille
isdem quas greco nomine zonas uocat asserat celum teneri; Utrumque
enim incorruptam ueramque nec alteri contrariam retulisse rationem ~~disputa~~ (racione)
tione procedente constabit. Sed ut omnia quae hoc loco explananda recepimus
liquere possint, habendus est primum sermo de (singulis) cingulis, quia situs eorum
ante oculos locatus erit certa intellectui priora; Prius autem quam terram
coronent, dicendum quemadmodum celum teneant explicandum est. Terra
nona et ultima sphera est; hanc diuidit orizon, id est finalis circulus, de quo ante
retulimus. Ergo medietas, cuius partem incolimus, sub eo celo est quod
(fuerit) superterram, et reliqua medietas sub illo (celo) quod dum uoluitur ad ea loca quae — (ad nos)
uidentur inferiora descendit. In medio enim locata ex omni sui parte
celum suspicit. Huius igitur quae ad celum breuitate punctum est, ad nos uero uniuersa
globositas distinguitur locis inter se uicissim pressis nimietate uel frigoris
uel caloris, geminam nacta inter diuersa (breuitatis?) temperiem. Nam et septentrionalis et
australis extremitas perpetua obriguere pruina, et hi uelud duo
sunt cinguli quibus terra redimitur, sed ambitu breues quasi extrema cingentes;
horum uterque habitationis impaciens est, quia torpor ille glacialis nec ani
mali nec frugi uitam ministrat; illo enim aere corpus alitur quo herba
nutritur. Medius cingulus et ideo maximus eterno afflatu continui ca
loris ustus spacium quod et lato et ambitu prolixius occupauit nimietate
feruoris facit inhabitabile uicturis. Inter extremos uero et medium
duo maiores ultimis, (et medio) minores, ex utriusque uicinitatis intemperie
temperantur. In his tantum uitales auras natura dedit incolis car
pere. Et quia animo facilius illabitur concepta ratio descriptione
quam sermone, esto orbis terre cui adscriptum est A. B. C. D. et circa A adscri
bantur N. et L; circa B autem M. et K; et circa C. G. et I; et circa D. E. et F.
et ducantur recte linee a signis ad signa quae diximus, id est a G. in I, ab M.
in N, a K. in L, ab E. in F. Spatia igitur duo aduersa, id est unum a C. usque
ad lineam quae in I ducta est, aliud a D usque ad lineam quae in F ducta
est, intellegantur pruina obriguisse perpetua. Est enim superior septentrionalis

Margin: maro celum; tullius terram

am negan

inferior australis extremitas. Medium uero a. b. n. usque in l. zona tor-
rida. Restat ut cingulus ab .i. usque ad n. de subiecto calore et
superiore frigore temperetur. Rursus ut zona que est inter l. et f. accipi-
at de supiecto calore et subducto rigore temperiem. Nec excogita-
tas a nobis lineas quas duximus estimetur; Circuli sunt enim de quibus
supra retulimus septentrionalis et australis. et tropici duo. Nam equinoc-
tialem hoc loco quo de terra loquimur. non oportet adscribi quem oportu-
niore loco rursus addetur; Licet ergo hec due sint mortalibus
egris munere concesse divum quas diximus temperatas. non tamen ambe zone
hominibus nostri generis indulte sunt. sed sola superior que est ab. i. usque ad
n. incolitur ab omni quale scire possumus hominum genere romani.
grecive sint vel barbari cuiusque nationis. Illa uero ab. l. usque ad. f. sola
ratione intelligitur. quod propter similem temperiem similiter incolatur. sed a quibus
neque licuit quemquam a nobis umquam neque licebit cognoscere; Interiecta enim
torrida utrique hominum generi commertium ad se denegat com-
meandi; Denique de quatuor habitationis nostre cardinibus, oriens. oc-
cidens. et septentrio suis uocabulis nuncupantur. quia ab ipsis exor-
diis suis sciuntur a nobis; Nam et si septentrionalis extremitas inhabita-
bilis est. non multum tamen est a nobis remota. Quarto uero nostre habitationis
cardini causa hec aliud nomen dedit. ut meridies non australis
uocaretur. quia et ille est proprie australis qui de altera extremitate procedens
aduersus septentrionali est et hunc meridiem iure uocitari fecit locus
de quo incipit nobis. Nam quia sentiri incipit a medio terre in quo est usus diei,
ideo tamquam quidam medidies. una mutata littera meridies nuncupatus est.
Sciendum est autem quod uentus qui per hunc ad nos cardinem peruenit .i. auster. ita
in origine sua gelidus est ut apud nos commendabilis est blando rigore sep-
tentrio. Sed quia per flammam torride zone ad nos commeat. admixtus igni
calescit; et qui incipit frigidus calidus peruenit; Neque enim uel ratio uel na-
tura pateretur ut ex duobus eque pressis rigore. cardinibus dissimili tactu
flatus emitterentur; Nec dubium est nostrum quoque septentrionalem ad illos
qui australi adiacent. propter eandem rationem calidum peruenire et aus-
trum corporibus eorum genuino aure sue rigore blandiri. Eadem
ratio nos non permittit ambigere quin per illam quoque superficiem terre que ad nos ha-
betur inferior. integer zonarum ambitus que hic temperate sunt eodem ductu-

temperat habeatur. atq; ideo illic qq; esse de utroq; nobis aliquod. similit incolant.
Aut dicat quisquis huic fidei obviare mavult. quid sit. quod ab hac eu distinctione
deterreat. Nam si nob uiuendi facultas. e. in hac terrarū parte quā colim . quia cal
cantes humū. celū suscipimus sup uerticē. quia sol nob & occidit. & orit. qa circū
fuso fruim. aere cui spiram haustu cur n̄ & illic aliqs posse uiuere. credam ubi
eadē semp in pmptu s̄t. Nam q ibi morari dr̄. eandē credendi sunt. spirare
auram. qa eadē ē in eiusdē zonalis ambitus continuatione temꝑies; Idē sol illis & obire dicet
nro ortu. & orietur cū nob occidat; Calcabūt eque ut nos. humū. & sup uerticē semp celū ui
debūt. nec met erit. ne de terra in celū decidant. cū nichil unq; possit ruere sursū.
Si eni nob qd asserere genus ioci est. ubi ē terra & sursu sit. ubi habet celū. illis qq; sursum
sursu. ē. qd de inferiore suspicient. nec aliqn. in supna casuri s̄. Affirmarim
qq; & ap illos minus reru pitos h existimare de nob. nec credere. posse nos in q sum
loco. degere. s; opinari. si qs subpedib; eoru tēptaret stare. casuru. Nuq;a tam ap
nos qsq. timuit ne caderet in celū. Ergo nec ap illos qsqam. in supiora casurus. e. sic
omnia. nutu suo pondera in terra. ferri. supius relata docuerūt; Post remo qs ambigat in ista
sp̄a. ita q inferiora dicunt. superiorib; suis. ee. contraria. ut. e. oriens occidenti.
Nam in utraq; par. diametros habet; Cū ergo & oriente. & occidente similit constet habi
tari. qd. ē. qd fidē huius qq; diuse sibi habitationis excludat. Hec omnia. n. otio
sus lector. in tam paucis ubis ciceronis inueniet; Nā cū dicit terrā cingulis suis
redimitā. atq; circūdatā. ostendit. p omē terre corpus. eandē temꝑatoru cingu
loru continuatā. ee temꝑiem, & cum ait. in ea maculas habitationū uideri.
n eas dicit. q in parte nre habitationis. n nullis desertis locis interpositis. in
colunt; Non. n. adiceret. in ipsis maculis. uastas solitudines interiectas. si ipsas
solitudines diceret. inter quas certe partes maculaū instar. haberent. S; qa
maculas dicit has. iiii. plagas qs in duob; tre hemisp̄iis binas. ee ratio monstra
uit. bene adiecit. interiectas solitudines; Nam sic pars q habitat a nob. multis so
litudinū interiectionib; distinguit. credendū. ē in illis qq; trib; aliis habita
tionib; similes. ee. inter deserta. & culta. distinctiones. S; & .iiii. habitatio
nū incolas. & relatione situs. & ipsa qq; standi qualitate. depinxit. Primum
n. ait alios. p nos. ita incolere tra. ut a se interrupti. nullam meandi ad
se habeant facultatē. & uba ipsa declarant. non eū de uno hominū genere
loq; in hac nra supficie. a nob. solummodo torride interiectione. diuiso.
Sic. n. magis diceret. ita interruptos. ut nichil ab illis. ad nos manare
possit. s; dicendo. ita interruptos. ut nichil inter ipsos ab aliis ad alios ma
nare possit. qualit inter se illa hominū genera sint diuisa. significat; Qd
aut ad nram parte. uere refert. adiecit dicendo. de illis q & a nob. & a se
inuicem diuisit. partim obliquos partim transuersos. partim & aduersos
stare nob. Interruptio g. non uni gnis. a nob. s; omniu gnm a se diuidendo
rū refert. q ita. distinguenda. e. Hi quos separat a nob perusta
quos greci antoecos uocant. similit ab illis. qui inferiore zone
sue. incolunt partem. interiecta gelida australi. separant. Rursus
illos ab antoecis suis. i. p reliqui cinguli inferiora uiuentib; interiectio sequestrat
ardentis & illi. a nob septentrionalis extremitatis rigore
remouent; & qa n. e. una omniū affinis continuatio s; interiecte soli
tudines. ex calore ut frigore. mutuum negant commeatum. has terre partes

ceteri

nec hominum gentib; incolarum, incolas habitationum uocaui; quę admodum aut ⌐ omis uestigia
sua figere ad terra credendus. ipso distinxit; & quodq; apro australes pronuntiauit ad uersos stare nob;
discendo quorum australis illa in quoq; insisturo. ad uersa nob urgens uestigia. & ideo aduersi
nobis se qua inpartes spere q terra nos e. morant. Restat inquirere quos trans uersos. & quos obliquos
nob. stare memorauerit; S; nec de ipsis potest esse dubitatio quin trans uersos nob stare dixerit
inferioris zone nrę partem tenentes. obliquos uero eos quos australis cinguli dextera sortita e.
Super e. ut de orbis ipsius spatiis quantita, ti, culta sint. referamus. i. quę sit singulorum
diuisio circulorum. Quod ut facile dinoscas. redeundum e. ad orbem terrę descriptione
quam paulo ante subiecimus. ut pas scriptarum linearum notas. ratio dimensionis certa
explicet; Omnis terrę orbis. i. circulus qui uniuersum ambitum claudit. cui ascripta. s. a. b. c. d.
ab his qui eum ratione dimensi. in sexaginta diuisus e. partes; Habet aut totus ipse am
bitus stadiorum. cc. L. ii. milia; Ergo singule sexagesime partes extenduntur stadiis octies
mill. & ducentas. & sine dubio medietas eius quę e. a. d. per orientem p. a. usq; ad c. habet
xxx. sexagesimas partes. & stadiorum milia. centum. xx. vi; Quarta uero pars quę e. ab. a. usq; ad
o. incipiens amedio per usta habet sexagesimas. xv. & stadiorum milia. lx. & tria
Huius quarte partis. mensura relata. constabit totius ambitus plena dimensio. Ab
a. igitur usq; ad. n. quod e. medietas per uste habet sexagesimas. iiii. quę faciunt stadiorum milia. xvi.
cum octingentorum adiectione. Totius per uste sexagesimarum octo. e. & tenet stadiorum
milia. xxx. tria. & ducenta insuper; Latitudo aut circuli nri quę temperata e. id e. ab. n. usq;
ad. i. habet sexagesimas partes; v. quę faciunt stadiorum milia. xxi. & spaciu frigide
ab. i. usq; ad. c. habet sexagesimas. vi. quę tenent stadiorum. xx. v. milia & stadia ducenta;
Ex hac quarta parte orbis terrarum. cuius mensuram euidenter expressimus. alterius quarte partis
magnitudinem ab. a. usq; ad. d. pari dimensionum distinctione cognosces; Cuius quarte to-
tam et spe superficies. quę ad nos. e. in omni sua medietate cognouerunt. dimensuram quoq; inferioris
medietatis id e. a. d. p. b. usq; ad. c. similiter instrueris; Modo aut quia orbem terre in plano
medium exprimere non possumus spere tumorem. mutuati sumus altitudinis intellec
tu. a circulo. qui magis orizon. quam meridianus uidet; Ceterum uolo hic interpretes. et
nos hanc perculisse mensuram. tamquam. a. d. p. a. usq; ad. o. pars terrę sup nor. sit. cui parte
nos incolimus. & a. d. p. b. usq; ad. c. pars terrę habent inferior. Hoc quoq; meminisse oportet sortitos fine
non illud quod plerumque permisimus. asseramus. hos cingulos. & bon maronę celo. & hii terrę
non assignasse ciceronem. & utrumq; non discrepantia. s. zona. eademq; dixisse. Na
sumpserant. H. celi. hanc in diuisis terrę partib; temperiem. inmotatę q; distinctis. & equalitat
tum. H. celi. hanc in diuisis terrę partib; temperiem. inmotatę q; distinctis. & equalitat
tem frigoris. caloris. quelibet etherei parti semel inbesit. eandem infic parte terrę q
despic ambiendo; & quia has diuisitates quę certis finib; terminant. cingulos incelo
uocauere. necesse e. totidem cingulos. & hic intellegi. sic in breuissimo speculo
ut facies monstrantur ingentes. tenent. i. angusto membra. & lineamenta ordine. quo sua
in uero digesserat amplitudo. S; hoc quoq; asserende quod dicitur minuem laborem
oculis subiciendo figuram; Esto. H. spa celi. a. b. c. d. & intra se claudat spam terre
cui ascripta. s. f. x. t. v. & ducantur in celi spa. circulus septentrionalis. ab. i.
usq; in. o. Tropicus estiuus. a. g. in. p. & equinoctialis. ab. i. a. & tropicus hiemal b.
b. c. in. k. S; & zodiacus ducatur. ab. f. in. p. Rursus in spa terrę ducantur i deo
lineę illorum cingulorum. quos sup descripsimus. in. n. in. m. in. l. in. k. Hiis ita
sine difficultate constabit. singulas terre partes. a singulis celi par
tib; ... suis positis. qualitatem circa nuncupare ut temperiem inde
... e. sursum. a. d. usq; ad. r. hoc despicit terram. ab. s. usq; ad. k. &

qđ ē in cęlo. ab. k. usq. ad. e. hoc in sic terra. a. k. usq. ad. l. Et qđ in cęlo ē. a.
e. usq. in p. tale fac in terra. ab. l. usq. ad. m. Qualeq. ē. desup ap. usq. ad. o. tale in
terra ab m. usq. ad n. et quale illic ē ab. o. usq. ad. c. tale ē hic ab. n. usq. ad. c. Sunt
aūt in ethere extremitates ambę. id ē. a. d. usq. ad. k. et a. c. usq. ad. o. et no rigo
re densatę; ideo in terra idem ē. ab. s. usq. ad. k. et a t. usq. ad. y. Rursus in cęlo
a. e. usq. in. p. nimio calore feruet. Ideo in terra qq. ab. l. usq. ad. m. idem feruor ē.
Item sr in cęlo tempies ab. o. usq. ad . p. et a. e. usq. in. k. Ideo s hic qq; tempatę.
ab. n. in. m. et ab. l. in. k. equinoctialis circulus qui ab. a. usq. ad. b. ductus ē. mediam
secat pustam. t Et ipsū aūt sensisse ciceronē. qđ eidem cingulis cęlestib; inficiand. ex
uerbis ei ostenditur. Ait eni; Cqb; duos maxime inter se diuersos. et cęli uerticib; ipsis
exutraq; parte subnixos. obriguisse pruina uides. Ecce testat finale frigus
ee de cęlo; Idem qq. de feruore. et rigorem de cęli medio dicit. Mediū aūt illum
et maximum solis ardore torreri; Cu g manifesto. et rigore de cęli uerticib; et
feruorem de sole in terrę cingulos uenire signauerit. ostendit pus in cęlo eosdem
cingulos stitisse. Nō. qui stituit easdem in cęlo et in terra zonas. ee. t cingulos.
hec eni uni rei s duo nomina: iam dicendū ē. q causa in ethere hanc diui
sitatem qualitatis efficiat Pusta duob; tropicis claudit. id ē. a. g. in. p. estiuo.
et ab. f. i. a. hiemali. Ab. f. aū in. p. zodiacum. describendo. pduximus.
ut signū. p. tropicus ille cancer habeat. et signū. f. capricornis. Constat aū solē neq.
sursum ultra cancrū. neq. ultra capricorni. deorsum meare. s; cum ad tropicorū
t confinia signa puenerit. mox reuerti. Unde et solstitia uocant. Et quia estiuus tropicus
tempatę. nrę. terminus. ē. ideo cū sol ad ipsū fine uenerit. fac nob estiuos calores.
deuicino. urens. sensū maiore. sub iecta; Ideo deniq. tempore. australe gni
reuiti hiemem. non pot ambigi. quia tc sol ab illis. omi iter sue spatio recedit;
Rursus. cū ad. f. signū. i. capricornū uenerit. fac nob hiemem suo recessu. et illis
ui ciuitate. reducit estatem. t Hic notandū. ē. de trib; tantū cardinib; in qua
cumq. eidem. ingredi solem. de quat, numquā; Nā et ab ortu. et ab occasu.
fenestra. solem re pro. quippe qui oriente. obeunteq; pspectet recipit. et a me
ridie. quia omē itr sol. in nro meridie. ē. ut instruit usus. aī lata descriptio.
Nusq. ū solē. fenestra septētrionalis admittit. qa nunq. a. p. signo. ad. o. sol accedit
s; a. p. semp retro cedendo. numquā fines poli septētrionalis. attingit, et ideo
numq. p hc cardinē. radius solis infundit. Et in deq; rei pbationē. umbra
qq; cui libet corporis sufficit astruere. Nam et in occasu cadit. oriente sole. et
in ortu. cū fit occiduus; Medio aū die. qa sol meridie tenet. in septētrionē ubra de
pellit. In austrū ū. circa nram habitationē. impossibile. ē. umbrā cuilibet corporis
cadere. qa semp in aduersa solis parte. ubra iactat. Ad usus aūt austrū. apud nos. sol. ee
ponitur, unq. fines septētrionalis attingat. Sane. qm pars illa pusta. que tēpatę
uicina. ē. habitantes admittit. illic. i. trans tropicū. quecumq; habitant spacia.
umbrā mittunt in austrū. eo tēpore qo sol cancrū tenet. Tc h. fit cū sol septētrionalem
cū tropicū tenet. eo qđ ab illis ad septētrionē recedit. Ciuitas aū syene. que prouincię
thebaidos post superiorū montiū deserta principiū, sub ipso estiuo tropico. constitu
ta. ē. et eo die qo sol certā partē ingredit cancri. hora diei sexta. qm sol tc sup illius
in nimio uertice ciuitatis. nulla illic pot in terra de qlibet corpore. umbra iactari.
nec stilus hemisphii. monstrantis horas. quē stil. i. gnomona uocā. tc de se pot
umbrā creare. et hoc. ē. qđ lucan dicere uoluit. nitam pleno ut habet. absolutos di
cendo. H. atq; umbras nusquā flectente sienes. rem qđ attigit. summū turbinem

Septē[trio]

Non en. tt. numquā flectit. s; uno tēpore. qd circa visione revoluit. Stt relatis. stat sol
numq. egredi fines pustę. quia de tropico in tropicū zodiacus obliquat̄ ē; manifesta ē
q causa. cur haec zona flamis sit sēp obnoxia; qppe quā sol totius ętheręę flamę. &
fons. & amministrator. nūquā relinquat; & ambe partes ultime. i. septētrionalis
& australis. ad quas nūquā calor sol accedit. necessario ppetua pmunt pruina.
Duasū ut diximus tempat. hinc atq; illinc uicinia caloris & frigoris; Deniq; in hac
ipsa zona quā incolimus. qcōtrarię tempata. partes tm̄ q pusto cingulo uicine
sr̄. ceteris calidiores sr̄. ut ē ethiopia. arabia. egyptus. & libia. in qb; calor ita cir
cū fusi aeris corpus extenuat. ut aut nūq. aut raro cogat̄ in nubes. & ido
nullus pene apud illos usus ē imbriū. Rursus. que ad frigidos fines plus iusto ac
cedunt. ut ē. palus meotis. ut regiones quas pr̄ fluit tanais. & hister omia
que sup scithiam loca. quorū incolas uetustas hyperboreos uocauit; qsi originē
borre in tutū recedendo transissent. adeo. eterna pene. pmunt pruina. ut
non facile explicet̄. quanta sit illis frigoris inmieratis iniuria. Loca ū q in medio
tempata s̄. quia nimietate abuq; in longum recedunt. ueram tenent sa
lutaremq; temperiem; Locus nos ammonet. ut q̄m diximus re q a nullo posse
refelli. utrumq; tropicū circulū zodiaco t̄minos facere. nec umq. solem alt
utrū tropicū excede posse. l sursū. l. deorsū meando. trans zodiacū ū cir
cum. i. trans usta. q tropicis claudit̄. exutraq. parte incipe tempatas.
queramus qd sit. qd uirgilius ait. quē numquā ullius disciplinę error inuol
uit. Duę mortalib; egris. munere concessę diuū. & uia secta pambas. qsi
obliquus signorū uerterit ordo. Videt̄. tt. dic̄. his ūb zodiacū ptempatas
ductū. & sol cursū pipsas fieri. qd nec opinari. fas. ē. q neutrū tro
picū. cursus sol excedit. Numq illud adtendit qd diximus; & intra tropi
cum in ea pustę parte. quicina. ē. tempatę. habitatores. ee. nam syene.
sub ipso tropico. ē. meroe aū. tb; milib; octingentis stadiis. inpusta. asy
ene introrsū. recedit. & ab illa. usq. ad trā. cinamomi ferace. s stadia
octoginta. & phec omia spacia pustę. licet rari. tm̄ uita fruunt̄. habitantes;
ultra ū. iam inaccessū. ē. ppt nimium sol ardore; Cū g tantū spacii ex pusta
uitā ministrē. fines. habere parē mansuetudinē n̄ ēget. Paria. tt. in utraq;
parte. s omia. & ido credendū. ē. ppoeticā tubam. q omia semp in maius ex
tollet. dixisse. uiam. solis sectam ptempatas. qm̄ exutraq. parte fines
pustę. in eos simules tempatis. qd se paciunt̄ habitari; An forte poetica
licentia. particulā psimili pene particula posuit. ut p. sub ambas dice
re. maluit pambas. nam reuera ductus zodiaci sub ambas tempa
tas. ultro citroq; puenit. non tm̄ pambas; Scim aū & homerū
ipsū. & in omib; imitatore eī marone. sepe tales mutasse particulas;
An qd m̄ ū pp' uidet̄ pambos uoluit intelligi. Zodiac. tt. int ambas
tempatas uoluit̄. non pambas; Familiarit aū. p. p. int. ponere sol.
sic alibi qq. dic circū pq. duas. in more fluminis arctos. Neq; tt. anguis
sideraeus. arctos secat. s; dū & amplectit. & inuoluit. circū eas. & inteas uol
uit. non peas; Ergo potest stare nob intellectus. si p ambas. p. int ambas. more
ipsius poetę dictū existimemus; Nob aliud ad defensionē ult hec q diri
mus. non occurrit; Verū qm̄ in medio posuimus. q sl fines. nūquā
ura solis excedat. manifestū. ē. aū omib; qd maro dixerit. quē constat
errorū ignarū. erit ingenii singularis inuenire qd possit amplius pabsol

vendicata hac quaestione constituta. Illud quoque ut arbitror non otiosa inspectione quaerendum est.
unde oceano quem praediximus adstruamus. Non uno sed gemino eius ambitu terrae corpus omne
circumfluit; cuius verus et primus meatus est qui ab indocto hominum genere nescitur. Is enim quem
solum oceanum plures opinantur. de sinibus ab illo originali refusis. secundus ex necessitate
ambitus factus est. ceterum prior eius corona per zonam terrae calidam meat. superiora terrarum et infe-
riora cingens. flexum circi aequinoctialis imitata; ab oriente vero duos sinus re-
fundit. quorum unum ad extremitatem septentrionalem. ad australis alterum. rursusque ab occi-
dente. duo pariter enascuntur sinus. qui usque ad ambas quas supra diximus. extremitates refusi.
occurrunt ab oriente dimissis. et dum vi summa. et impetu immaniore miscentur.
invicemque sese feriunt. ex ipsa aquarum collisione. nascitur illa famosa oceani acces-
sio. pariter et recessio; et ubicumque in nostro mari contingit idem. vel in angustis fretis. vel in
planis forte litoribus; ex ipsis oceani sinibus quos oceanum nunc vocamus. eveniunt. quia nostrum
mare. ex illis influit. ceterum verior. ut ita dicam eius alveus. tenet zonam perustam.
et tam ipse qui aequinoctialis est. quam sinus ex eo nati. horizontem circulum. ambitu suae flexi-
onis imitantur. omnem terram quadrifidam dividunt. et singulas ut supra diximus habitatio-
nes. insulas faciunt. Nam inter nos. et inter australes homines. means ille per calidam.
totamque cingens. et rursus utriusque regionis extrema sinibus suis ambiens. binas
in superiore. atque inferiore terrae superficie. insulas facit; Unde Tullius hoc intellegi
volens. non dixit. omnis terra parva quaedam est insula. sed omnis terra quae colitur a vobis. parva quaedam
insula est. quia et singulae de quattuor habitationibus parvae quaedam efficiuntur in-
sulae. oceano bis eas ut diximus ambiente; Omnia haec ante oculos locare potest descriptio substituta.
ex qua et nostri maris originem. quae totius una est. et rubri. atque Indici ortum videbis. Caspiumque mare
unde oriatur invenies. licet non ignorem. esse nonnullos. qui ei de oceano ingressum negent; Nec
dubium est in illam quoque australis generis temperatam. mare de oceano similiter influere.
sed describi hoc nostra attestatione non debuit. cuius situs nobis incognitus perseverat; Quod autem
nostram habitationem dixit angustam verticibus. lateribus latiorem. in eadem descriptione pote-
rimus advertere; Nam quanto longior est tropicus circulus. septentrionali circo.
tanto verticibus zona quam lateribus angustior est. quia summitas eius in artum extremi
cinguli brevitate contrahitur; deductio autem laterum cum longitudine tropici. ab utraque
parte distenditur; Denique veteres omnem habitabilem nostram extentae chlamydi simi-
lem esse dixerunt; Item quia omnis terra. in qua et oceanus est. ad quemvis caelestem circulum. quasi centron.
puncti locum obtinet. necessario de oceano adiecit; Qui tamen tanto nomine quam
sit parvus. vides; Nam licet apud nos Atlanticum mare. licet magnum vocetur. de caelo
tamen despicientibus non potest magnum videri. cum ad caelum terra signum sit. quod dividi non
possit in partes; Ideo autem terrae brevitas tam diligenter asseritur. ut parvi pendendum
ambitum famae. vir fortis intellegat. quae in tam parvo. magna esse non poterit.
Quod doctrinae propositum. non minus in sequentibus apparebit; Quin etiam si cupiat proles illa futu-
rorum hominum. deinceps laudes unius cuiusque nostrum. acceptas a patribus. posteris
prodere. tamen propter eluviones. exustionesque terrarum. quas accidere certo tempore ne-
cesse est. non modo non aeternam. sed ne diuturnam quidem gloriam assequi possumus. Virtutis fructum
sapiens. in conscientia ponit. minus perfectus in gloria. Unde Scipio perfectionem cupiens
infundere nepoti. auctor est ut contentus conscientiae praemio. gloriam non requirat; in qua
appetenda. quia duo sunt maxime quae provocare possint. ut et quam latissime vagetur.
et quam diutissime perseveret. postquam superius de habitationis nostrae angustiis dis-
serendo. totius terrae. quae ad caelum puncti locum optinet. minimam quandam docuit
a nostri generis hominibus particulam possideri. nullius vero gloriam. vel in illam totam partem
potuisse diffundi. siquidem Gangen transnare. vel transcendere Caucasum. Romani

noi fama n̄ ualuit. sp̄om quā despiciendā uit glā. an oculos ponendo nr̄i orbis
angustias. ꝑputaui. uult & diuturnitatis [illegible] ferre. ut pleno aio nepotis c̄tēpnū
[illegible] iρos dissuasor. insinuet. [illegible] Nec i hac ipsa parte inqua sapientis
& fortis [illegible] nomi. semp pot. contendi nominis posse ꝑdurare. cū in exustio
[illegible] [illegible] uicissitudine rerū. incedat occasus. Qd qlosa disserēi.
[In hac. ll. parte [illegible] tractat. [illegible] [illegible] multorū cogitationes de am
bigentia mundi [illegible] nitate. sollicitat. [illegible] mundū [illegible] fuisse c̄sentiat
cū & ipsa historiarū fides. multarū rerū cultū. emendationēq; uel ipsa inuuentionē
inuentione recentē eē fateat. Cūq; rudes p̄mū homines. & incuria siluestri
n̄ multū a ferarū asꝑitate dissimiles meminerit. l fabulet antiquitas. tradatq;
nec hūc eis. quo nunc utimur uictū fuisse. s; glande p̄us. & bacis altos. sꝑasse sero de sulcis
alimonia. cūq; exordiū rerū. & ipsius humanę nationis. ꝑinde ut aurea
p̄mū secula fuisse credamus. & inde natura p̄metalla uiliora degenerante. ferro
secula postrema fedauerit; a ne totū uideam̄ de fabulis mutuari. q̄s non hinc
estimet mundū qūq; cepisse. & nec longā retro ei etatē. cū abhinc ultra duo
retro. annorū milia de excellenti rerū gestarū memoria. ne greca qde extet
historia. Nam sup ninū a q̄ semiramis. scdm quos dā credit̄ ꝑcreata. nichil ꝑcla
rum inlibros relatū. ē. Si. n. abinitio immo anteinitiū fuit mundus. ut philosophi
uolunt. cur ꝑ innumerabiliū seculorū seriem nonfuerat cultꝰ q̄nc utim̄ inuenit.
non litterarū usus q̄ solo. memorie fulcit̄. ęternitas. Curdemq; multarū rerum
experientia adaliquas gentes recenti etate ꝑuenit. ut ecce galli uitē. l cultū olea
rum iam adolescente didicerē. Alię ū gentes. adhuc multa nesciunt. q̄ nobis
inuenta. placuerē. Haec omnia. uidenε̄ eternitati rerū repugnare. dū opinari
nos faciunt. certo mundi p̄ncipio. paulatim singula qq. cepisse. S; mundū qdem
fuisse semp. philosophia auctor. ē. c̄ditore qdem dō. s; non ex tēpore. Siqdem. tēps
an mundū. eē n̄ potuit. cū nichil aliud. tempora. n̄ cursꝰ solis efficiat. Res ū humane
ex parte maxima sepe occidunt. manente mundo. & rursus oriunt̄. l eluuione.
uicissim. l exustione. redeunte. cui uicissitudini c̄ causa. l necessitas. talis. ē.
[Igne ętherū. phisici tradiderē humore nutriri. asserentes. idō sub zona celi p
usta. quā uia solis. i. zodiacus occupauit oceanū sup descripsimus a natura loca
tum. ut omis latitudo ꝑquā sol cū. v. uagis & luna. ultro citroq; discurrit
habeat subiecti humoris alimoniam. & h̄. esse uolunt. qd homerus diui
narum omniū inuentionum fons & origo. sub poetici nube figmenti. ueri sapi
entib; intelligi dedit. iouem cum diis ceteris. i. cum stellis. ꝑfectū in oceanum.
& ethiopib; eum. ad epulas. inuitantib; ꝑ quā imagine fabulosa. homerum
significasse uolū. t. hauriri de humore nutrimenta sideribus q ob ethiopas. reges
celestium epularum dixit. qm̄ circa oceani orā. non nisi ethiopes habitant. qs
uicinia solis. usq; ad sp̄em nigri coloris. exurit, Cūq calor nutriat̄ humore
haec uicissitudo c̄tingit. ut modo calor. m. humor. exuberet. Euenit. n. ut
ignis usq; admaximū enutritꝰ augmentū. haust ū uincat humorē. ac sic
aeris temperies mutata. licentiam ꝑstet incendio. & terra. penitꝰ flagra
tia inmissi ignis urat̄; s; mox impetu caloris absumpto. paulati uires reuertunt̄.
humori. cum magna pars ignis. incendiis erogata. minus iam dere
nascente humore c̄sumat, Ac rursus. longo temporū tractu. ita cres
cens humor. alitus. uincit. ut terris infundat̄. eluuio; Rursusq; calor. post
h. uires resumit. & ita fit. ut manente mundo. inter exuberantis caloris hu
morisq; uices. terrarū cultꝰ. cum hominū gn̄e. sepe intercidat. & reducta

tempore rursus innovetur. Numquam tamen vel eluvio seu exustio omnes terras aut omne homi-
num genus vel omnino operit vel penitus exurit. Aegypto certe, ut Plato in Timaeo fatetur,
numquam nimietas humoris nocuit vel caloris. Unde et infinita annorum milia
in solis Egyptiorum monumentis librisque releguntur. Certe igitur terrarum partes interni-
cioni superstites seminarium instaurando generi humano fiunt; Atque ita contingit
ut non rudi mundo rudes homines et cultus inscii, cuius memoriam intercepit interitus,
terris oberrent et asperitatem paulatim vage feritatis exuti conciliabula et coetus
natura instituente patiantur, sitque primum inter eos mali nescia et adhuc astutiae
inexperta simplicitas, quae nomen auri primis seculis praestat. Inde quo magis ad cul-
tum rerum atque artium usus promovet, tanto facilius in animos serpit emulatio,
quae primum bene incipiens in invidiam latenter evadit. Et ex hac iam nascitur quicquid genus
hominum post sequentibus seculis experitur. Haec est ergo quae rebus humanis pereundi atque
iterum revertendi incolumi mundo vicissitudo variatur. Quid autem intersit ab his qui post
nascentur sermonem fore de te, cum ab his nullus fuerit qui ante nati sunt, qui nec pauciores
et certe meliores fuerunt viri, praesertim cum apud eos ipsos a quibus audiri nomen nostrum potest ne-
mo unius anni memoriam consequi possit; Homines enim populariter annum tantummodo solis,
id est unius astri, reditu metiuntur. Re ipsa autem cum ad idem unde semel profecta sunt cuncta
astra redierint eandemque totius celi descriptionem longis intervallis rettulerint, tum
ille vere vertens annus appellari potest, in quo vix dicere audeo quam multa ho-
minum secla teneantur; Namque ut olim sol hominibus deficere extinguique visus est, cum
Romuli animus haec ipsa in templa penetravit, ita quandoque ab eadem parte sol eodemque
tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad idem principium stellisque revocatis
expletum annum habeto; Cuius quidem anni nondum vicesimam partem scito esse conversam;

Idem agere perseverat instans dissuasioni gloriae desiderandae; Quam cum locis artam nec
in ipsis angustiis aeternam super docuisset, nunc non solum modo perpetuitatis expertem sed nec ad
unius integri anni metas posse propagari docet; Cuius assertionis quae sit ratio dicemus.
Annus non is solus est quem nunc communis omnium usus appellat, sed singulorum seu luminum
seu stellarum emenso omni celi circuitu a certo loco in eundem locum reditus annus
suus est. Sic annus est mensis lunae intra quem celi ambitum lustrat; Nam et a luna
mensis dicitur, quia graeco nomine luna mene vocatur; Virgilius denique ad discretionem
lunaris anni qui brevis est annum quem cursu sol efficit significare volens ait: Interea
magnum sol circumvolvitur annum, magnum vocans solis comparatione lunaris; Nam
cursus quidem Veneris atque Mercurii pene par soli est. Martis vero annus fere
biennium tenet; tanto enim tempore celum circuit; Iovis autem stella XII, Saturni
XXX annos in eadem circuitione consumit; Haec de luminibus ac vagis ut saepe
iam relata nota sunt. Annus vero qui mundanus vocatur, quem vere vertens est, quia conver-
sione plena universitatis efficitur, largissimis explicatur seculis, cuius ratio talis est.
Stelle omnes et sidera quae infixa celo videntur, quorum proprium motum numquam visus
humanus sentire vel deprehendere potest, moventur tamen, et praeter celi volubilitatem
qua semper trahuntur suo quoque accessu tam sero promoventur ut nullius vita ho-
minum tam longa sit quae observatione continua factam de loco permutationem
in quo primum eas viderat deprehendat; Mundani anni ergo finis est cum stelle
omnes ... a certo loco ad eundem ... ita ut lumina
quoque cum erraticis V in isdem locis et partibus sint in quibus incipiente mundano
anno fuerunt; Hoc autem ut phisici volunt post annorum XV milia peracta
contingit. Et sic annus lunae mensis est et annus solis XII menses et
aliarum stellarum hi sunt anni quos supra retulimus, ita mundanum annum
quindecim milia annorum quales nunc computamus efficiunt; Ille ergo vere annus

uere ut [...] uocandus est. qui non solis. id est unius astri reditu metitur; sed quo stellarum omnium quocumque locorum ad eundem locum, sub eadem celi totius descriptione reuelatur reditur. Unde et mundanus dicitur quia mundus proprie celum uocatur. Nam sic annum solis non solum a kalendis ianuariis usque ad easdem uocamus. sed a sequente post kalendas die. usque ad eundem diem. et a quocumque cuiuslibet mensis die. usque in diem eundem reditus. annus uocatur. ita huius mundani anni initium. sibi quisque facit. quodcumque decreuerit; ut ecce nunc cicero. ad effectum solis qui sub romuli fine contigit. mundani anni principium ipse constituit; et licet iam sepissime postea defectus solis euenerit. non dicitur tamen mundanum annum repetita defectio solis implesse. sed tunc implebitur. cum sol deficiens in isdem locis et partibus et ipse erit. et omnis celi stelle omniaque sidera rursus inuenerit. in quibus fuerant. cum sub romuli fine deficeret; Nam a discessu romuli. post annorum xv milia. sic asserunt phisici. sol denuo ita deficiet. ut in eodem signo eademque parte sit. ad idem principium in quo sub romulo fuerat. stellis quoque omnibus signisque reuocatis. Iter acti anni fuerant. cum scipio in affrica militaret. a discessu romuli. anni quingenti. lxx. et tres. Anno enim ab urbe condita sexcentesimo vii hic scipio deleta kartagine triumphauit. ex quo numero annis remotis. xxx. ii. regni romuli. et duobus quibus somnium et summa tum belli fuerunt. quingenti. lxx. iii. a discessu romuli. ad somnium usque remanebunt. Ergo rationabiliter uereque signauit. necdum mundani anni uicesimam partem esse conuersam. Nam uicesime parti que anni supersint usque ad [...] a fine romuli. ad africani militiam. scipionis. quos diximus annos fuisse quingentos. lxx. et tres. quisquis in digitos mittet. inueniet. [Tu] uero enitere. et sic habeto. non esse te mortalem. sed corpus hoc. Nec enim tu is es quem forma ista declarat. sed mens cuiusque is est quisque; non ea figura. que digito demonstrari potest; Deum te igitur scito esse. Siquidem deus est qui uiget. qui sentit. qui meminit. qui prouidet. qui tam regit et moderatur. et mouet id corpus. cui prepositus est. quam hunc mundum. ille princeps deus; et ut ille mundum quadam parte mortalem ipse deus eternus. sic fragile corpus animus sempiternus mouet; [Breuiter] et sapienter. tullianus hic scipio. circa institutionem nepotis ordinem recte docentis. impleuit. Nam ut breuiter a principio omnem operis continentiam reuoluamus. primum tempus ei mortis. et imminentes propinquorum predixit insidias. ut totum de hac uita sperare dedisceret. quia non diuturna compisse; De inmo metu predicte mortis frangeretur. ostendit sapienti et bono ciui item in inmortalitatem morte migrandum. Cumque eum ultro spes ista traxisset ad moriendi desiderium. successit pauli patris oportuna dissuasio. accensam filii festinationem. ab appetitu spontanee mortis excludens. Plene ergo in animo somniantis utriusque plantata spe [...] expectandique tempore. Altius iam circa erigendum nepotis animum. affricanus ingreditur. nec prius eum terra patitur intueri. quam celi. ac siderum naturam. motum. ac modulamen agnoscat. et omnia hec suam premio cessisse uirtuti. Atque ita mens firmata scipionis. alacritate tante promissionis erigitur. tum demum gloria que apud indoctos magnum uirtutis premium creditur contempni iubetur. dum ostenditur ex terrarum breuitate. et casibus arta. locis angusta. temporibus. Affricanus igitur pene exutus hominem. et defecata mente iam nature sue capax. hic apertius ammonetur. ut esse se deum nouerit. et hec fit presentis operis summatio. ut anima non solum inmortalem sed deum esse clarescat. Ille ergo quam fuerat post corpus in diuinitate receptus. dicturus uiro adhuc in hac uita posito. deum te scito esse.

non p[er]ustantia p[ro]rogatiua [con]mittit hominu[m] quia ...
nec d[e] hoc q[uo]q[ue]; diuinu[m] dicit q[uo]d imortale in nob[is] ... a ...
e[st] p[ro]funda[m] reru[m] scientiam sub breuitate tegere ...
bro integro dissoruit. cuius inscrip[tio] ... quid animal ... quis homo ...
In hoc g[ra]d[u] libro plotinus q[ue]rit. cuius sint in nobis. uol[u]ptates. metores. metusq[ue].
ac desideria. & anxietas & dolor[es] post tremo cogitationes. & intellect[us]. utru[m]
mere anime. an u[er]o anime utentis corpore. & p[er] multa. quę sub copiosa
rerum densitate disseruit. que ne nob[is] ob hoc soli[us] p[re]teundat[ur]. ne u[e]l q[uod]
ad fastidiu[m] necessitate se uoluim[us] extendat. hec post tremo pronuntiat. Ani
mal. e[ss]e corpus animatum. s[ed]; nec hoc neglectum. uel n[on] questiu[m] relinquit.
que anime b[e]n[e]ficio. qua ue uia societatis. animet[ur]; Has [er]g[o] om[ne]s quas p[re]dixi
ruus passiones. assignat animali. Veru[m] au[tem] hominem. ipsam. anima[m] ee[ss]e tes
tat[ur]. Ergo quidet[ur]. n[on] ip[s]e uerus e[st] ho[mo]. s[ed]; uerus ille e[st] a q[u]o regit[ur] q[uo]d uidet[ur]; Sic
cum morte animalis discesserit animatio. cadit corp[us]; regente uiduatu[m].
& hoc e[st] q[uo]d uidet[ur] in homine mortale; Anima au[tem] que uerus homo e[st] ab omni con
ditione mortalitatis. aliena e[st]. Adeo. ut ad imitatione[m] d[e]i. mundu[m] regen
tis. regat & ipsa corpus. du[m] a se animat[ur]; Ideo phisici mundu[m] magnum
hominem. & hominem breuem mundum. ee[ss]e. dixere; P[er] similitudi
nes [er]g[o] ceterarum p[re]rogatiuarum. q[ui]b[us]; d[eu]m anima uidet[ur] imitari. animam &
d[eu]m. & prisci philosophoru[m]. & tullius. dixit; Quod au[tem] ait. mundu[m] q[ui]da[m]
parte mortale. ad communem opinione[m] respicit. qua mori aliqua
intra mundum. uident[ur]. ut animal exanimatum. u[e]l ignis extinctus
u[e]l siccatus humor. H[ec] n[on] omino interisse credunt[ur]; S[ed]; constat sec[un]d[u]m uere rationis
sui assertione[m]. qua[m] & ip[s]e non nescit. nec uirg[i]l[ius] ignorat. dicendo. nec
morti e[ss]e locum. [con]stat. in qua ~~& ip[s]e non nescit~~ nichil intra unum
mundum. perit. s[ed]; eorum q[uo]q[ue] interire uident[ur]. solam mutari speciem. &
illud in origine[m] sua[m] atq[ue] in ipsa elementa remeare. q[uo]d tale. q[ua]le fuit. ee[ss]e.
desierit; Denique & plotinus. alio in loco. cum de corporu[m] adsumptione
dissereret. & hec dissolui posse p[ro]nunciaret. quicquid effluit. obiectio s[ed] cur [er]g[o]
elementa. quoru[m] fluxus in aperto e[st]. non simili[te]r aliquando soluunt[ur]. & breui[ter].
tante obiectioni ualideq[ue]; respondit; Ideo elementa licet fluant. tam[en] nu[n]
quam solui. quia non foras effluunt; Ceteris n[on] corporib[us]; q[uo]d effluit re
cedit. elementis; [con]in hoc mundo. pars nulla mortalis e[st] sec[un]d[u]m u[er]e rationis
assertam; s[ed]; q[uo]d ait. eu[m] quada[m] parte mortalem. ad commune[m]. uideri. tam
opinionem. paululum se inclinare. uoluit; In fine au[tem] ualidissimu[m]
in mortalitatis anime. argumentu[m] ponit. quia ipsa p[re]stat corpori
agitatum. q[uo]d quale sit. ex ipsis uerbis ciceronis. q[ue] secunt[ur]. inuenies; Nam
q[uo]d semp[er] mouet[ur]. et[er]num. e[st]. Quod au[tem] motu[m] affert alicui. q[uo]dq[ue] ipsum
agitatur aliqunde. quando fine[m] habet motus. uiuendi finem
habeat. necesse e[st]; Solum [er]g[o] q[uo]d se ipsum mouet. quia numqua[m] de
serit[ur] a se. numqua[m] ne moueri q[ui]dem desinit. Quin & ceteris que mo
uent[ur]. hic fons. h[oc] p[rin]cipium e[st] mouendi. Principii au[tem] nulla e[st] origo.
Nam a p[ri]ncipio oriunt[ur] omnia. ipsum au[tem]. ex nulla re alia. nasci pot
est. n[ec] ~~e[ss]et p[ri]ncipium~~ id. q[uo]d gigneret[ur] aliunde. Q[uo]d si non gignit[ur]. ne occi
dit. q[ui]dem. umqua[m]. Nam p[ri]ncipiu[m] extinctu[m]. nec ipsu[m] ab alio renascet[ur] nec
ex se aliud creabit. si q[ui]dem necesse e[st] a p[ri]ncipio. omnia oriri. Ita fit. ut
motus p[ri]ncipium. ex eo sit. q[uo]d ip[su]m a se mouet[ur]. Id au[tem] nec pot[est] nasci. nec mori.
[ue]l [con]cidat omne celu[m] omnisq[ue] natura. & [con]sistat necesse e[st]. nec uim.

quod a primo impulsu movetur. Cui potestatem generationis id est quod ipsum hanc naturam animus est tributa negatur? In animum enim est omne quod pulsu agitatur externo. Quod autem est anima, id motu ciet interiore et suo. Nam hoc est propria natura animae atque vis. Quae si est una ex omnibus quae se ipsa moveat, neque nata certe est et aeterna est. Omnis autem hic locus de Phedrone Platonis ad verbum a Cicerone translatus est, in quo validissimis argumentis animae immortalitas asseritur. Et hoc est argumentorum summa esse animam immunem mortis quia ex se movetur. Sciendum autem est quod duobus modis immortalitas intellegitur. Aut enim ideo est immortale quid quia per se non est capax mortis, aut quia procuratione alterius a morte defenditur. Ex his prior modus ad animae, secundus ad mundi immortalitatem refertur. Illa enim suapte natura a condicione mortis aliena est; mundus vero animae beneficio in hac vitae perpetuitate retinetur. Rursus semper moveri dupliciter accipitur. Hoc enim dicitur et de eo quod ex quo est semper movetur, et de eo quod semper est et movetur; et secundus modus est quo dicimus animam semper moveri. His praemissis iam quibus syllogismis de immortalitate animae diversi sectatores Platonis ratiocinati sint oportet aperiri. Sunt enim qui per gradus syllogismorum ad unum finem probationis evadunt, certam sibi propositionem sequentis ex antecedentis conclusione facientes. Apud quos hic prior est: Anima ex se movetur; quicquid autem ex se movetur semper movetur; igitur anima semper movetur. Secundus ita qui nascitur ex prioris fine: Anima semper movetur; quod autem semper movetur immortale est; igitur anima immortalis est. Et ita in duobus syllogismis duae res probantur, id est et semper moveri animam ut in priore, et esse immortalem ut colligitur ex secundo. Alii vero usque ad tercium gradum ita argumentando procedunt: Anima ex se movetur; quod autem ex se movetur principium motus est; igitur anima principium motus est. Rursus ex hac conclusione nascitur propositio: Anima principium motus est; quod autem principium motus est natum non est; igitur anima nata non est. Tercio loco: Anima nata non est; quod natum non est immortale est; igitur anima immortalis est. Alii vero omnem ratiocinationem suam in unius syllogismi compendium redegerunt: Anima ex se movetur; et quod ex se movetur principium motus est; quod autem principium motus est natum non est; quod autem natum non est immortale est; igitur anima immortalis est. Sed harum omnium ratiocinationum apud eum potest postrema conclusio de animae immortalitate constare, qui primam propositionem id est ex se moveri animam non refellit. Haec enim in fide non recepta debilia fiunt omnia quae sequuntur. Sed huic Stoicorum quidem accedit assensio. Aristoteles vero adeo non adquiescit ut animam non solum ex se non moveri, sed ne moveri quidem penitus conetur asserere. Ita enim callidis argumentationibus astruit nichil ex se moveri, ut et si aliquid hoc facere concedat, animam tamen hoc non esse confirmet. Si enim anima, inquid, principium motus est, doceo non posse principium motus moveri; et ita divisionem suae artis ingreditur, ut primum doceat in rerum natura esse aliquid inmobile, deinde hoc esse animam temptet ostendere. Necesse est, inquid Aristoteles, ut omnia quiete inmobilia sint, aut omnia moveri, aut aliqua ex his moveri et alia numquam moveri. Item si damus, ait, et motum et quietem, necesse est aut alia semper moveri et alia numquam moveri, aut omnia simul nunc quiescere nunc moveri. De his inquid quid magis verum sit inquiramus. Non esse omnia inmobilia aspectus ipse testimonio est, quia sunt quorum motum videmus. Rursus non moveri omnia visus docet, quo inmota cognoscimus.

In hac re rite dicimus cum placenti materie forma superveniet ipsa generetur, quod scilicet in anima non est [illegible]

Ideo namque animam dicimus non quia principio omnino caruerit, quod falsum est, cum omnium sit dei inventum (?); sed eternam dicendo aliam rem principium, quod ex prima (?) materia est, tamen removemus. Sic Plato hyles negat principium cum ea principio careret, sed fortasse non modicum divinitati derogare videretur qui in volucro suo deserviens hic commune tantum tollit principium.

Sed nec omnia dicere possumus modo modum pati. motu esse sine motu. quas sic que
motum perpetuum uidemus. ut de celestibus nulla dubitatio est. Restat igitur ait ut sicut
aliqua semper mouentur. ita sit aliquid semper inmobile. [illegible] Ex his ut collectum sit [illegible] aliqua
inmobile. nullus obuiat. ut refellat. Nam et ipsa diuisio est. et secte platonice non
repugnat. Neque enim si quid est inmobile. sed quia est. ut hoc sit anima. nec quia dicit anima ex se
moueri. iam mouentur. uniuersa confirmat. sed motum astruit. quia anima mouetur. Sed quid est
si aliud inmobile. nichil ad hoc. quod de anima astruitur. pertinebit. quod et ipse aristotiles
uidens. postquam docuit aliquid inmobile esse. hoc esse animam docere uult. et incipit
asserere. nichil esse. quod ex se moueri possit. sed omnia que mouentur. ab alio moueri. In
[illegible] aristotelica argumentatione huius Quod si uere probasset. nichil ad platonice
[illegible] nium secte. relinqueretur. Quemadmodum enim crede posset. ex se moueri animam
si constaret nichil esse. quod ex se possit moueri. In hoc autem aristotelica argumentatione huius
modi diuisionis ordo contexitur. Ex his omnibus que mouentur. inquid. alia per se mouentur.
alia ex accidenti. Et ex accidenti inquid mouentur. que cum ipsa non moueantur. in eo tamen
sunt. quod mouetur. ut in naui. sarcina. seu uector quiescens. Aut cum pars mouetur.
quiescente integritate. ut si quis stans. pedem. manum uel caput agitet. Per se autem mouetur
quod nec ex accidenti. neque ex parte. sed et totum simul mouetur. ut cum ignis ad superi
ora ascendit. Sed de his quidem que ex accidenti mouentur. nulla dubitatio est.
quin ab alio esse moueantur. Probabo autem inquid et ea que per se mouentur. ab alio mo
ueri. Ex omnibus enim ait que per se mouentur. alia causam motus intra se possident. ut
animalia. ut arbores. que sine dubio ab alio intelliguntur moueri. a causa scilicet
que in ipsis latet. Nam causam motus. ab eo quod mouetur. ratio sequestrat. Alia uero
aperte ab alio mouentur. id est aut ui. aut natura. Et ui moueri dicimus omnia
[illegible] culum. quod cum de manu iaculantis recessit. suo quidem motu ferri uidetur. sed origo
motus ad uim refertur. Sic enim non numquam et terram sursum. et ignem deorsum ferri ui
demus. quod alienus sine dubio cogit inpulsus. Natura uero mouentur uel grauia. cum
per se deorsum. uel leuia. cum sursum feruntur. Sed et hoc dicendum est ab alio moueri. licet
a quo habeatur incertum. Ratio enim deprehendit esse nescio quid. quod hoc moueat. Nam si sponte
mouerentur per se sponte ferrentur [illegible] agitatum. Cum uero hoc facere non possint. sed leuibus sponte et [illegible]
semper ascensus. et descensus grauibus semper deputatus sit. apparet. eorum motum ad [illegible] sed nec unam [illegible]
certam et constitutam nature necessitatem referri. Et hac se credidit [illegible] sed platonici ut agerent [illegible]
paulo post demonstrabitur. argumenta hec argutia magis quam uera esse. docuerunt. Ne sequenti uia mouere [illegible]
eidem iungenda diuisio est. qua non posse animam ex se moueri. et si uel alia res [illegible] heres et hu [illegible]
facere posse. laborat. ostendere et huius rei. primam propositionem ab illis [illegible] quibus aristoteles [illegible]
estimat constitisse. Sic enim ait. Cum igitur omne quod mouetur. constat ab alio moueri. sine dubio [illegible] quod mouet [illegible]
id quod primum mouet. quia non ab alio mouetur. neque enim habetur. iam primum. si ab alio moue [illegible]
retur. necesse est inquid. ut [illegible] ut stare dicatur. aut seipsum mouere. Nam si ab alio
retur. necesse est. inquid. ut id quod eum mouet. dicetur ab alio moueri. et [illegible]
moueri dicatur et illud quoque quod eum mouet. dicetur [illegible] ab alio moueri. et [illegible]
rursus ab alio et in infinitum inquisitio ista casura est. quia numquam exordia prima
reperiet. si semper aliud ea que inueneris prima precedet. Restat igitur. inquid. ut siquid primum
[illegible] ut non dicatur stare. ipsum se mouere dicatur. et sic erit innu
merum mouet. et aliud ut non dicatur. stare. ipsum se mouere dicatur. et sic erit in
uno eodemque aliud quod mouet. et aliud quod mouetur. Siquidem ait. in omni motu
tria hec sint necesse est. id quod mouet. et quod mouetur. et quod mouet. Ex his quod mo
uet tamen mouetur. quod non et mouet. cum illud quod sit motum. et moueat et moueat
illud uero quod mouet. quod non et mouet. ut extremis sit commune. quod medium. duo uero

contraria sibi intellegamus. Nam sicut est quod movetur et non movet, ita est inquid quod movet et non movetur. Et pro eo quod diximus quia cum omne quod movetur ab alio movetur, hoc quod movet et ipsum movetur, semper quaerentes motus huius nec umquam invenimus exordium. Deinde si est quod se movere dicatur, necesse est inquid ut aut toto se toto aut parte a parte aut parte a toto aut toto a parte existimemus moveri; et tamen motus ille, seu a toto seu a parte procedat, alium sui postulabit auctorem. Et his omnibus unum Aristotelica ratiocinatio tota colligitur hoc modo. Omne quod movetur ab alio movetur. Sed si ab alio, iam non potest hoc primum vocari, et semper quod primum moveat requiremus. Restat ut stare dicatur. Stat ergo quod primum movet. Contra Platonem ergo qui dicit animam motus esse principium, in hunc modum contendit sillogismum. Anima principium motus est; principium autem motus non movetur. Ergo anima non movetur. Et hic est quod primo loco violenter obicit. Nec eousque persuadere contendit animam non moveri. Aliis quoque rationibus non minus violentis purgat. Nullum inquid initium idem potest esse cuius est initium. Nam apud geometricos principium lineae punctum dicitur esse, sed non linea. Apud arithmeticos principium numeri non est numerus; item causa nascendi ipsa non nascitur; et ipsa ergo motus causa vel initium non movetur. Ergo anima quae initium motus est non movetur. Addit hoc quoque: Numquam inquid fieri potest ut circa unam eandemque rem uno eodemque tempore contrarietates ad unum idemque pertinentes eveniant. Scimus autem quia movere facere est et moveri pati est. Ergo quod se movet simul eveniunt duo sibi contraria, et facere et pati; quod inpossibile est. Anima ergo non potest se movere. Item dicit: Si animae essentia motus esset, numquam quiesceret a motu. Nihil est enim quod recipiat essentiae suae contrarietatem. Nam ignis numquam frigidus erit, nec nix umquam sponte calescit; anima autem nonnumquam a motu cessat. Non enim corpus semper videmus agitari. Non ergo animae essentia motus est, cui contrarietas receptatur. Item et anima si alius causa motus est, ipsa sui causa motus esse non poterit. Nihil enim inquid quod eidem rei sibi causa sit cuius est alii, ut medicus vel exercitator corporum sanitatem vel valentiam quam ille egris, hic luctatoribus praestat, non utique ex hoc et sibi praestant. Item dicit: Omnis motus ad exercitium sui instrumento opus habet. Quod si inpossibile indicatur, et illud inpossibile erit ut anima ipsa se moveat. Item dicit: Si movetur anima, sine dubio cum reliquis motibus et de loco et in locum movetur. Quod si est, modo corpus ingreditur, modo rursus egreditur, et hoc frequenter exercet; sed hoc videmus fieri non posse. Non ergo movetur. His quoque addit: Si anima se movet, necesse est ut aliquo motus genere se moveat. Ergo aut in loco se movet, aut se ipsam pariendo se movet, aut se ipsam consumendo, aut se augendo, aut se minuendo. Haec enim sunt motus genera. Horum inquid singula quemadmodum possint fieri requiramus. Si in loco se movet, aut in rectam lineam se movet, aut sphaerico motu in orbem rotatur; sed recta linea infinita nulla est. Nam quaecumque in natura intellegitur linea, quocumque fine sine dubio [terminatur]. Si ergo per lineam terminatam anima se movet, non semper movetur. Nam cum ad finem venitur, et inde rursus in exordium reditur, necesse est

[Margin:] Sed ergo primum movens aut stat aut ab alio et ipsum movetur.

[Margin:] ... de singulari ... docet; ergo ... a se movendi ... opus est;

[con]stat autem motus fieri in ipsa permutatione redeundi; Sed nec in orbem vocari potest
quia omnis ~~in ipsa permutatione~~ sphaera circa aliquid immobile quod centron vocamus
movetur. Si igitur et anima sic movetur, aut intra se habebit aliquid quod non movetur, aut sequetur aliud non minus
absurdum, ut centron foris sit, quod esse ~~non erit immortalis~~ non potest
certo. Constat igitur ut extrinsecus quod in loco se non moveat. Sed si ipsa se parit, sequitur
ut eandem et esse et non esse dicamus; Si vero ipsa se consumit, non erit immortalis.
Quod si se aut auget aut minuit, eadem simul et maior se et minor reperietur.
Et ex his talem colligit sillogismum; Si anima se movet, aliquo motus
genere se movet. Contra has tam subtiles et argutas et veri si-
miles argumentationes accingendum est secundum sectatores
platonis, qui inceptu quo aristotiles tam veram tamque validam diffi-
nitionem magistri sauciare temptaverunt, subruerunt; Neque enim tam imme-
mor mei aut ita male animatus sum, ut ex ingenio meo vel aristoteli
resistam vel adsim platoni; sed ut quisque magnorum virorum qui se plato-
nicos dici gloriabantur, aut singula aut bina defensa ad ostensionem
suorum operum reliquerunt, collecta haec in unum continuae defensionis
corpus coacervavi, adiecto si quid post illos aut sentire fas erat,
aut audere in intellectum licebat; Et quia duo sunt quae asserere conatur,
unum quo dicit nihil esse quod ex se moveatur, alterum quo animam
esse hoc non posse confirmat, utrique resistendum est, ut et constet posse
aliquid ex se moveri, et animam hoc esse clarescat. In primis igitur illius
divisionis oportet nos cavere praestigias, in qua enumerans aliqua quae
ex se moventur, et ostendens illa quoque ab alio moveri, id est a causa
interius latente, videtur probasse omnia quae moventur, etsi ex se moveri
dicantur, ab alio tamen moveri. Huius enim ratiocinationis pars vera est, sed est falsa
conclusio; Nam esse aliqua quae ex se moveri videantur, et ostendens indicantur
tamen ab alio constet moveri, nec nos diffitemur; Nec tamen omnia quae ex
se moventur hoc sustinent, ut ab alio ea moveri necesse sit. Plato
enim cum dicit animam ex se moveri, id est cum αὐτοκίνητον vocat, non
vult eam inter illa numerari quae se ex quidem videntur moveri, sed
a causa quae intra se est moventur, ut moventur animalia auctore
quidem alio sed occulto; Nam ab anima moventur; Aut ut mo-
ventur arbores, quarum etsi non videtur agitator, a natura tamen
interius latente constat agitari; Sed plato ita animam dicit ex se
moveri, ut non aliam causam vel extrinsecus accidentem vel inte-
rius latentem huius motus dicat auctorem. Hoc quemadmodum ad
modum accipiendum sit, instruemus. Ignem calidum vocamus,
sed et calidum ferrum dicimus; et nivem frigidam et saxum frigidum
nuncupamus; Mel dulce, sed et mulsum dulce vocamus; Horum
tamen singula de diversis diversa significant. Aliter enim de igne,
aliter de ferro calidi nomen accipimus, quia ignis per se calet,
non ab alio fit calidus; contra ferrum non nisi ex alio calescit.
Et nix frigida ut mel dulce sit, non aliunde contingit; saxo tamen
frigus vel mulso dulcedo annuitur vel melle provenit; Sic et

[right margin:] vel quod immobile in se. Et ita sit inter vera movetur. aut intra se sequetur aliud non minus ab surdum ut centron foris sit quod esse non potest. Si vel in alio motus genere se movet ... [illegible] ... Plato

stare et moveri. tam debis dicuntur que a se vel stant vel moventur. quam de his
que vel sistuntur. vel agitantur ex alio. Sed quibus moveri ab alio. vel stare contingit
haec stare desinunt et moveri; Quibus autem idem est et esse et moveri
numquam a motu cessant. quia sine essentia sua. esse non possunt.
Sicut ferrum amittit calorem. ignis vero calere non desinit. Ab se ergo
movetur anima. licet et animalia. et arbores per se videantur moveri
Sed illis. quamvis interius latens. alia tamen causa. id est anima. vel natura.
motum ministrat; Ideo et amittunt hoc quod aliunde sumpserunt.
Anima vero. ita per se movetur. ut ignis per se calet. nulla adventicia causa.
vel illum calefaciente. vel hanc movente; Nam cum ignem calidum
dicimus. non duo diversa concipimus. unum quod calefacit. aliud quod
calescit; sed totum calidum secundum suam naturam vocamus. Cum nivem
frigidam. vel mel dulce vocamus. non aliud quod hanc qualitatem praestet.
aliud cui praestatur. accipimus. Ita et cum animam per se moveri dicimus non
gemina consideratio sequitur. moventis. et moti; sed in ipso motu. essentiam
eius agnoscimus; quia quod est in igne nomen calidi. in nive vocabulum frigidi
apellatio dulcis in melle. hoc necesse est de anima. autokineton [autokineton]. nomen
intellegi. quod latina conversio. significat. per se moveri. Nec te confundat
quod moveri. passivum verbum est; nec sicut secari cum dicitur. duo pariter conside-
rantur. quod secat. et quod secatur. itemque cum teneri dicitur. duo intelleguntur
et quod tenet. et quod tenetur. ita hoc moveri. duarum rerum significationem
putes. que movet. et que movetur. Nam secari quidem. et teneri. passio
est; ideo considerationem. et facientis. et patientis. amplectitur. Moveri autem

seipsum movens.
ut sit autokineton
quod moveri dicitur quia ab se
ipso movetur

cum de his quidem dicitur. que ab alio moventur. utramque considerationem. simi-
liter repraesentat; De eo autem. quod ita per se movetur. nulla potest suspicio pas-
sionis intellegi. Nam et stare. licet verbum passivum non esse videatur.
cum de eo tamen dicitur. quod constat. alio sistente. ut stant terre defixe haste
significat passionem; Sic et moveri. licet passivum sonet. quotiens
nichil in est faciens. patiens. inesse. non poterit; Et ut absolutius liqueat
non verborum. sed rerum intellectu. passionem significari. ecce
ignis. cum fertur ad supera. nichil patitur. cum deorsum fertur. sine dubio
patitur. quia hoc nisi ab alio inpellente. non sustinet; Et cum unum. idemque
verbum proferatur. passionem tamen modo. inesse. modo abesse. dicemus.
Ergo et moveri. idem significationis est. quod calere. et cum ferrum calere dicimus
vel stilum moveri. quia utrique hoc aliunde provenit. passionem. esse fatemur.
Cum vero. aut ignis calere. aut moveri anima dicetur. quia illius in
calore. et in motu. huius essentia. est. nullus hic locus relinquitur. passi-
oni. sed ille sic calere. sic moveri ista dicetur. Hoc loco aristoteles
argutas de verbis calumnias sarciens. platonem quasi ipsum. duo. id est quod movet. et
quod movetur. significasse. contendit. dicendo. Solum esse. quod seipsum movet.
quia numquam deseritur a se. numquam. ne moveri quidem. desinit; et
aperte illum duo expressisse. exclamat. his verbis. quod movet. et movetur;
Sed videtur mihi vir tantus. nichil ignorare potuisse. sed in exercitio argutiarum
talium. conivendum esse sibi operam. sponte lusisse; Ceterum quis non

... motu̅

... Qđ au̅

... ꝑem in se motum habet

... his ubi inuenim̅

... non aliunde moueri.

... quia seipsa mouet.

unde ꝑ̄ ꝙ se mouere hoc solu̅ significat, non ab alio mo-
ueri, qđ idem moueat. idemq; moueat. s; moueri sine
... se mouere ē apte; Ergo αὐτοκίνητον potest non ab
alio moueri; s; non a se qđem sic mouet̄ ut in ipso aliud sit qđ aliud
quod mouet̄ nec ex toto nec ex parte, ut ille ꝓponit. s; ob hoc solu̅
seipsu̅ mouere dr̄, ne ab alio moueri existimetur. Sed et illa de
motibus aristotelica diuisio, quā sup̄ retulimus, subripienti
magis apta ē quā ꝓbandi, in qua ait. Sicut ē qđ mouet̄ et n̄o
mouet, ita ē qđ mouet et non mouet̄; Constat enī qđ om̄e quicq̄d
mouet̄ mouet alia, ut dr̄, aut gubernaculu̅ nauem, aut nauis cir-
cu̅fusum sibi aerem et undas mouere; Quod au̅ ē qđ non possit
aliud, du̅ ipsu̅ mouet̄, impellere? Et si uerū n̄ ē ea quo mouent̄
alia non mouere, non ɔstat illud, ut aliq̄d qđ moueat nec tam̄
moueat̄ inuenias; Illa au̅ mag̅ ꝓbanda ē in decimo de legibus a pla-
tone motuu̅ ꝓlata diuisio; Omnis motus inquid aut se mouet
et alia aut ab alio mouet̄ et alia mouet; et prior ad animam
ad omnia u̅ corpora secundus refert̄; Hi g̅ duo motus et differentia sepa-
rant̄ et societate iungunt̄. Commune hoc habent qđ et prior et se-
cundus mouent alia. hoc au̅ differt qđ ille a se, hic ab illo mouet̄;
Ex his omnib; que eruta de platonicorum sensuum fecunditate
collegimus, constitit non ee̅ uerū omnia que mouent̄ ab alio
moueri. Ergo nec principiu̅ mot̄ ad deꝑcandā alterius mouentis necessi-
tatem stare dicet̄, quia per seipsu̅ ut diximus mouet̄ alio non mouen-
te. Eneruatus ē g̅ sillogismus quē ꝑmissa uaria ac multiplici di-
uisione collegerat, id ē animam principium motus ē, principium
aut̄ motus n̄ mouet̄, g̅ anima n̄ mouet̄. Restat ut quod constitit posse aliq̄d
per se moueri alio non mouente anima hoc ee̅ doceat̄; qđ facile docebit̄
fide manifestis et indubitabilibus argumentis firmatis. Homini motus.

ꝗ constitit q̄ n̄ omne quod mouet̄ ab alio mouet̄ ꝗ mouet̄.

bile [illegible]
net. Vi[illegible]
he [illegible]
esse. sine [illegible]
nullus motus e[illegible]
nec ex duabus [illegible]
gerit calor. aut [illegible]
litas geminata. cresceret numquam ex duplicata
rietas emergit; Ergo nec ex duobus inmobilibus
homine mixtio non movebitur. Hinc. interp[illegible]
gismum. professarum verum indubitabile luce. colligit. Ani
mal movetur. Motum autem animali. aut anima praestat. aut corpus
aut ex utroque permixtio. Sed neque corpus. neque permixtio. motum praestat
ergo anima. motum praestat. Ex his apparet. animam initium motus
esse; Initium autem motus. tractatus superior. docuit se movere. Animam ergo. autokineton. esse. id est se movere. nulla dubitatio est; Sed hic
ille rursus obloquitur. et alia. de initiis disputatione. confligit. Eadem
enim hic solvendo repetemus. que supra in ordine obiecta digessimus.
Non posse inquid. eadem. initia suis esse. que innascuntur. et ideo
animam. que initium motus est non moveri. ne idem sit. initium
et quod de initio nascitur. id est ne motus. ex motu. processisse videatur. Ad
hoc. facilis. et absoluta. responsio. est. quia ut principia. et hec
que de principiis. procedunt. in aliquo. nonnumquam inter se differre
fateamur. numquam tamen. ita sibi posse esse contraria. ut adversa
sunt sibi. stare. et moveri; Nam si stabat initium. nigrum vocaret
et siccum. esset humoris exordium; bonum. de malo; ex amaro in
initio. dulce procederet. Sed non ita. est. quia usque adeo in proprietate
initia et sequentia. dissidere. natura. non patitur; Invenitur
tamen. inter ipsa. nonnumquam talis differentia. qualis inter se. ori
ginique convenit. Ut est hic quoque inter motum quo movetur anima
et quo movet cetera; Non. enim anima. plato simpliciter motum
dixit. sed motum. se moventem. Inter motum ergo se moventem. et
motum. quo movet cetera. quid inter sit. in aperto est. Siquidem
ille. sine auctore. est. hic alius motus auctor est; Constitit ergo neque
adeo posse. initia. ac de initiis procreata differre. ut sint contraria
sibi nec tamen hic modicam differentiam defuisse. Non ergo stabit principium motus. quod ille
artificiali conclusione collegit. Hisce ut meminimus successit obiectio. unius rei contraria
simul accidere non posse; et quia contrarium sibi sit moveri et moveri. non posse animam se

174